

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XLV. ÉVFOLYAM 6. SZÁM

1970. JÚNIUS

TARTALOMJEGYZÉK

CSEENDBEN ISTEN ELŐTT

Bizonyságtételünk Porto Alegreben (D. Káldy Zoltán) — — 321

KÜLDETÉSÜNK A VILÁGBAN

Porto Alegre 1970 — Magyar tanulmány a Lutheránus Világszövetség ötödik nagygyűlésére.

Előszó (D. Káldy Zoltán) — — — — — 323

Elküldettünk az evangéliummal (Dr. Pálffy Miklós) — — — 325

Ökumenikus felelősségünk (Dr. Pröhle Károly) — — — — 336

Felelős részvétel a mai társadalomban (Dr. Nagy Gyula) — — 351

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság után 7. vasárnap (Kósa László) — — —' — 367

Szentháromság után 8. vasárnap (ifj. Kendeh György) — — 370

Szentháromság után 9. vasárnap (Cserhádi Sándor) — — — 373

Szentháromság után 10. vasárnap (Solymár Péter) — — — 378

Templomszentelési emlékünnepe (Dr. Selmeczi János) — — 382

LELKIPÁSZTOR

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Pröhle Károly

A szerkesztés munkájában a szerkesztő bizottság vesz részt
Előfizetési ár: havi 20,— forint, fél évre 120,— forint, egy évre 240 forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatal, Budapest 220507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142—074

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya

70.2839/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. F. v.: Bolgár Imre

Indexszám: 26 451

Bizonyságtételünk Porto Alegreben

Amióta lelkészeinknek tudomására jutott, hogy a Lutheránus Világszövetség Porto Alegreben tartandó ötödik nagygyűlésére egyházunk külön e célra alakított tanulmányi bizottsága hozzászólást készít, egyre többen kérték írásban és szóban, hogy ezt a hozzászólást ők is szeretnék olvasni és tanulmányozni. Elsősorban ez indított bennünket arra, hogy az elkészült tanulmányt lapunk hasábjain közreadjuk. De arra is gondoltunk, hogy lelkészeinknek joguk van tudni, mit is mondunk az ő nevükben is Porto Alegreben. El tudom képzelni, hogy több lelkészünk hazai egyházunkban éppen azon a szemüvegen keresztül olvassa majd a tanulmányi munkát, hogy „mit mondunk majd az ő nevükben”. Noha egyáltalában nem félünk attól, hogy egyes lelkészeink ilyen professzori mozdulattal veszik kezükbe munkánkat, mégis inkább szeretettel azt javasolom, próbáljunk a padokba ülni és ott olvasni ezt a munkát. Mit jelent ez?

Elsősorban azt jelenti, hogy *tegyük vizsgálat tárgyává: tartunk-e ott egyenként és általánosságban a teológiai gondolkodásban, ahol ez a tanulmányi munka tart?* Azok, akik a hozzászólást készítették, felhasználták teológiai munkáinknak azokat az eredményeit, melyeket az elmúlt negyedszázadban sokszor nagyon küzdelmes munkával értünk el. Azt is mondhatom, hogy a Porto Alegre számára készített bizonyságtételünkben rövidre fogva benne vannak azok a teológiai szempontok, amelyek szolgálatunkat Magyarországon meghatározzák és azok a gyümölcsök, amelyek teológiai munkánk során megérlelődtek. Tudjuk jól, hogy egyházunkban lelkészeink nem egyenlő mértékben vettek részt ezeknek a gyümölcsöknek az érlelésében és olyanok is voltak, akik másfajta gyümölcsöket termő fákat szerettek volna ültetni a magyar talajon. Mi úgy látjuk, szolgálatunk közben gyülekezeteinkben úgy tapasztaljuk, hogy azok a gyümölcsök, amelyek egyházunk teológiai munkájában — éppen a legbátrabb, teológiailag és politikailag is a legjobban felkészült lelkészeink munkája nyomán — érlelődtek meg olyanok, amelyek ízesek, hasznosak és táplálóak. *Lelkészeink közül*

senki sem kerülheti el, hogy szembesüljön ezekkel a teológiai eredményekkel és önmagának takargatása nélkül felmérje: magáénak vallja-e teológiai munkánk eredményeit, tart-e ott, ahol a tanulmányi munka készítői tartanak, vagy pedig attól messze lemaradva „szemlélgetik az élenjárókat.” Ezt az önvizsgálatot pedig csak a „padokban” és nem a „katedrán” lehet elvégezni.

Még egy szempontra szeretném felhívni lelkészeink figyelmét. A jövőben mindannyiunknak törekednünk kell arra, hogy arról a szintről lépjünk tovább teológiai munkánkban, amely szintet most Porto Alegre-i bizonyágtételünkben „ütöttünk meg”. Egyszerűen lehetetlen továbbfolytatnunk teológiai munkánkban azt a módszert, amelyet egyes lelkészeink még mindig úznek, hogy mindig úgy kezdenek egy teológiai tanulmány feldolgozásához, mintha témájukkal kapcsolatban „mindent előlről kellene kezdeniük”, vagyis mintha azzal összefüggésben még semmiféle eredményt nem értünk volna el. Illusztrációképpen említem, hogy a „béke-kérdésével” sokan még mindig úgy kezdenek foglalkozni dolgozatukban, hogy „keményen és határozottan” leszögezik: más a „béke” és más a „békesség”. Ez ugyan igaz, — de ezt már annyiszor tisztáztuk, mint „égen a csillag” és éppen azért már régen tovább kellett innét lépünk. Soha nem juthatunk úgy előre, ha mindig „Ádámnál és Évánál” kezdjük teológiai munkánkat. Több lelkésznél ugyanilyen sorsra jutott az „egyház” és „világ” problémája. Néhányan még mindig azt feszegetik „más” az egyház és „más” a világ. Aztán jön a nagy idézet arról, hogy Jézus a főpapi imájában ezt mondotta: „Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem, hogy őrizd meg őket a gonosztól”. Ezt már mindannyian jól tudjuk és valljuk, de most már menjünk tovább és beszéljünk arról konkrétebben, egyértelműbben, hogy ha „nem vagyunk kivéve a világból”, mi itt a dolgunk. Mi a dolgunk egy szocialista társadalomban. Mi a dolgunk abban a világban, amelyben ellentétek feszülnek, imperializmus van és fajilag megalázott emberek vannak, stb. Most már erről a szintről induljunk ki és ne folyton ismételtessük azt, amit úgy is tud mindenki. Az volna tehát jó és kívánatos, ha lelkészeink a következő időben teológiai munkálkodásuk közben arról a szintről indulnának ki, amelyet a Porto Alegre-i bizonyágtételünk ad. Ha ezt tesszük, gyorsabban tudunk tovább lépni. Mert bizony tovább kell lépünk! Aki ezt nem vállalja, vagyis nem lép tovább, az „mumizálja” (mumia) teológiánkat és vele együtt egyházunkat.

Erjük hát el a Porto Alegre-i bizonyágtételünk szintjét és aztán gyorsan lépjünk tovább!

D. Káldy Zoltán

Küldetésünk a világban

Magyar tanulmány a Lutheránus Világszövetség ötödik nagygyűlésére

Porto Alegre 1970

Előszó

A magyarországi evangélikus (lutheránus) egyház Isten iránti hálával adja közre hozzászólását a Lutheránus Világszövetség Porto Alegre-i nagygyűlésének főtémájához: „Elküldve a világba”.

Egyházunkban hagyomány, hogy a Lutheránus Világszövetség nagygyűléseinek főtémáihoz hozzászólást készítünk. Így történt ez legutoljára a helsinki nagygyűlés alkalmával, ahová szintén elküldtük a „megigazulásról” szóló hozzászólásunkat.

Ezt a hagyományt nem azért ápoljuk, mintha mindenáron halatni akarnánk hangunkat, hanem elsősorban azért, mert a Lutheránus Világszövetség nagy családjában a mi „kisebbségi egyház”-unk sem akar tétlen családtag lenni — akit mindig csak kiszolgálhatnak —, hanem el akarja végezni a családban a ráeső munkát. Ezenkívül arra is gondolunk, hogy egy olyan egyház szolgálata és hangja, amely az utolsó negyedszázadban teljesen új történelmi körülmények között él, érdeklődésre tarthat számot a nagy családban, sőt talán a család többi tagjainak is segítséget adhat.

Tény az, hogy a magyarországi evangélikus egyház a második világháborút követően, az utolsó huszonöt évben vállalta a történelem kihívását, hogy adjon választ azokra a kérdésekre, amelyeket az új történelmi körülmények és az azokban élő keresztyén emberek, családok és állampolgárok tesznek fel neki. A történelem kihívása mögött elrejtve Isten kihívását láttuk meg és éppen ezért a történelem kihívására adandó válaszainkat nem a történet-filozófia, hanem Isten teljes kinyilatkoztatása talaján kerestük. Az Ó- és Újszövetségnek, az egyetemes és evangélikus hitvallási iratoknak olyan lázas kutatása indult meg, amire alig volt példa magyarországi egyházunk életében. Az így nyert feleleteket szembesítenünk kellett új helyzetünkkel és végig kellett gondolnunk, hogy mit jelent ma egyház lenni, mi ma az egyház szolgálata és hogyan kell ma betöltenie az egyháznak szolgálatát népünk és az emberiség nagy családjában. Közben kitűnt, hogy „atyáink” feleletei a hitvallási iratokban nem mindig elegendők az új helyzetben és ezért szolgálatunkban nem elegendő a „tegnap” feleleteire támaszkodni. Bátraknak kell len-

nünk új feleletek adására is. Így indult el és folyik egyházunkban egy eleven teológiai munka, amelyben nemcsak a püspökök és teológiai tanárok, hanem lelkészeink összessége vesz részt.

Ezért joggal mondhatjuk el, hogy a nagygyűlés főtémájához való hozzászólásunk nem pusztán a püspököknek és teológiai tanároknak a hozzászólása, hanem a magyarországi evangélikus egyházé, még akkor is, ha a téma feldolgozásában nem mindenki egyenlően vett részt.

A Lutheránus Világszövetség Magyar Nemzeti Bizottsága 1969. elején egy Tanulmányi Bizottságot állított fel a Porto Alegre-i nagygyűlés témájának feldolgozására. A Tanulmányi Bizottság célul tűzte ki, hogy a nagygyűlés témájával kapcsolatban egyfelől tanulmányozza a lutheránus egyházak mai teológiai irányzatait és állásfoglalásait, másfelől tudatosítja egyházunk felismeréseit és tapasztalatait, hogy ezeket összefoglaló hozzászólásban vigye a nagygyűlés elé. A tanulmányi munka széles alapokon folyt azzal a kettős céllal, hogy minél több lelkész ismerkedjék a világméretű problémákkal és minél szélesebb egyetértésre épüljön egyházunk hozzászólása és így valóban egyházunk hangja szólalhasson meg Porto Alegreben.

A Tanulmányi Bizottságban mintegy 50-en vettek részt, köztük teológiai tanárok, gyülekezeti lelkészek, segédlelkészek és laikus munkások. A munka szervezését D. Káldy Zoltán és dr. Ottlyk Ernő püspökök irányításával dr. Pröhle Károly a budapesti Teológiai Akadémia professzora végezte. A tanulmányi munka a nagygyűlési tematika szerint három csoportban folyt, amelynek vezetői dr. Pálffy Miklós, az őszövetségi tudományok professzora, dr. Pröhle Károly az újszövetségi tudományok professzora és dr. Nagy Gyula, a rendszeres tanszék professzora voltak. A tanulmányi csoportok a rendelkezésre álló irodalom alapján foglalkoztak a nagygyűlési témák anyagával, dolgozatokat, vázlatokat, tételsorozatokat készítettek és beszéltek meg szűkebb, vagy tágabb munkaértekezleteken. Több mint 30 hosszabb tanulmány készült így el, melynek egy része egyházunk sajtójában napvilágot is látott. A csoportok a Genfből érkező tanulmányi anyaggal is konfrontálták munkájukat, de arra nem törekedtek, hogy ennek a tanulmányi anyagnak minden részletéhez hozzászóljanak.

Végül is az ott közreadott magyar hozzászólást a csoportok vezetői fogalmazták meg és pedig az 1. csoport „Elküldetünk az evangéliummal” témáját dr. Pálffy Miklós, a 2. csoport „Ökumenikus felelősségünk” témáját dr. Pröhle Károly és a 3. csoport „Felelős részvételünk a mai társadalomban” témáját dr. Nagy Gyula professzorok.

A szöveget 1970 márciusában zártuk le.

Kérjük Istent, hogy hozzászólásunkat tegye gyümölcsözővé a nagygyűlés munkájában.

Budapest, 1970. április 20.

D. Káldy Zoltán
elnöklő-püspök

Elküldettünk az evangéliummal

A mi utunk

A magyar Kr. után 1000 körül találkozott azzal a nyugati keresztyénséggel, amely akkor már évszázadok óta az uralkodó egyház útját járta. A két rivális, a császár és a római pápa, csak akkor léptek szövetségre egymással, ha veszélyeztetve volt hatalmuk. Harcuk mindig kíméletlen volt és mindig vallásos megalapozottságot kapott.

Magával az evangéliummal a reformációban találkozott népünk, amikor a középkori magyar királyság összeomlott, a mohácsi veszített csata (1526) után három részre szakadt az ország. A mérhetetlen nyomorúság idején, amit a 150 éves török uralom jelentett, a reformátori evangéliumhirdetés mentette meg népünket a kétségbeeséstől, pusztulástól, és nyitotta meg számára a jövő útját. Ekkor kapcsolódott össze először történelmünk folyamán a magyar nép sorsa és az egyház szolgálata. A nép ügye és az egyház egész élete nem vált ketté. A politikai szabadság elválaszthatatlan volt a vallás-szabadságtól, és amikor bekövetkezett az ellenreformáció korszaka, a politikai elnyomás együtt járt a reformátori egyházak elnyomásával és véres üldözésével. Népünk számára a reformátori keresztyén-ség jelentette az erőt és vigasztalást, a világlátást és szolidaritást is a nép életét illetően.

A nép története és az egyház szolgálata közti törés a 19. században következett be. Akkor bomlott fel a fenti egység, amikor előtérbe került a magyar protestantizmus öfenntartási szándéka, amikor egyre nagyobb mértékben jelentkezett a hitbeli megújulás etikai-szociális hiánya. Elsősorban a felszabaduló jobbágyság és az előretörő munkásság nem érezte és tudta többé partnerének az egyházat. A magára maradt „negyedik rend” pár nemzedékében megtanult Isten nélkül gondolkodni, dönteni, szenvedni és győzni. Nem ők hagytak el bennünket, mi lettünk hűtlenné a magyar reformátori örökséghez.

Ennek a folyamatnak csúcspontja a két világháború és a kettő között eltelt Horthy-korszak volt, amikor összefonódott egyházunk élete és szolgálata a kizsákmányoló feudál-kapitalista rend célkitűzéseivel és a katolikus egyházat utánozva az uralkodó egyházat játszotta. 1945-ben Isten ezt a protestantizmust ítélte meg. Városok, falvak és templomok romjai között állt elénk: hűtlenségünk és engedetlenségünk miatt kárhoztatva bennünket, megtérés esetén kegyelmét felkínálva.

Igy kerültünk a második világháború után egyházi-teológiai válaszút elé. Az újra hangzó evangélium és a vele járó próféta-i szolgálat, valamint a gyökerekig hatoló teológiai elemzés eredménye az újra megtalált út, a szeretetben szolgáló egyház, a diakónia egyházának útja és élete. Ez az út a győzelmet jelentette az egyház akkori kísértései fölött: konformizmus helyett ideológiai különállás, oppo-

zícia helyett Isten kezéből elfogadva engedelmesség a szocialista felelősség iránt, és sorsvállalás népünkkel, gettó helyett a mindennapi életbe belenyúló istentisztelet és világméretű szolgálatvállalás, restauráció helyett az új „pozíció”, a diakónia boldog elfogadása és megvalósítása.

Ma itt tartunk, ezt a küldetést vállaljuk örömmel és felelősen. Ebből a pozícióból akarunk megszólalni Porto Allegrevel kapcsolatban is. Sajátos helyzetünknek és teológiai felismeréseinknek megfelelően azokon a pontokon szólunk részletesebben, ahol a magunkét a másoknak is hasznosat tudjuk elmondani a megadott témákkal kapcsolatban.

1. Az evangélium ereje a mai ember számára

Isten, aki küld

Az evangélium szót nem tudjuk kiejteni anélkül, hogy elénk ne bukkanjon a jól ismert ige: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyzülött Fiát adta, hogy aki hisz benne, ne vesszen el, hanem örök élete legyen” (Jn 3, 16). Az evangélium tartalma tehát Isten szeretete a világ iránt a Jézus Krisztusban. Isten szeretete nem érzelmi felbuzdulás, hanem embert mentő akarat. Isten azt akarja, hogy minden ember üdvözljön, és eljusson az igazság megismerésére (1 Tim. 2, 4). Istennek ez a világot és történelmet átfogó szeretete választottjai közösségében, az egyházban lesz hozzáférhetővé, amikor teljesítik missziói parancsát: „Menjetek el azért, tegyetek tanítványokká minden népet” — hogy az evangélium kontinuitásában ne támadjon hézag a világ végéig.

Az evangélikus egyház hitvallási iratai is így vélekednek az evangéliumról. A Schmalkaldeni Cikkekben ezt mondja Luther: „Isten kegyelme gazdagon árad elsősorban a hirdetett igében, amelyben a bűnök bocsánata hirdettetik az egész világnak. Ez az evangélium igazi szolgálata”.

Az evangélium tehát Isten mindig, mindenkire érvényes szeretete a Jézus Krisztusban. Benne lett Isten emberré, meghalt bűneinkért és feltámadott a mi megigazulásunkért. Isten tehát fölvelt bennünket újból a vele való közösségbe, amikor Krisztusért minden bűnünk ellenére igaznak „minősít” bennünket. Az evangélium a bűnösöknek ajándékozott kegyelem, amely hadat üzen a kegyesek, a hívők és igazak önmegelégedettsége ellen, és ledönti a válaszfalakat az emberek között.

Isten ígéje a törvényben és evangéliumban elzárja előlünk az önmegigazulás és önmegváltás útját. Ezért az egyház akkor hirdeti helyesen a kegyelemről szóló ígét és ez az ige akkor válik aktuálissá a mai ember számára, ha a keresztről szóló ige hirdetés elvezeti a keresztyéneket és az egyházat a bűnbánat és megtérés mélységeibe.

Minden igehirdetés bűnbánatra szólít fel és megtérésre hív (Mk 1, 15). Ez a megtérés nem egyszerűen belső megjavulás. Aki megtér, az nemcsak belül, a „szívében” telik meg kegyes indulatokkal, hanem egész élete megváltozik, megújul. A megtérés sohasem introvertív, hanem extravertív, az emberek felé forduló és azokért szolgáló élet kezdete. Közismert az a felfogás, hogy a megtérést az egyének életében kell elkezdenni, s ha az egyének megjavulnak, akkor a közösség is meg fog újulni. Azon kell tehát lennünk, hogy az egyház tagjai egyenként megtérjenek és akkor az egyház is megújul. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy ilyen módon nem érhető el az egyház megújulása és szolgálatra való felkészülése. Senki sem tagadja az egyéni megtérés szükségességét, de ezt az egyéni megtérést is veszélyezteti, ha maga az egész „mozdulatlan” marad. Az egyházba beszéltgott „történelmi idealizmus” eredményezte ennek a hagyományos megtérés-fogalomnak a kialakulását. Sokkal inkább igaz az, hogy az egyház bűnbánata és megtérése hatással van az egyén életére is.

Egyházunkban a második világháború óta ez nem elméleti kérdés többé, hanem mindig a konkrét ügyet keressük, hogy miből kell megtérnünk. Mik voltak ezek az ügyek a háború után? — Szükségessé vált a bűnbánat a zsidókérdéssel kapcsolatban. Az egyház majdnem szóltalanul nézte, amit a náci és nyilasok a magyarországi zsidókkal tettek. A felelősséget, az egyház felelősségét azokért az emberekért, akiket megkínóztak és halomra gyilkoltak, nem háríthattuk el magunktól. — A másik ilyen terület a társadalmi élet területe volt. Meg kellett látnunk, mennyi része volt az egyháznak azokban a társadalmi igazságtalanságokban, amelyek népünk túlnyomó többségét sújtották. Mérföldetlenül nagy volt az egyház mulasztása a munkásosztállyal szemben. Nagyon gyenge és szinte mindig csak egyéni próbálkozások voltak, hogy Isten ígéje eljusson a munkásokhoz, hogy problémáikat magunkra vállaljuk, velük együtt megoldani törekedjünk. — És megvilágosodott előttünk az is, hogy az ún. „nem politizálás” valójában politikai döntés volt, azzal is a hatalmon levőket szolgáltuk ki, tehát vétkeztünk. Nem kétséges, hogy ezekben a felismerésekben nagy része volt annak a konkrét történelmi és politikai helyzetnek, amely a háború után hazánkban kialakult. De igaz az is, hogy kezdettől fogva Isten ígéjéhez mértük helyzetünket. És éppen Isten ígéjéből tanulta meg az egyház, hogy bűnbánatot kell tartania, mégpedig konkrétan, ha meg akar maradni és a maga egészében megújulni és új életet kezdeni.

Az egyháznak mint egésznek kell megtérnie bűneiből. A mulasztások és bűnök nem egyszerűen egyéni bűnök, és nem sok egyéni bűn összessége. Nem volt könnyű ezt belátni. Egyszerűbbnek látszott, hogy az egyház a bűnös emberek közössége, és a megoldás az, hogy az egyház tagjainak egyenként kell megtérniük, és így egyúttal megtér az egyház is. Arra is gondoltunk, hogy az „Egyház”-nak nem kell megtérnie, hiszen Krisztus teste. De ez csak elméleti kiút-

keresés volt. A ma egyházának akkor is vállalnia kell a régebbi bűnöket, ha tagjaiban már egészen más, mint az előző nemzedék volt.

Az egyház nem rekedhet meg „régii” megtérésében. Egy már megtörtént megtérés tanulságos lehet számunkra, de az nem ment fel a mai megtérés kötelezettsége alól. A mi régebbi megtérésünk sem volt tökéletes. Maradt még a régi bűnökből: a gyávaságból, a meg nem értésből, a hübriszből és dogmatikus konokságokból. Ugyanakkor az is igaz, hogy az egyház mindig új körülmények közé kerül. Egy egész sereg kérdés ma már nem kérdés számunkra. Lehet, hogy amit elmulasztottunk, azt már nem tudjuk pótolni. Ezért mindig azokkal a kérdésekkel kell szembenéznünk, amiket ma ad fel nekünk Isten: konkrét történeti, politikai, társadalmi helyzetünkben.

A megtérés gyümölcse

Az egyház megtéréséhez illő gyümölcs: a szolgálat. A megtérés sohasem öncélú. Az egyén és az egyház nem önmagához tér meg, hanem embertársaihoz, ahogyan a misszió sem öncélú, hanem mindig szolgálat. Ezért nem elég az ígét csak az egyházban, csak a tanítványoknak, csak a „hivőknek” hirdetnünk. A Szentírás maga kényszerít bennünket arra, hogy fölfedezzük benne azt a szót, amely sokszor elkerülte a figyelmünket. Ez a szó: mindenkinek! Az evangélium üzenete minden embernek szól, Isten mindenkire küldte a prófétákat és apostolokat (Fil 2, 1).

Isten mindent magába foglaló uralmának és mindenkire irányítótságának felel meg az, hogy a megtérésnek „mindent magában kell foglalnia”. Az így értett teljes és mindent magában foglaló megtérés nemcsak a régi hittől és a régi istenektől való megtérést fogja jelenteni, hanem az eddigi életformákból és struktúrákból való megtérést is. Mert minden vallás kialakítja a maga társadalmi struktúráit is, vagy azokban csapódik le. Ez vonatkozik nemcsak a nemkeresztyén vallásokra, hanem a keresztyénségre is, legföljebb ez azért nem olyan világos számunkra, mert a „keresztyén Nyugat” hagyományai nem engedik ezt meglátni.

A megtérés és megtérítés célja tehát a teljes sálóm megvalósítása, amelyben benne van az ember üdvössége, de benne van az ember jóléte is. Semmi sem áll távolabb a lutheri etikától, mint hogy adiaphoronnak tekintse a hivatást, a munkaerkölcset, a békét és társadalmi igazságot, a becsületet és normális emberi életet. Az élet tisztogató újjáformálása a magunk és mások életében a lutheri hivatás-etika szerves tartozéka. Ezt azonban mindig úgy kell értenünk és gyakorolnunk, hogy a hallás megelőzze az engedelmességét. A naponkénti bűnbánat és bűnbocsánat, a naponkénti megszentelődés biztosítja, hogy a keresztyén diakónia a hit gyümölcse legyen, és nem valami olcsó, emberi ügyeskedés. Éberen őrködik tehát az egyház azon, hogy Isten ígését tisztán és igazán hirdessék, de joggal tartja magát apostoli egyháznak (ecclesia apostolica), a világba küldött és ott megtartott „szentek közösségének” (communio sanctorum) is.

2. Küldetés vagy önfenntartás?

A struktúra kérdése

Küldetés közben az egyháznak az a legnagyobb kísértése, hogy nem annyira a Küldőjére és azokra figyel, akikhez küldetett, hanem önmagával van elfoglalva. Így halványul el számára egyre jobban a küldetés és kerül előtérbe az önfenntartás mozdulata. Ennek a kísértésnek több fázisa van. Vegyünk sorra néhányat ezek közül.

Az elintézményesedés, amikor az egyház szervezete, külső struktúrája kerül előtérbe, s az egyháznak az a legfőbb törekvése, hogy ezt a külső struktúrát megmentse. Az ún. „háztáblákban” elkezdte az Újtestamentum megfogalmazni útmutatásait a késői ókor nagy családja, az oikos számára. Ezeket kell továbbfejlesztenünk és megfogalmaznunk a mai ember számára. A szeretet mindig újat tud előhozni minden társadalmi rendszerben és új dekalógusokat is tud alkotni Luther szerint. Az egyháznak tehát vívódnia kell azért, hogy a mai társadalmakban alakítsa újjá intézményes munkaterületeit. Ez a lépés szükséges és jótékony lépés lesz. Lehet, hogy régi struktúrákat fel is kell adnia, de nem mindig biztos, hogy a struktúra rossz. Van igazság abban, hogy a struktúra az egyház céljává lett tették. Az egyház nem azonosíthatja magát egy bizonyos korszaknak vagy társadalmi rendnek az életformáival vagy struktúráival. Egyre inkább rákényszerül arra, hogy feladja és elhagyja „földi szállsokszor. De ez nem a struktúra hibája, hanem azoké, akik azt céllá láshelyét”. — Isten az egyházban és egyház által nem mindenütt azonos „minta” szerint munkálkodik. Történelmi múltja és környezete minden egyházat sajátos struktúrák kialakítására indított. Éppen ezért tiltakozunk az ellen, hogy valaki a nyugati egyházak életjegyeit és mintáit keresse nálunk, s ha nem találja, akkor „hamis” egyházzól beszéljen. Szerintem ezen a téren is előítéletek nélkül kell hallgatnunk egymásra és tanulnunk egymástól.

Önfenntartási eszközzé válhatik az egyházi tan, a dogma túlhangsúlyozása is. A tiszta és helyes tanítást ki kell tusakodnia az egyháznak, de ez csak eszköz és nem öncél, a küldetés helyes végzésében. A kérdésnek olyan föltevése, ahogyan az igen sok nemzetközi fórumon történik, nem felel meg a mai ember problémaföltevésének és ezért az emberek csalódottan fordulnak el a hagyományos keresztyén theologumenektől. Ugyanez vonatkozik a hagyományos kultikus és agendális kérdésekre is.

Legnagyobb kísértése az egyháznak, hogy egybefonódik az uralmon levő társadalmi renddel vagy osztállyal. Ennek következménye, hogy az egyház tanításával alátámasztja az uralkodó osztály ideológiáját (pl. a magántulajdon szentsége, a háborúk igazolása) s ennek ellenszolgáltatásaként előjogokat élvez az egyház (eretnekek üldözése, földbirtokok adományozása, a kötelező egyházi adó behajtás stb.). Az egyház ebben az uralmi helyzetben legtöbbször nem tud közösséget vállalni azokkal, akikhez küldetett. Nem tudja gyakorolni az evangélium diakóniáját az elnyomott és kizsákmányolt rétegek

között, a faji megkülönböztetést szenvedők között és az Isten szeretetéről szóló ígéhirdetése és karitatív munkája képmutatássá válik. Emiatt elidegenednek tőle a tömegek és ezekre ellenséges szemmel néz (keresztshaborúk, antikommunizmus), vagy úgy tekint rájuk, mint misszionálandó tömegekre. Így azután minden szolgálatát: az ígéhirdetést, diakóniát, békemunkát, dialógust ez az érzület és szándék határozza meg.

Sokan mondják, hogy hozzátartozik az egyház lényegéhez az önfenntartásra való törekvés, különben hogyan tudná elvégezni küldetését. Emberi logika szerint ez így igaz lehet, de Isten országában más törvény érvényes erre: „Ha valaki meg akarja tartani életét, elveszti azt; valaki pedig elveszti az életét érettem és az evangéliumért, megtalálja azt” (Mk 9, 35). Eszerint tehát nem az az egyház marad meg, amely mindenáron és mindenféle ügyeskedéssel önmaga megtartására igyekszik, hanem amelyik Jézus Krisztusra figyelve az önfeláldozás készségével vállalja küldetését.

Az egy-ember-rendszer kérdése

Abban ma már nagy az egyetértés a lutheránusok között, hogy az egyház küldetése ebben a világban az, hogy hirdesse az evangéliumot és végezze a szeretet szolgálatát. De ki kapta ezt a megbízást? Ki töltsen be az egyház küldetését? Kik az egyház missziójának a hordozói? Az LVSZ Ötödik Nagygyűlését előkészítő konzultáción elsősorban a magyar bizottság hívta fel a figyelmet arra, hogy világszerte általánossá vált a szemlélet, amely a lelkészekben és szakemberekben látja az egyház missziójának a hordozóit. Ez a szemlélet hosszú történeti fejlődés eredménye. Mi tipikusan katolikus szemléletnek tartjuk, amikor az emberek az egyház feladatairól beszélve csak arra tudnak gondolni, hogy mit kell a lelkészeknek tenniük. Nemcsak az egyházon kívül állók, hanem maguk a gyülekezeti tagok is így gondolkodnak, akik tehát felelősséget éreznek az egyházzért. Ez a felelősségérzet azonban olyan, mint a stadion nézőközönségének felelősségérzete csapataért: van benne kritika, együttérzés, aggodás, öröm és bánat, sőt jótanács is, de valójában nem ők „játszanak”, hanem a csapat. Ez a szemlélet nem helyes és a világ lutheránusságának sürgősen felül kell vizsgálnia az „egyházi hivatalt” és az „egyetemes papság” elvét és tisztázni kell a kettő egymáshoz való viszonyát (v. ö. Final Report. Chartigny 1969. 6.)

Helytelennek tartjuk azt az időnként felbukkanó gondolatot, hogy az egyházi hivatal megszűntetése megoldaná a kérdést. Mert igaz ugyan, hogy Isten megítéli a hűtlen pásztorokat és azt ígérte, hogy majd egy Pásztort állít nyája fölé (Éz 34, 10), és az is igaz, hogy ezzel összecseng Jézus kijelentése a jó pásztorról, de éppen Jézus bízta rá Péterre és a többi tanítványra a pásztorlás és ígéhirdetés szolgálatát. (Jn 21, 15 kk; Csel 1, 8 etc.) és az első keresztények a pásztori, presbiteri és püspöki szolgálatot Isten rendeltetésének tekintették. (Csel 20, 26) A megoldás nem az, hogy megszüntetjük az egyházi hivatalt, hanem hogy jól töltjük és töltetjük be.

Mindenképpen tudatosítanunk kell a keresztyénségben az egyháznak, mint egésznek a küldetését és azt, hogy a küldetés teljesítéséért az egyház minden tagja felel. Az egész gyülekezet választott királyság, királyi papság stb. Ez azt jelenti, hogy az evangélium nyilvános hirdetését átruházták ugyan a lelkesre, de ez nem csökkenti a gyülekezet felelősségét az evangélium hirdetés terén. Mindkettőt fenn kell tehát tartanunk: az egyházi hivatalt és az egyetemes papságot is, mint a gyülekezet ellenőrző feladatát. Szükség van arra, hogy az egyház tagjai tudatosan vállalják és végezzék azt a szolgálatot, amit Isten az egész egyháza bízott. De a jó rend érdekében és azért, hogy az egyház minél jobban töltse be küldetését, szükség van arra, hogy mindig legyenek különleges megbízott emberek, akiknek több a feladata és nagyobb a felelőssége. Nem szabad a kettőt egymással szemben kijátszani. Nem járhatjuk a klerikalizmus útját, mely a papokat az egyház aktív tagjainak, a laikusokat az egyház passzív tagjainak tekinti. De nem követhetjük a rajongókat sem, akik hamis idealizmusból valami „papok-nélküli-egyházról” álmodnak. Az egyházi hivatal viselőinek kell a gyülekezetek tagjaiban tudatosítaniuk azt, hogy az egész egyházat küldte Isten a szolgálatra, nekik kell megmutatniuk, hogy hol, hogyan és milyen eszközökkel végezhetik a gyülekezet tagjai ezt a szolgálatot.

3. Felkészülés és szolgálat

Az igehirdetés diakóniája

Az evangéliumnak el kell jutnia a mai emberhez. Az evangélium az élő embert akarja megragadni és elvezetni az új életre. Erre a szolgálatra az egyháznak fel kell készülnie, mert nem végezhetünk kontár-munkát. És ez a felkészülés rendkívül sokrétű, mert ismernie kell a küldetés hordozójának azokat a körülményeket és problémákat, amelyek között korunkban az egyház szolgálatát végeznie kell. Hiszen amikor az evangélium továbbadásáról van szó, akkor tekintetbe kell vennünk az emberek aktuális helyzetét, tehát konfrontálnunk kell a körülményekkel. Nem tartjuk ugyan primer dolognak a szituációt, de sohasem hagyhatjuk figyelmen kívül. A feladat és annak eredménye dialektikus feszültségben vannak egymással. Jól tudjuk, hogy a misszió Isten missziója. Azt is tudjuk, hogy az evangélium továbbadásának munkájában Krisztus maga az alany. Ő Isten követe és misszionáriusa az emberek között. Azt is valljuk, hogy a misszió a Szentlélek munkája. Ő az, aki „hív, gyűjt és megvilágosít”. Gyakorlatilag mégis az egyház funkciója és feladata a misszió. Az egyház egésze és annak tagjai azok az eszközök, amelyek által munkálkodik a Szentháromság. Jézus olyan mértékben végzi el embermentő munkáját az evangéliummal, amennyire az egyház és annak tagjai alkalmas eszközök kezében. Az eredmény titka mindig Krisztus, de az is igaz, hogy Krisztus az emberek bizonyágtétele által lesz hatóvá. A Szentlélek erejét és az ember munkáját nem

szabad szembeállítani egymással. Az a feladatunk, hogy Isten munkatársai legyünk!

Az egyház akkor készül fel jól a szolgálatra, ha a legszorosabb kapcsolatban marad tagjainak valóságos életével. Mi is valljuk, hogy a hit hallásból van, a hallás pedig Isten igéje által. De úgy véljük ugyanakkor, hogy a misszióval együtt jár a szolgáló életfolytatás is. Az igehirdetés nem egyszerűen az írott ige recitálása, hanem az adott történelmi korszak, emberi életkörülmények és életerzések figyelembevételével hirdetése az evangéliumnak a bűnbocsánatról és új életről.

A misszió teljes értelme a keresztyének jelenléte a világban. Nem befelé forduló, hanem a másokért való élet és szolgálat a világban. Az igehirdetésnek tehát kozmikus perspektívája van: az egész világnak szól, és annak minden területére vonatkozik. Az evangéliumról szóló bizonyoságtétellel — a megfeszített Krisztust követve — a szolgáló, gyógyító, segítő és tűrő szeretetnek (1 Kor 13) a küldetésével lép az egyház a világ elé, annak minden életterületén. Nemcsak istentiszteletében, hanem az egész társadalom és világ színe előtt kell bizonyoságot tennie a Krisztustól kapott szeretetről, és így megbizonyítani azt, hogy megtalálta szolgálatának egyetlen helyes formáját: ez a szolgáló forma (morphé doulou).

Hiszünk abban, hogy a missziói parancs ma is érvényes és érvényben marad az idők végéig. De elmúlt századokban! Az „egyház az egyházért” koncepció helyét el kell foglalnia az „egyház a világért” koncepciónak! A keresztyén ember nem öinigazságban és szenvtelenül szemléli a világ eseményeit, ahogyan a lutheránus pietisták és orthodoxok tették és teszik, hanem Isten lábnyomait keresi minden dologban, belemegy az eseményekbe, szolidaritást vállal velük. Ahogyan Isten szerette és szereti a világot (Jn 3, 16), úgy kell az egyháznak is szeretnie a világot és ennek a szeretetnek szolidaritást kell vállalnia a világ összes problémáival.

Ezért nem azonosítható küldetésünk a gyülekezeti tagok számának a szaporításával, vagy a külső eredmények fölötti önteltséggel. Az evangélium továbbadásának éppen ezért nem lehet sem propaganda sem apologetikus jellege, amivel Istent, Krisztust vagy az egyházat akarnánk megmenteni. Semmi sem menti meg ez esetben az egyházat attól, hogy világnézeti és kultúrharcban örölje fel a szolgálatra kapott idejét és erejét, és közben éppen azzal marad adós, ami mindig sürgős, mert az alkalmak nem térnek vissza.

Segítő szolgálatra és nem hódításra készül fel az egyház. A Krisztusban kapott új életet éli meg a világban. A Krisztusban megismert Istentől azt tanuljuk, hogy a keresztyén szeretet nem ismer korlátokat és mezsgyéket. Előtte nem akadály a különböző vallások és világnézetek megléte és túllépi a vallásos élet megszokott kegyes formáit is: a jézusi szeretet szemében egy igazi impietas van: az embertelenség. Jézus szerette az embereket és nem az igazságot feszegette (Lk 9, 56). Asztalhoz ült a vámszedőkkel és bűnösökkel. Imád-

kozott ellenségeiért és megszegte a szombatnap törvényét, hogy embereket gyógyítson. Korának kegyesei is szeretetet hirdettek egymás között, de ellenségeiket gyűlölték. A keresztyének a mi korunkban is ki vannak téve a kísértésnek, hogy önmagukat szeretik és elzárkóznak a külvilágtól. Krisztus tanítványai csak akkor tudják hitelesen prédikálni az evangéliumot, ha a jézusi szeretet parancsolatai szerint élnek és beleélik azokat a valóságos életübe.

A szentségek diakóniája

Amikor közösségre lép velünk Krisztus a keresztség és úrvacsora szentségében, akkor ezt nem azért teszi, hogy hagyja a keresztyéneket magukban és maguknak élni, hanem kiküldi őket a világba, hogy ott végezzék a szeretet tetteit. Ahogyan Krisztus nem magáért élt és halt meg, hanem sokakért (Es 53) és nem azért jött, hogy neki szolgáljanak az emberek, hanem hogy Ő szolgáljon nekik, azért a szentségeknek — monden ecclesiológiai vonatkozásuk mellett — van extrovertív jellegük. Utalnak a világra. A keresztyének tagjai a szentségek révén az agapé-közösségnek, de egyúttal polgárai Krisztus követeként annak a világnak, amelyért Ő jött, és amelynek bűneit elhordozta. A szentségek szerezte agapé-közösség nem menedékház és szanatórium, ahol egymás megtértiségében gyönyörködnek a keresztyének, hanem energiaközpont az erőgyűjtésre. A gyülekezeti istentisztelet csak edzőpálya, ahol felkészülnek a keresztyének a világban végzendő szolgálatra. Bennünket lutheránus keresztyéneket éppen a szentségek óvnak meg az individualista kegyeskedéstől és gettó-lelkülettől.

A szentségeknek ilyen értelmezése rendkívül fontos az egyház élete, világi szolgálata és az egység problémája szempontjából is. Az a keresztyén ember, aki megtapasztalta Krisztus szeretetét a kegyelmi eszközökben, az szeretettel és teljes felelősséggel nyúl hozzá a világban levő feszültségekhez és nehéz problémákhoz. Bár a hite megóvjá a pesszimizmustól, csak úgy, mint a hamis optimizmustól, felelősége mégis azt diktálja, hogy tartson lépést ismeretekben azzal az emberrel, akire szolgálata irányul. Ha nem tájékozott a társadalmi kérdésekben, akkor hogyan akarja megérteni azt az embert, akit ez a társadalom formál életstílusában és gondolkodásában? Ha nem tájékozott a történelmi előzményekben, hogyan értené meg azt, ami körülötte történik? Ha nem tájékozott a háború és béke kérdésében, ha nem tevékenykedik ezen a téren, akkor hogyan segíthetne másoknak közvetve vagy közvetlenül ebben a létkérdésben? Ha nem tud arról, hogy milyen éhínség van a világban, hogy milyen társadalmi és gazdasági elmaradottság akadályozza a volt gyarmati országok talpraállítását és az éhínség megszüntetését, akkor hogyan értené meg azt, hogy a kérdések gyökeres és sikeres megoldása nélkül az alamizna nem ér semmit?! Hogyan értené meg a társadalmi változások és átalakulások halasztást nem tűrő szükségességét? Hogyan tudná akkor megérteni azokat az embereket, akik nem tudják elvonatkoztatni magukat ezektől a kérdésektől, mert vagy szenvedő

részei, vagy felelősek azokért? El kell döntenie a keresztyén embernek, hogy nemcsak az értelme és információi alapján, hanem az Isten ígéjéhez kötött lelkiismerete szerint is, melyik táborhoz tartozik.

Ebben az összefüggésben hivatkozom Káldy Zoltán püspöknek a Pozsonyi Teológiai Fakultáson mondott szavaira: „Hogyan tudja és hogyan kell elvégeznie az egyháznak ezt a világméretű diakóniát? Mindenekelőtt diakóniai magatartással, vagyis nem úgy, hogy az egyház „fölelrendeli magát” valamennyi gazdasági, társadalmi, politikai rendnek és kormányzatnak és azzal lép fel, hogy „csak ő tudja megoldani a világ valamennyi problémáját”. Az egyház diakóniájába nem tartozik bele, hogy valamiféle „keresztyén programot” adjon a világ „világi kérdéseinek” rendezésére. Sokkal inkább azzal kell diakóniáját végeznie, hogy segíti és támogatja azokat a törekvéseket, amelyek már ténylegesen megvannak és az emberiség békéjének, boldogulásának kivívásáért harcolnak. Amikor az egyház ezt a diakóniát végzi, ezzel nem áll „lényegétől idegen célok” szolgálatában, hanem saját diakóniáját végzi, amely Istennek az ember iránt való szeretetéből fakad.” Készséggel vállalja tehát a politikai-társadalmi felelősséget is a házasságban, családban, az államban, a gazdasági életben és a társadalomban. Ezekben és nem ezeken kívül bizonyul a keresztyén ember Krisztus gyülekezete tagjának. S ebből következik, hogy a keresztyének sohasem alkothatnak olyan pártot, amely valami ellen irányul. Nem az anti-magatartás, hanem a pro-magatartás teremt és tart meg igazi egyházat.

Ebbe az összefüggésbe tartozik az egyház prófétai szolgálatának a kérdése is. Hadd idézzem Pröhle Károlynak ide vonatkozó megállapításait: „... a legtöbb nagy próféta kapcsolatot tartott a társadalom vezető köreivel. Nem amatőrként avatkoztak a közügyekbe, hanem belülről ismerték a problémákat és a világpolitika erőviszonyait. Ők maguk is részt vettek politikai döntésekben és hordozták azokért a felelősséget és rizikót. Ez ma is érvényes. A prófétai szolgálatot nem lehet kegyes dilettantizmussal a független szemlélő helyzetéből végezni. A kormányzat előtti prófétai szolgálathoz elkerülhetetlenül hozzátartozik a gazdasági, társadalmi és politikai élet alapos és közvetlen ismerete. Ehhez még szükséges egy bizonyos belső szolidaritás azokkal, akik felé a prófétai ige irányul. Pl. egy forradalmi helyzetben csak az tudja prófétai módon hirdetni az ígét, aki elítéli a megfelelő nyomort, amely okozta és elindította a forradalmi változásokat.”

Ami pedig az egység problémáját illeti, az evangélium hirdetésével kapcsolatban meggyőződésünk, hogy az igazság ma is nagyobb az egységnél. Mindazzal kapcsolatban, ami ma a világban történik, csak egyfajta keresztyén egységet tudnánk elképzelni: A hit és szeretet egységét Krisztusban, a keresztyének egységét a diakónia területén. Ha az így értett és akart egységnek a feltételei már ma megvannak, akkor nyitott szívvel és bátran kell azt munkálnunk.

A teológia diakóniája

Az evangélium továbbadására kötelezett egyháznak elsősorban magát az evangéliumot kell jól ismernie és megértenie — kortörténetileg, egezetikailag és hittani összefüggéseiben — hogy az időhöz kötött ne akadályozza és ne homályosítsa el a mindig időszerűt. Hogy ez így legyen, arról a teológiának kell gondoskodnia. Mert a teológia végiggondolása az egyház hirdette igének és értelmes vélemények elindítása arról az emberről, akinek az egyház hirdeti az evangéliumot. A teológia tehát nem lehet magánvállalkozás és magánvélemények repertoárja, hanem az egyház funkciója. A gondolkodó hit a gyülekezet hite helyett is gondolkodik, hogy megóvja a kísértésektől, és tévelygésektől. Attól is, hogy a homokba dugja a fejét, amikor az egyháznak éppen dönteni kell létfontosságú kérdésekben. A teológia sokszor a nyugalmtól fosztja meg az egyházat, hogy ne szenderedjék bele valami hamis biztonságba. Az egyház félszége a tudománnyal szemben és aggodalma a teológiát illetően nem mindig alaptalan, ha a teológia nem az egyház funkciója.

A teológiai tudománynak kell megértetnie az egyházzal saját létét és küldetését. Az egyház a Szentírás szerint magának Krisztusnak a teste. Legbelsőbb lényege szerint csak az élő Krisztussal szoros kapcsolatban marad élő, dinamikus egyház. Mint élő organizmus, azt a feladatot kapta ma is élő Urától, hogy nőjön bele, épüljön bele abba a világba, amely még nem sokat tud az evangéliumról. Ha ezt nem teszi, akkor megüresedik és meghal. Az egyház soha sem tekinthető kész valaminek. Nincsen megváltozhatatlan alakja, amit védenie kellene. Szüntelenül eredetéhez kell visszamennie és küldetésének a jó betöltése érdekében összpontosítania kell magát centrális feladataira. Ha ezen a téren a teológia bírálja vagy korrigálja igehirdetését és egész szolgálatát, akkor ez hasznára van miszsiójának.

Menetközben szüntelenül vizsgálunk kell az egyház rendjét, igehirdetését, istentiszteletét, viszonyát a környezetéhez és szolgálatának a visszhangját. A mi egyházunknak önmagát szüntelenül ellenőrizve és a teológia felismerései alapján korrigálva kell meggyőződnie arról, hogy meg tud-e felelni küldetésének egy épülő szocialista társadalomban. Mert az egyház evangéliumszolgálatát a mai emberek között nem lehet esetleges, véletlenekre alapozott, hanem csak tudatosan átgondolt és megtervezett. Szolgálatát közben keveset bajlódik a tekintélyével, mert tudja, hogy léte, küldetése és sikere nem arra alapozott. Sokkal inkább tart az üresjáratától, az alkalmak eltékozlásától. Különösen is fél az olyan jellegű megbotránkoztatástól, melyet nem lehet sem Krisztus, sem az evangélium számlájára írni, mert az saját bűne, tévedése, hanyagsága vagy tájékozatlansága. Ezért kenyeré az alázat és bűnbánat.

Bennünket éppen az új történelmi és társadalmi helyzet tanított és kényszerített arra, hogy a ránk bízott isteni bizonyoságtételt komolyan vegyük és újra meg újra megfogalmazzuk a mai ember számára, ahogyan az ótestamentumi gyülekezet fogalmazta újra meg

újra a dekalógus igéit. Ezért fordítjuk le a Szentírást a mai ember nyelvére. Minden eszközt és alkalmat felhasználunk arra, hogy a föld sójává legyünk, hogy megszabaduljunk minden kishitűségtől, hogy mi magunk is higgyünk abban az evangéliumban, amelyet felkínálunk az embereknek. Mert egy olyan világban, ahol a keresztyének kisebbségben vannak és a múlt megszokott garanciáival már nem rendelkezünk, akkor naponként hangzik el a kérdés lelkészekhez és laikusokhoz: „Hogy van, hogy nincsen hitetek?” (Mk 4, 10)

Keresztyénnek lenni nem könnyű dolog a szocializmusban sem. Le kell küzdenie hitének kommunista ellenes szövevényeit és pervertálódását, mert tudja, hogy a marxizmus elsődlegesen nem ateizmus, hanem társadalmi rend, amelyben nagyobb a társadalmi igazság, mint azé a társadalomé volt, amelyből megérkezett a mába. Korunk forradalmi eseményei között vezeti Isten egyházát földi vándorútján egy új korszak felé. Isten cselekszi ezt. Azok a kísértések és vívódások, amik szolgálatát jellemzik, nem az elmúlás, hanem az élet jelei. Az az egyház nem fog elmúlni, melyet ma is bizonyágtételre hív az Úr és szolgálatába állít. Ahogyan az egyház létét, úgy a jövőjét sem emberek biztosítják. De nem is emberek és társadalmi rendszerek vagy ideológiák veszélyeztetik, hanem az egyház engedetlensége. Politikai diagnózisba sem helyezük reménységünket. De nem keresünk apologetikus látszatbiztosítékokat sem konrunk tudományaiban és tudósításaiban.

Egy új korszak kezdetén vagyunk. Ennek megfelelő az egyház helyzete is. Ezért kell elutasítanunk minden olyan kísérletet, amely arra irányul, hogy a népegyház képletét megmentse. Hiszen ma sem hagyja Isten ígéreték nélkül egyházát, s ezért nem az a feladata, hogy görcsösen ragaszkodjék a régihez, hanem merjen új szántást szántani munkaterületén. Keresztyén emberek és egyház a szocialista társadalomban is lesznek és mi már naponként tapasztaljuk, hogy Isten megtérésre hívó és megújulást ajándékozó szeretete bősegen küldi áldását szolgálatunkra.

Dr. Pálffy Miklós

Ökumenikus felelősségünk

Egység felé elküldetés és számadás között

„Amikor egy ember idegenbe készült, hívatta szolgáit, és átadta nekik vagyonaát... Hosszú idő múlva megjött azoknak a szolgálóknak az ura, és számadást tartott velük.” (Mt 25,14.19) Ez az „ember”, mielőtt megbízást adott szolgálóinak, imádkozott értük, „hogy mindnyájan egyek legyenek”. (Jn 17,21) Mert maguktól nem voltak egyek, hanem versengtek az elsőbségért. Maguktól nem is jutottak egy-

ségre, hanem csak a Jézustól megígért és elküldött Szentlélek által. *Az egyház egységéért imádkozó Jézus és az egység kérdéssel küzdő egyház küldetés és számadás között: ez az ökumenikus mozgalom perspektívája, amelynek megvilágításában kell látnunk az egységtörekvések célját, alapját és útját.*

1. Egység felé az emberért

Az egységtörekvések célja

Az egyház azért van, hogy Krisztustól kapott küldetését teljesítse, ezért az egyház egységére való törekvés is csak ezt a célt szolgálhatja. Jézus főpapi imája is a küldetés teljesítése feltételének tekintti az egységet: „hogy elhiggye a világ...” Nem véletlen tehát, hogy a modern egységtörekvések az egyházak missziói munkája összehangolásának szükségességéből adódtak. Az egyház bizonyosságtétele hitelét veszti a világban a tartalmára vonatkozó egység hiánya miatt ugyanúgy, mint az egyház bizonyosságtétele és élete, szava és cselekedete közti összhang nélkül. Az ökumenikus mozgalom ezért szükségszerűen lépett tovább egyrészt a tanítás egységének, másrészt a szeretetszolgálat egységének keresése felé. Az ökumenikus mozgalomnak ezek az irányzatai azután egyre inkább integrálódtak az Egyházak Világtanácsában, és figyelmük az egyház belső kérdéseiről egyre inkább a világ mai helyzete és fejlődése felé fordult. Ez is szükségszerű következménye a küldetésnek, amely az egyházat a maga egészében a világban való szolgálatra szólítja fel.

A szekularizált világ mint közös probléma

A mi korunkban nyilvánvalóvá vált, hogy az emberiség fejlődésének maradandó jelensége a szekularizáció. Az egyházaknak szembe kell nézniük azzal a ténnyel, hogy a mai ember szabaddá válik az egyház gyámkodása alól, egyre kevésbé érzi időszerűnek az egyház hagyományos mondanivalóját, sőt értetlenül és kritikusan áll az egyház valóságával szemben. Az egyház és a világ fejlődésének ezt a mély fáziseltolódását legdrasztikusabban a római katolikus egyház érezte meg, amely a legutóbbi időkig a legkeményebben szegült szembe a modern világ fejlődésével. De egyetlen egyház sem áltathatja magát azzal, hogy a mai világ nem állítja hasonló vagy azonos kérdések elé. Így adódik az a különös helyzet, hogy bár az egyházak a tanításbeli konszenzus szempontjából aránylag kevésbé közeledtek egymáshoz, ténylegesen mégis *egy újfajta egység felé sodródnak azzal, hogy ugyanazon szekularizált világ ugyanazon kérdéseire és kihívására kell választ adniok.* Amit az egyházaknak Krisztustól kapott küldetésük alapján elvileg tudniuk kellett, az most az egyház létkérdésévé vált: az egyház nem önmagáért, hanem a viláért, az emberért van, s ha ennek a rendeltetésének nem felel meg, létezése értelmét veszítette.

A szekularizált világ öneszmélkedésre kényszerítette az egyházakat, s ennek eredménye az, hogy általánosan elfogadott ökumenikus eszmévé lett a szolgáló egyház gondolata a szolgálatra jött Krisztus uralma alatt. Nem lekicsinylendő ez az ökumenikus egyetértés, de mégsem hallgatható el, hogy a szolgálat tartalma, célja és dimenziója még további tisztázásra szorul. Talán nincs egyház, amely ne vallaná, hogy az egyháznak küldetése van Isten igéjének hirdetésére, és feladata a szeretet szolgálatának gyakorlása. De nem alakult ki egyetértés abban, hogy mi a kétféle szolgálat egymáshoz való viszonya, és hogyan tartozik bele az egyház politikai és társadalmi felelőssége és tevékenysége. Az Egyházak Világtanácsát, különösen Uppsala óta gyakran éri az a bírálat, hogy a világ mai kérdéseire vonatkozó állásfoglalásaiban nem tette világossá a teológiai alapokat, viszont a felekezeti világszövetségeket, így pl. a Lutheránus Világszövetséget is vádolták azzal, hogy teológiai gondossága mellett nem megy elég mélyen és konkrétan a mai kérdésekbe. Az egyház azonban a teológiai bizonytalanságok, tisztázatlanságok és különbségek ellenére sem kerülheti meg azt a tényt, hogy lényege, küldetése és felelőssége szerint beletartozik a világba, s *nem tagadhatja meg szolidaritását a szekularizált világtól sem*. Ezért terjed az a radikális ökumenikus irányzat, amelyet *szekuláris ökumenizmusnak* szoktak nevezni, amely az egyháznak a világgal való alapvető egységét vallja, és az egyháztól azt követeli, hogy a nem keresztényen erőkkal együtt az emberiség egységének és jólétének közös céljért dolgozzék.

A szekuláris ökumenizmus mint az egyház jövődő életformája

A szekuláris ökumenizmust a helyesen értelmezett krisztológia és ekkleziológia szükségszerű következményének tekintjük, és érvényesülését helyesnek tartjuk. Nagy vonalakban megfelel annak az irányznak, amelyben egyházaink is végzik diakóniai szolgálatukat a szocializmusban. Miután a szocialista állam és társadalom átvette a kulturális, egészségügyi és jóléti szükségletekről való gondoskodást, a hívők számára magától értetődővé vált az, hogy az egyház tagjai a személyes segítségen túlmenően egyenként és összességükben az adott és változó társadalmi keretek között *végezzék a szeretetből folyó szolgálatukat a nem hívőkkel együtt*. Ezt így foglaltuk egyházi alaptörvényünkbe is: „Egyházunk vezetői és tagjai egyenként és együtt támogatnak minden olyan törekvést, amely a népek és emberek egyenlőségét és felemelkedését, együttműködését és békés életét célozza.” (Ünnepélyes Nyilatkozat, 1966.) Igaz ugyan, hogy a történelem folyamán, nem utolsósorban a misszióban sokszor a gyülekezetek és egyházak látták meg és vállalták a társadalmi feladatokat, s állítottak fel iskolákat, kórházakat és egyéb diakóniai intézeteket. De a társadalom helyes teológiai értelmezése szerint ezek nem az egyház, hanem a társadalom feladatai, amelyben *nem hívőkkel*

együtt természetesen a keresztyéneknek is vállalniuk kell a közös feladatokat. Nyilvánvaló, hogy amennyiben a fejlődés a szekularizmus irányába megy — és ez valószínűnek látszik —, egyre inkább ez lesz a keresztyénség helyzete és feladata világszerte.

A szekuláris ökumenizmus teológiai alapjai

Teológiai megfontolások is támogatják ezt az irányvételt. A szekuláris ökumenizmus Jézus valóságos emberségét állítja középpontba, és arra mutat, hogy ő az egész embernek szolgál testi és lelki értelemben egyaránt, az egyháznak pedig az így szolgáló Urát kell követnie a világban. Emlékeztetünk arra is, hogy a *lutheri reformáció* forradalmi jellegű, de az evangéliumon alapuló felismerés szerint az Istentől megkövetelt „jócselekedetek” világi jellegűek. Az evangélikus egyház az újabb időben sokszor vívódott azzal, hogy a reformáció alapvető felismerését, a megigazulás tanítását átvigye a modern világba és érthetővé tegye a mai ember számára. A keresztyénség szolgálatának szekuláris jellege, vagyis a szekuláris ökumenizmus az, amely ezt a reformatori felismerést modern viszonyok között képviseli. A hívő embert az ingyen kegyelem, Isten előlegezett szeretete felszabadítja attól a gondtól, hogy valami különlegesen kegyes egyházi vállalkozással teljesítse Isten szándékát és tanúskodjék hitéről, felszabadultan és természetesen fordulhat embertársa és az emberi közösség problémái és feladatai felé. Végül ugyanebbe az irányba mutat az *egyház szolgálatának eszhatológikus távlat*a is. Nemcsak arra gondolunk, amit egyébként gyakran hangsúlyoznak, hogy Jézus Krisztusban az egész világ megújulását várjuk, s ez a reménység indít a világ teljes életéért való szolgálatra, hanem gondolunk a bevezetésben említett *számadásra*. Az evangéliumok szerint Jézus, az Emberfia a szeretet cselekedetei szerint fog ítélni, s ugyanezt mondja az egész újszövetségi, apostoli hagyomány is. Ez azt jelenti, hogy az egyháznak és a keresztyénségnek, amikor megbízatása teljesítéséről ad számot, akkor nem hivatkozhat arra, hogy asztali közösségben volt Jézussal, és hallotta tanítását (Lk 13,25—27), hanem mindenekelőtt arról kell beszámolnia, amit az emberért, az emberiségért tett (Mt 25,31 kk).

Az egyház sajátos küldetése

Bármennyire jelentősnek tartjuk a szekuláris ökumenizmus szerepét az ökumenikus mozgalomban, mégsem tekinthetjük olyan koncepciónak, amely az ökumenizmus minden kérdését megoldja, sőt maga a szekuláris ökumenizmus teszi szükségessé, és indít arra, hogy az ökumenizmus más tartalmát is keressük. Az egyház szekuláris szolgálatának nyomatékos hangsúlyozását jogosnak valljuk a misszióra, egyházi diakóniára és egyházi segélyakcióra való szorítkozással szemben, ugyanakkor azonban az egyházak helyesen értelmezett szekuláris szolgálata fokozott mértékben kívánja az egyházak eszmélkedését *sajátos egyházi küldetésükről és lehetőségükről*.

Az egyház és az emberiség egysége

Mindenekelőtt figyelembe kell vennünk, hogy az egyház beletartozik az emberi társadalomba, s tagjai benne élnek az emberi közösségben, de mégsem tekinthető pusztán a társadalom egy csoportjának, sem az eljövendő társadalom megvalósulásának, s ezért az egyház egységének és az emberiség egységének a célját sem lehet minden további nélkül azonosítani. Az eszhatológikus szempont helyes érvényesítése megóv az ökumenikus utópizmustól. Az egész emberiség egysége Jézus Krisztusban nem az evilági, hanem az eljövendő világ ígéletének reménysége. Az újszövetségi bizonyágtétel szerint az ítéletkor kiderül, hogy az ítélet határvonala nem az egyház és a világ közé esik, hanem átvág egyházon és világon: „Uram-Uramozók” elvettetnek, kívülállók jobb kéz felé kerülnek. Ezenfelül nincs ígéletünk arra, hogy az egyház valaha is átfogja az egész emberiséget, sőt a Szentírás szerint „nem mindenkié a hit” (2 Ts 3,2), és az evangéliumi hagyomány Jézus szavaként idézi azt a kritikus kérdést, hogy „az Emberfia, amikor eljön, megtalálja-e a hitet a földön.” (Lk 18,8) Az egyház küldetéséből folyóan, akarva, nem akarva a világban levő különbségeket növeli még eggyel: a keresztyének és nemkeresztyének különbségével. Éppen ezért az az elképzelés, hogy az egyház megvalósíthatja az egész emberiség egységét, olyan utópia, amely ellenkezik a nyilvánvaló tényekkel, és nem találja igazolását jézusi ígéletekben sem. A keresztyénségnek tehát az emberiség részeként kell végeznie a maga szolgálatát az emberiségért, az emberiség egységéért is.

A békéltetés szolgálata és az emberiség egysége

Szembe kell néznünk azzal a kérdéssel is, hogy a békéltetés szolgálata milyen értelemben viszi előre az emberiség egységét. Nyilvánvaló, hogy az Istennel és az embertárrsal való megbékélés elválaszthatatlanul összetartozik. Jézus mélyen emlékeztünkbe vési ezt a Miatyánkot ötödik kérésével és az oltár előtt hagyott ajándék példájával (Mt 5,23 k). Felbecsülhetetlen az ilyen megbékélés jelentősége az emberek személyes és közösségi életében. *De a Krisztusban való megbékélés szolgálata nem vihető át minden további nélkül a közéleti, politikai, társadalmi és gazdasági kérdések megoldására.* Ezekben a viszonylatokban a világ égető kérdéseinek gyökere nem a személyes ellenszenv vagy gyűlölet, ez legfeljebb csak tünete a problémáknak. Irreális volna az a reménység is, hogy az érdekeltek egyenként Krisztusban való személyes megbékélésre jutva az új viszonyulásuk alapján valósítják meg az új társadalmi rendet. Nyilvánvaló, hogy vannak politikai, társadalmi, gazdasági kérdések, amelyeket egyetemes emberi etika alapján az igazság és méltányosság érvényesítésével kell megoldani, tekintet nélkül arra, hogy hányan vannak, akik ezért Krisztusban megbékélve harcolnak.

Az egyetemes emberi etikával kapcsolatban felmerül a keresztyénség sajátos etikájának problémája most, ezen a helyen abból a szempontból, hogy ez hogyan érvényesül az emberiség egységének szolgálatában. Látszólag ellentétes irányban hat, mintha külön útjával inkább megosztaná, mint egyesítené az emberiséget. Csakugyan ez az eredménye, ha a sajátos keresztyén etikát azonosítjuk a keresztyénség felsőbbrendűségével. Ebben az esetben a keresztyénség vagy maga igyekszik megoldani a társadalmi kérdéseket egyházi akcióval „keresztyén alapon” a világnak példát mutatva, vagy keresztyén irányítással akarja megvalósítani a „keresztyén társadalmat”. Ilyen elgondolások nemegyszer motiválják az egységtörekvéseket, hogy összefogással érvényesítsék a „keresztyén elveket” a nemkeresztyén törekvésekkel párhuzamosan vagy ellen. De figyeljük meg *Jézus szavát arról az igazságról, amely meghaladja az írástudókéét és farizeusokéét* (Mt 5,20). Lehetséges, hogy Jézus ezt az igét nem pontosan így mondta, tartalma azonban világosan tükrözi etikáját. Ez a több igazság azt jelenti, hogy aki Jézust követi, az előlegezi a szeretetet és a bizalmat, nem mástól várja az emberi viszony helyreállítását, hanem maga kezdeményezi, éppen azért, mert ugyanígy megtapasztalta Isten előlegezett szeretetét Jézus Krisztusban. Ez a több igazság a keresztyén embert nem állítja embertársa fölé vagy ellen, hanem arra indítja, hogy áldozatok árán is helyreállítsa a megromlott embertársi viszonyt. Ez az etika, Krisztusnak ilyen követése valóban a békesség „sója” (Mk 9,50b) lehet a világban. De helyes értékelése és alkalmazása céljából két szempontra kell figyelnünk. Ezt az etikát és magatartást éppen saját alapelveinek megfelelően egyrészt sohasem lehet másra rákényszeríteni, másrészt sohasem lehet a keresztyénség magasabbrendűségének vagy fölényének igazolására használni, mert az eszhatológikus számadás megvilágításában egyébként is a „több adatott — több követeltetik” elve érvényesül. A több igazság sajátos keresztyén etikája tehát szembenáll a kegyes farizeusi felsőbbrendűségi tudattal, és minden olyan egységtörekvéssel, amely a keresztyénség hamis felsőbbrendűségi tudatára épül. Ellenben támogat minden olyan szekuláris egységtörekvést, amely hajlandó *embertársával önként együttmenetelni* egy mér föld után még egy mér földet is (Mt 5,41).

2. Egység felé a Krisztusban adott egység felől

Az egységtörekvések alapja

Jézus főpapi imája mutatja, hogy az egység nem magától értődően jellemzi az egyházat. Az egyház története is nyilvánvalóan tanúskodik erről. Nyílt egyházszakadásra csak akkor került sor, amikor kialakult az egyház szervezete, de mélyreható különbségek mutatkoztak az egyházon belül már a legelső időben is. Az egyház egységét mégis meg tudták őrizni, amennyiben nem azonosították a

szervezeti egységgel, hanem vallották, hogy annak *egyetlen alapja és munkálója Jézus Krisztus*. A benne adott egységre hivatkozva sürgették és valósították meg a tényleges egységet a különbségek és ellentétek között. A Krisztusban adott egység helyes értelmezése tehát nem tesz közömbössé az egységre törekvésben, hanem az igazi egység keresésére ösztönöz.

A nélkülözhetetlen egyetértés

Az egyház Krisztusban adott egységéről szól az egyháznak az a reformátori meghatározása is, hogy az egyház a Pásztort hallgató nyáj vagy az összes hívők gyülekezete, amelyben az evangéliumot tisztán hirdetik, és a szentségeket Krisztus rendelése szerint szolgáltatják ki. Az az Újszövetséggel egyező reformátori felismerés, hogy az egyház egységének Jézus Krisztus az egyedüli biztosító, az egyház Krisztushoz kötöttségének szabadságát is jelenti. Krisztushoz kötöttségünk ugyanis *szabaddá tesz minden más kötöttségtől*, és megszünteti számunkra minden más tényező egyházválasztó jellegét. Ugyanakkor az egyház egységéhez nélkülözhetetlen egyetértést is krisztocentrikusan értelmezi. Mert nyilvánvaló, hogy az evangéliumra és a szentségekre vonatkozó egyetértés azt jelenti, hogy ezen keresztül Jézus Krisztus munkálkodik, aki a bűnöst magához fogadja, ingyen kegyelmével megigazítja, és így szabaddá teszi embertársai szolgálatára. Nem véletlen, hanem a reformátori felismerés jellemző következménye az, hogy a szeretet cselekedetei nem kerültek bele az egyháznak ebbe a meghatározásába. Már szóltunk arról, hogy a hitből folyó cselekedetek szekulárisak, világiak, önmagukban tehát a világtól nem megkülönböztető jellegűek. Luther ezért nem sorolja a jócselekedeteket az egyház ismertető jelei közé, de afelől nem hagy kétséget, hogy azok szükségszerű gyümölcsei a Krisztushitnek. Innen világosodik meg, mit jelent *az evangéliumot tisztán és igazán hirdetni*, amiben egyet kell értenünk. A reformátorok számára azt jelentette, hogy nem szűkültek be a lelki, egyházi, elméleti, teológiai kérdésekre, hanem célba vették saját koruk centrális problémáját. A Krisztusban kapott ingyen kegyelemről szóló tiszta evangéliummal értelmetlenné tették a különleges érdemszerző jócselekedeteket, és ezzel alapjaiban támadták azt az egyházat, amely a különleges jócselekedetek lelkiismereti kényszerével tartotta uralma alatt a lelkeket és rajtuk keresztül a világot. Ez az ingyen kegyelemről szóló tiszta evangélium egyúttal szabaddá tette az embereket arra, hogy egyszerű, világi, szekuláris cselekedetekkel legyenek Krisztus követői a világban. *A tiszta evangélium tehát nemcsak a személyes hitről és üdvösségről szóló tanítást jelent, hanem az uralkodó egyház koncepciójával szemben a világban szekuláris módon szolgáló keresztyénség életformáját is. Ebben kell keresnünk az egyetértést, amikor Krisztusban adott egységünk realizálására törekszünk, mert ő nem uralkodni jött, hanem hogy szolgáljon, és életét adja másokért (Mk 10,45).*

Az egyedüli tekintély

Az egyház története folyamán állandóan jelentkezik az a kísértés és tévedés, hogy *a Krisztusban adott egységet rajta kívül álló tényezőkkel biztosítsák és dokumentálják*. Ilyen biztosítékokat látott a korai katolikus egyház a Szentírás kanonizálásában, a püspöki hivatalban és a kanonizált hitvallásokban. Az egyháztörténet azonban világosan mutatja, hogy ezek egyike sem biztosította az egyház igazi egységét. Súlyos eltévelyedések és belső ellentétek voltak lehetségesek kánon, püspöki hivatal és hitvallás tekintélyének elismerése mellett, nyilvánvaló bizonságául annak, hogy *Jézus helyét és szerepét nem foglalhatja el sem az egyház, sem semmiféle intézménye vagy szerve*. Jézus Krisztus az egyetlen tekintély az egyházban, a „norma normans”. Tekintélyét senkire és semmire másra nem ruházza át. Minden más egyházi tekintély ezért csak származtatott tekintély, „norma normata”, de ez is csak addig, ameddig Jézust hirdeti egyedüli Uraként. Ebben látjuk megoldását annak az ökumenikus diszkusszióban állandóan ismétlődő kérdésnek, hogy mi az egyházi tanítás igazságának kritériuma. Maga Jézus a „kritérium”. Ez azt jelenti, hogy egyedül ő és senki más nem győzhet meg az evangélium igazsága felől. Viszont *ő maga, mint élő Úr gondoskodik arról, hogy tisztán szóljon az evangélium a világban, rajta keresztül meggyőzzön embereket és hitet ébresszen*. Kívülről nézve logikailag itt önmagába visszatérő körről van szó, de egyedül így tudjuk kifejezni azt, hogy Jézus Krisztus az egyház egyedüli Ura és egységének egyedüli alapja.

Történetiség és tévedhetőség

Amikor az egyház Krisztusban adott egységéről szólunk, akkor nem egyszerűen a „múltban” adott egységre gondolunk. *Jézus Krisztus az egyháznak és egységének nem a múltba merevedett, élettelen, statikus alapja, hanem alapja úgy, hogy együtt él és működik egyházával a történelem folyamán*, megszólaltatja az evangéliumot, hogy hitet ébresszen, és építse egyházát. Ennek megvilágításában kell értelmeznünk az egyház történetiségét és tévedhetőségét, az egyházzakadásokat és egységtörekvéseket. Az egyház Jézus Krisztus teste, a hívőknek az a közössége, amelyen keresztül üdvözítő munkáját végezni akarja, de ez a teste sohasem veheti át a fej szerepét. Az egyház története ezért mindig kettős vonalú: Jézus Krisztus munkájáról tanúskodik, amennyiben a fejnek engedelmeskedik és teljesíti küldetését, de ezt állandóan nyomon kíséri a tévedés és engedetlenség lehetősége és ténye. Az egyház nem igényelheti a tévedhetetlenséget, nemcsak azért, mert valóságos emberekből áll, hanem mert ezzel együtt adva van a történeti fejlődés szükségszerűsége is, amely eleve magában hordozza a tévedés lehetőségét. A történelem folyamán az egyház kontinuitásának egyetlen alapja és biztosítóka maga az élő Úr. Ahol pedig az egyház vagy bármely szerve

a tévedhetetlenséget igényli önmagának, ott az egyház az Ura helyébe akar lépni, és az uralkodó egyház koncepciója érvényesül. *Az egyház Krisztusban adott egysége viszont csak ott realizálható, ahol megvan a készség a hibák, tévedések, engedetlenségek felismerésére, elismerésére, megbánására és elvetésére, és ahol ott találkozunk az egyházzal, ahol Ura van: a szolgálat helyén (Lk 22,17).*

Az apostoli hagyomány jelentősége.

A keresztyénség egysége szempontjából felbecsülhetetlen jelentőségű a közös Szentírás. Mégsem állíthatjuk Jézus Krisztus helyébe, és az elmondottak alapján vele kapcsolatban is érvényesítjük az egyház valóságára jellemző történeti szempontot. Az egyház mint Isten népe a történelmen keresztül vándorol az eljövendő Úr felé, de ezt az eljövendő Urat azonosnak tudja és vallja a meghalt és feltámadt Jézussal. A jövőnek ez a dimenziója teszi nélkülözhetetlenné a történeti kontinuitás tartását. *A gyülekezet az elküldetés és számadás között emlékezik Jézusra, hogy őt követve teljesítse küldetését a világban.* Ezért őrzi az apostoloknak, mint Jézus közvetlen tanúinak bizonyágtételét, az Újszövetségbe foglalt apostoli hagyományt. Így értjük azt a reformatori írásmagyarázati elvet, hogy a Szentírás nem önmagában, hanem Jézus Krisztusra nézve kanonikus tekintélyű. Történeti megvilágításban meghaladottnak kell tekintenünk a Szentírás és az egyházi hagyomány szembeállítását is. Az Újszövetség valóban az egyházi hagyomány egy része, és már egy bizonyos ideig tartó hagyományfejlődés lecsapódása. Mégsem állítható egy szintre a későbbi egyházi hagyománnyal Jézushoz való közelsége miatt, és mert *a róla szóló bizonyágtétel legrégebb formáit tartalmazza.* Ugyancsak történeti szempontból jelentősnek tartjuk, hogy a mai írásmagyarázat rámutat az újszövetségi kánonban található teológiák és írásmagyarázatok pluralitására, és ezzel igazolja a teológiai irányzatok sokféleségének jogosultságát a mai egyházon belül. Viszont ennek az igazságát hangsúlyozva emlékeztetünk arra, hogy *az újszövetségi pluralitásnak a feltámadt és élő Ūrban egységpontja is van,* s éppen ez az, amiért az számunkra pluralitásával is érvényes bizonyágtétel.

Az első keresztyén hitvallás aktualitása

Az egyház történeti kontinuitását más módon szemlélteti a hitvallások története. Nyilvánvaló, hogy újrafogalmazásuk elkerülhetetlen már a történeti fejlődés ténye miatt is, ugyanakkor a kontinuitás kifejezésére való törekvés is megfigyelhető bennük. Tanulságos példa erre az, hogy eddig minden egyház magával hordozza az egyház legelső hitvallását: „*Jézus a Krisztus*”. Eredeti értelme és jelentősége közvetlenül már nem hozzáférhető, maga a hitvallás azonban tartalma szerint még mindig döntő és alapvető az egyház élete és szolgálata szempontjából. Értelme és jelentősége a korabeli

messianizmus hátterén világosodik meg. Ez a messianizmus nemcsak politikai váradalmakkal átszőtt bibliai reménység volt, hanem egy hatalmas teológiai és politikai koncepció, amely szerint Isten a választott népét nemcsak megszabadítja, hanem a világ urává teszi, hogy rajta keresztül érvényesítse a szövetség törvényében kifejezett akaratát és világrendjét. Jézus azért jutott a keresztre, mert ezt a messianizmust nem vállalta, hanem bosszúállás helyett a megbocsátás és emberszeretet, az uralkodás helyett az odaadó szolgálat evangéliumát hirdette meg, mint Isten jó és tökéletes szándékát. Amikor az első keresztyénség Jézust mégis hangsúlyozottan Messiásnak, Krisztusnak nevezi, ezzel *vallást tett a korabeli messianizmussal szemben Jézus programja mellett, és az uralkodás helyett a szolgálatot vállalta*. Az egyháztörténet azt mutatja, hogy az egyház később megfeledkezett a Krisztushitvallás értelméről és ennek a hitvallásos döntésnek a jelentőségéről, vállalta a régi messianizmust, és Krisztus nevében kialakította az emberiség szolgálata érdekében uralkodó egyház programját. Ebből a durva vonásokkal megrajzolt fejlődésből is kitűnik, hogy a régmúlt időkből származó hitvallás értelme elhomályosult, tartalmi jelentősége azonban változatlanul aktuális, amikor az egyház helyét és feladatát úgy határozzuk meg, hogy nem uralkodó, hanem az emberiség javáért élő és szolgáló közösségnek kell lennie. Így érti egyházunk a hitvallások aktualitását, amikor alaptörvényében kimondja: „Egyházunk hitvallásos kötöttségét úgy értelmezi, hogy a Szentírással és hitvallásaival egyezően hirdeti Isten ígését a jelenkor feladataira nézve, mint ahogyan a hitvallások is időszerűen szólaltatták meg a Szentírás bizonyágtételét az egyháztörténelem folyamán a saját korukban felmerült kérdésekben.”

Krisztusban kapott szabadságunk

Az egyház egységének egyetlen alapja: Jézus Krisztus és az evangéliuma szabaddá tesz arra, hogy egyházi szervezet és szokások szempontjából rugalmasan *alkalmazkodjunk az egyházi szolgálat követelményeihez*. Szabadon átvehetünk és elvethetünk szervezeteket, szokásokat, attól függően, hogy ez előbbre viszi-e Krisztus evangéliumának szolgálatát vagy nem. De nem ennyire egyértelmű a kérdés, ha olyan szervezet vagy szokás bevezetéséről, átvételéről van szó, amelyet másik fél az egység feltételének és jelének tekint. *Megvan a szabadságunk arra, hogy szeretetből ezt is vállaljuk, hogy ezzel megerősíthetjük a másik félben azt a hibás nézetet, mintha az egységnek Krisztuson kívül is volna biztosítéka*. Az egyházi szervezet szolgáló szerepéről, valamint a Jézus Krisztusban adott egyházi egységből következik, hogy az egyházi szervezetek határait nem tekinthetjük az egyház határának. Az egyház Krisztusban adott egysége miatt *egyetlen gyülekezet, közösség, felekezet vagy egyház sem tekintheti önmagát az egyház egyetlen képviselőjének, hanem mindig Krisztus egyháza egyik részének*, amely csak addig egyház a szó igazi értelmében, amíg fenntartja a különbségek ellenére is a többihez

való tartozás és a többiért való felelősség tudatát. Ezért a Krisztusról és az egyház egységéről szóló hitvallás mindig szorosan kapcsolódik a szakadásokért, a tévedésekért és az engedetlenségekért való egyházi bűnvallással és a megújulásra és egységre való törekvéssel.

3. Egység felé a szolgálat közben

Az egység útja

Jézus tanítványairól azt mondják az evangéliumok, hogy *versengtek egymással az elsőbbségért*. Versengésük mögött nem pusztán személyes ellentétek rejtőztek, hanem az a hamis koncepció, hogy amikor Jézus felállítja Isten országát, tanítványain keresztül fogja gyakorolni viláгурalmát. Jézus nem azzal válaszol, hogy megegyezést ajánl nekik, amelyben mindegyik megkaphatja a maga részét a hatalomból, hanem egész koncepciójuk megváltoztatására szólítja fel őket, amikor arra figyelmeztet, hogy ő maga sem uralkodni, hanem szolgálni jött a világba (Mk 10,44 k). Az az egyház, amelyről az előzőekben azt mondtuk, hogy Jézus Krisztusban van adva egysége és tőle van küldetése a világban, ma ténylegesen egyházakban él, amelyek nemcsak hitvallásukban, tanításukban, hagyományukban és szervezetükben különböznek egymástól, hanem a történet tanúsága szerint sokat „versengtek” is egymással. A tanítványok esete nyomán az egység felé vezető utat nem kereshetjük abban, hogy az egyházak igyekezzenek egymással megbékélni és megegyezni, hanem az egyház helyéről és feladatáról alkotott elképzelésüknek kell megváltoznia, aminthogy az egyházak szakadásában és versengésében minden bizonnyal nagy szerepet játszott az uralkodó egyház koncepciója. Jézus az egyházakban élő egyházat ma is szolgálatra küldi a világba, nemcsak igéjével, hanem a szekularizált világon keresztül is, amely elutasítja az egyház uralmi igényeit és gyámkodását. Jézus küldetése alapján tehát az egyházaknak az emberért és az emberiségért végzett szolgálat közben és ennek érdekében kell keresniük és megtalálniuk az egység útját.

Egység és sokféleség

A Krisztustól kapott szolgálatra való koncentrálódás felszabadít arra, hogy az egyház egész életét és munkáját a szolgálat követelményeihez szabjuk. A jeruzsálemi gyülekezet a szolgálat érdekében elválasztotta az apostoli és a diakóniai szolgálatot. Az őskeresztyénség a szolgálat érdekében vállalta a zsidókeresztyénség és a pogánykeresztyénség mélyreható különbségét. Az Újszövetségen belül megfér kétféle Miatyánk, háromféle keresztelési ige, négyféle úrvacsorai ige és négyféle evangélium: nyilván mindegyiknek megvolt a maga helye és szerepe. Meg kell tanulnunk, hogy az egységet a közös szolgálatban keressük. Ennek érdekében egységesíthetünk szervezeteket és szokásokat, de az egység pusztá nyilvánítására kritikusan kell néznünk, mert az ilyen öncélúság nem illik a szolgáló egyház koncepciójába. Viszont fenntarthatjuk szervezetek és szokások külön-

bözöségét is, ha a szolgálat úgy kívánja. Hazánkban pl. nagymértékben átment a köztudatba, hogy nincs egyházat elválasztó különbség az *evangélikus* és a *református egyház* között, de mégis szó szervezeti egyesülésről, mert ez a két egyház élő hagyományainak gazdagságát elszíntelenítené. Viszont a két egyház évszázados hagyomány alapján állandóan koordinálja szolgálatát, sőt diaszpóra helyzetben a lelkészek magától értődően kölcsönösen kiegészítik egymást, és a különleges felekezeti szokások és tanítások tiszteletben tartásával végzik a kommuniót is. Mindenekfelett pedig széles körű közös tanulmányi munka folyik az egyház mai világi szolgálatának kérdéseiről. A szolgálat érdeke indokolja a szervezeti különállást és az együttműködést.

Gyülekezeti és világszervezetek

A közös szolgálatra koncentrálódás megoldja azt az alternatívát is, hogy az egyház a gyülekezetben él-e, vagy az egyház testéhez tartoznak-e a magasabb szervezetek is. A különböző szintű egyházi szervezetek mind *Krisztus egyházának eszközei*, amennyiben az egy Krisztus alapján állnak, és a tőle kapott küldetés teljesítésére szolgálnak. Ez érvényes a gyülekezeti szervezetekre ugyanúgy, mint a világszervezetekre, de mindegyik csak egymáshoz való viszonyában, és egymásra utaltságában, mint Krisztus egész egyházának részei és mint a *közös szolgálatból egy-egy részszolgálatnak a teljesítői*. A gyülekezetre tanulnia kell, hogy nem ő az egész egyház, s ezért keresnie és tartania kell a kapcsolatot a többi gyülekezetekkel és a felsőbb átfogó szervekkel, hogy ne legyen „szektává”, hanem „egyház” maradjon. Viszont a nemzetközi szervek is csak akkor maradnak Krisztus egyházán és szolgálatán belül, ha számolnak a gyülekezettel, mint az egyház sejtjével. Vezetőknek és teológusoknak sokszor bátran kell vállalniuk az egyházban az élharcos szerepét, de közben konfrontálódniuk is kell a gyülekezet különböző korú, foglalkozású, műveltségű tagjaival, mert csak így vehetnek részt a közös szolgálatban, építhetik az egyház egységét.

Egyház és egyházak

Az egyházakban élő egyházra nézve helyes az a megállapítás, hogy egyetlen egyház sem rendelkezik Krisztus ismeretének teljeségével, és egyik sincs ennek teljes híjával. Mivel ebben a tényben a Krisztusban adott egység megnyilatkozását látjuk, ez lehetővé teszi, hogy minden egyházban Krisztus egyházának egy részét lássuk, több-kevesebb fenntartással. Ebből következik az az ökumenikus feladat is, hogy a másik egyház életével és szolgálatával konfrontálódjunk. Ez a konfrontálódás az utóbbi években fokozott mértékben megindult és benne nemcsak felülről jövő stratégia nyilatkozik meg, hanem alapja van a hívek körében is. A *közös világi problémák* tudatosulása teremtette meg a kedvező légkört a felekezeti találkozásokra, s ennek következtében a felekezeti határok egyre inkább

értelmüket vesztik a hívők szemében. A szolgáló egyház koncepciójából következik, hogy tiszteletben tartja a *hívek lelkiismereti szabadságát*, hogy szabadon dönthessenek, melyik templomba járnak, hol kötnek házasságot, milyen gyermeknevelésre szánják el magukat, és melyik egyházhoz csatlakoznak. A felekezeti találkozás azonban több mint egyéni és több mint gyülekezeti ügy. Míg az egyéni döntések szabadságát teljes mértékben tiszteletben kell tartanunk és lehetővé tennünk, addig a felekezeti találkozások kérdésében jelentős szerep vár a *felekezeti és ökumenikus nemzetközi szervekre*, hogy egyes gyülekezetek vagy egyházi csoportok más felekezettel való kapcsolatuk kiépítésével előre ne fussanak annyira, hogy elveszítsék egységüket saját hittestvéreikkel. Külön felhívjuk a figyelmet a *kisebbségi egyházak* jelentőségére, mert ezeknek helyzete pontosabban jelzi a felekezeti viszonyokat, mint a többségi egyházaké. Egyébként pedig helyesnek tartjuk azt az *uppsalai határozatot*, hogy a nemzetközi konfesszionális közösségek alkalmasak az univerzalitás megtapasztalására, az ökumenikus mozgalom viszont hozzájárul ennek további kibővítéséhez a felekezeti határokon túl.

Egyházi közösség és nyíltság

Helyes az a megállapítás, hogy az egyházi közösség több mint az egyetértés az evangélium tartalmáról, vagy éppenséggel a krisztológiai tantételekről. Az a meggyőződésünk, hogy *Jézus Krisztus nem nyugvó alapja az egyház egységének, hanem igéjével és a szentségekkel valóban teremti az igaz hitet és az egyház egységét*, lehetővé teszi egyházunk számára, hogy istentiszteleti életét, az ige szolgálatát és a szentségek kiszolgáltatását törvényeskedő aggodalmaskodás nélkül, evangéliumi szabadsággal tartsa nyitva az emberek számára. Mert ismét a szolgáló egyház jellemző vonása az, hogy nem zárja le határait, hanem szolgál mindazoknak, akik szolgálatát igénylik. Lényegileg ez a mi egyházunk elve és gyakorlata is. Hajlandók vagyunk ezt a *nyíltságot a kommunióra* is kiterjeszteni, bár tudjuk, hogy Krisztus valóságos jelenlétének tanításából ambivalens lehetőségek adódnak. Egyrészt a szigorú ellenőrzés következtethető belőle az ortodoxia és a neolutheranizmus eljárása szerint, hogy senki ne vegye kárhózatára. De másrészt a teljes nyíltság is indokolható vele, azzal a meggyőződéssel, hogy a résztvevő hite, vagy hitetlensége mit sem változtat az úrvacsora realitásán, ezért elég, ha figyelmeztetjük és mindenki a maga lelkiismerete szerint élhet vele. Mi ezt az utóbbit tartjuk evangéliuminak és a szolgáló egyház koncepciójába illőnek. Az istentiszteleti közösséget a *szolgálat közössége* teszi teljessé. Ezért elsőrendű ökumenikus feladatnak tartjuk, hogy az egyházak összefogjanak világi szolgálatuk teljesítése érdekében, tekintet nélkül arra, hogy hitük tartalmára vonatkozólag milyen mértékben jutottak konszenzusra. Az evangélium és a szolgálat szabadsága érdekében az evangélium és a szeretet szolgálatát nem azonosítjuk, de nem is kapcsoljuk azzal a titkolt reménységgel, hogy aki elfogadja a szeretetszolgálatunkat, az majd elfogadja tőlünk az

evangélium szolgálatát is. Sőt éppen a lelkiismereti szabadság és a hit döntésének tisztasága érdekében józanul külön tartjuk az ige hirdetés és a szeretet szolgálatát, hogy a szeretetszolgálat elfogadása következtében előállott kapcsolat ne keltse az evangélium elfogadására való kényszer érzetét. A szolgáló egyház nem azzal a céllal végzi szolgálatát az emberért és az emberiségért, hogy több teret kapjon a világban az ige szolgálata számára, hanem azért, mert az egyház Ura előtt felelősséggel és számadással tartozik a világnak.

A szekuláris szolgálat kockázata

Miután az egyházak tanításáról folytatott dialógusok lassú ütemben és többnyire alig mérhető eredménnyel haladnak előre, úgy látszott, mintha a gyakorlati ökumenizmus újabb, radikális formájában hamarabb érhető el az egyházak akció-egysége. Amíg hagyományos diakóniai vagy segély-akcióról van szó, addig valóban aránylag egyszerűen valósítható meg az ökumenikus együttműködés. De rendszerint viták és ellentétek robbannak ki, amikor a mai világ politikai és társadalmi kérdéseiről van szó, mint például a távolkeleti vagy a közélkeleti háború, a néger kérdés vagy a közép-európai biztonság. Önmagában ez nem meglepő, ha megfontoljuk, hogy az egyház valóságos emberekből áll, akik benne élnek saját népük és társadalmuk közösségében, és ezért egymástól eltérően látják a világot. A probléma azonban tulajdonképpen abból adódik, hogy *a szekuláris ökumenizmus nehéz világi kérdésekben való állásfoglalást tesz szükségessé, amelynek kockázatát és következményeit is vállalni kell.* Helyes tehát az a megfigyelés, hogy a szekuláris ökumenizmus egyfelől egységbe von különböző egyházakhoz tartozó csoportokat, másfelől egyházakon belül feszültségeket okozhat. Emiatt azonban nem volna helyes elvetni a szekuláris ökumenizmust, sőt a *szolgáló egyházat jellemzi, hogy felveszi magába és vállalja a világi feszültségeket és ellentéteket és úgy keres rájuk megoldást.*

Egyházi semlegesség?

Megfigyelésünk szerint az egyházakat a világ mai kérdéseivel kapcsolatban különböző kísértések lehetőségei környékezik meg. Az egyik az, hogy belső békéjük és egységük megőrzése érdekében kikerülnek ezeket az égető problémákat, és *a semlegesség* álláspontjára helyezkednek. Az egyházak azonban ezzel ugyanúgy megkerülnek feladatukat, mint ahogyan a pap és a lévita elkerülte a segítségre szoruló embertársát. A másik kísértés az, hogy *a pártatlanság* nevében mindkét felet lehetőleg egyformán és egyenlő mértékben bírálják. Ez az álláspont sokszor ki nem mondott igazolását abban a dogmatikai és igei szempontból helyes tételben találja, hogy senki sem bűntelen, tehát mindenki Isten ítélete alatt áll. Ennek a szemléletmódnak alapvető hibája azonban az, hogy a helyes dogmatikai tételt helytelenül alkalmazza, amikor az Isten előtti igazságot azono-

sítja a világi igazsággal. Amikor társadalmi és világi igazságról van szó, nem lehet egy szintre helyezni a rablót a kifosztottal, az uzorást a kiuzsorázottal, az elnyomót az elnyomottal, és nem lehet őket egyformán felszólítani arra, hogy mint egyformán bűnösök kölcsönösen béküljenek meg egymással. Az egyháznak az ilyen világi kérdésekben elsődrendű feladata az, hogy *a helyzet felderítésével és prófétai bátorsággal* ítélje el a támadót, az elnyomót, a kiuzsorázót, ahogyan ezt egyébként a reformátorok is igyekeztek megtenni (lásd például a Nagykátéban a 7. parancsolat magyarázatát, amely egyébként hitvallási iratunk is!). A harmadik kísértés abból adódik, hogy ahol *nem keresztyén vezetésű rendszerekről* van szó, ott az egyház a keresztyénség nevében velük szemben foglal állást. Mögötte az a félelem áll, hogy ha a keresztyénség és az egyházak nem keresztyén vezetésű rendszert vagy társadalmat támogatnak, akkor végeredményben önmaguk ellen cselekszenek. Eltekintve attól, hogy az egyház, ha valóban szolgáló egyház, nem nézheti a maga előnyét, hanem egyedül az emberét és az emberiségét, érvényes az is, hogy a szolgáló egyház egyedül Krisztus és evangéliuma erejébe vetett hitből él. Ez teszi szabaddá arra, hogy *segítsen és támogasson minden jó ügyet és kezdeményezést* akár hívóktól, akár nem hívóktól indult ki. A szekularizált világban kisebbségi helyzete miatt bizonyára ez lesz a keresztyénség általános életformája.

Nem-teológiai tényezők mint páratlan lehetőségek bázisai

Az egyházaknak az ökumenikus mozgalmakban van adva az a lehetőségük, hogy ez említett kísértésekkel szembe szálljanak, mert ezek a mozgalmak összegyűjtik mind a három világ keresztyénségének képviselőit, rajtuk keresztül *megismerhetik és megérthetik a világ problémáit, és kölcsönösen kiegészíthetik egymás látását*. Ebben kiemelkedő szerepet kaphatnak azok a tényezők, amelyeket az egyház egységét gátló vagy elősegítő „nem-teológiai” tényezőknek szoktak nevezni, amilyenek a társadalmi, gazdasági, vagyoni, kulturális, faji, népi, nyelvi, életkori és egyéb különbségek. Mindezek *a szekuláris tényezők, amelyeket az egyházak könnyen teherként könyvelnek el, pozitív előjelet kaphatnak*, ha az egyházak a Krisztusban adott egység alapján ezeket az ellentéteket mégis összefogják, s a tüneti kezelés helyett a problémák gyökeréig hatoló megoldásokat keresnek és vállalnak. Az egyházak a hitnek ezzel a bátorságával végezhetnek egészen páratlan világméretű szolgálatokat az emberiség javára.

A hit és a szolgálat egysége felé

Ökumenikus felelősségünkről előterjesztett nézeteinket egyházunk 1966. évi Ünnepélyes Nyilatkozatából vett idézettel foglaljuk össze: „Egyházunk Isten ígéje és az evangélikus hitvallások alapján vallja, hogy az egyházakat az egy Úr és az egy keresztség, valamint a világmentésért való közös felelősség kötelezi a hit és a szolgálat egységé-

nek keresésére. Ezért egyházunk sajátos evangélikus hitével és felismeréseivel vesz részt az emberiség közös javát és békéjét munkáló egyházi törekvésekben azzal a meggyőződéssel, hogy az egyházak az egész világot végzett diakóniai szolgálattal járnak az egy Úr Jézus Krisztus nyomában, és így kerülhetnek közelebb egymáshoz.”

Dr. Pröhle Károly

Felelős részvétel a mai társadalomban

A világ keresztyéniségében — a világ evangélikussága területén is — rendkívül heves vita folyik az egyház *szociális elkötelezettsége*, a keresztyén hit „vertikális” és „horizontális” dimenziói körül. A viták magas hőfoka érthető. Hiszen gyakorlatilag nem kisebb dolgról van itt szó, mint az egyház helyéről és feladatáról a modern világban. Elszigetelődik-e a rohamosan átalakuló társadalomban, és leszűkül-e valamilyen „vallásos rezervátummá”? Vagy az evangélium erejéből megújulva végzi-e majd Istentől kapott teljes szolgálatát, az emberi társadalom legszélesebb területein?

Ennek a nagy vitának — amint erre az LVSZ előkészítő irata is rámutat — ma *három fő csomópontja* van: 1. Mi a társadalmi szolgálat (diakónia) helye az egyház teljes küldetésében? Itt teológiai alapkérdésekkel kerülünk szembe. 2. Mik a keresztyén részvétel legfontosabb mai területei a világ életében? Itt a keresztyéniség előtt álló, legsorsdöntőbb világproblémák kerülnek elénk. 3. Végül, hogyan végezze a keresztyénység ezt a diakóniai szolgálatát a mai társadalomban? Itt a módszer-kérdések kerülnek elő.

A következőkben — az LVSZ előkészítő-irat felosztása szerint — ehhez a három lényeges kérdéshez kívánunk hozzászólni, szocialista társadalomban élő, kisebbségi evangélikus egyházunk teológiai látása alapján és az elmúlt negyedszázad során szerzett társadalmi tapasztalatainak felhasználásával. Ezzel is szolgálatot szeretnénk tenni az evangélikusság nagy családjának, a jövőbe vezető úton.

1. „Elküldve a társadalom világába”

(Teológiai kérdések)

Az igehirdetés és a társadalmi diakónia összetartozása

A kelet-európai szocialista országokban élő egyházak társadalmi környezetüknek olyan gyökeres átalakulásán mentek keresztül, mint soha azelőtt. Megszűnt az egyházi életnek az államhatalom részéről történő, sokoldalú támogatása. Megszűntek az egyház privilégiumai a társadalomban. Krisztus népe lényegében világi támasztékok nélkül, döntően az evangélium hatalmára, hite és szeretete belső erőire utalva találta önmagát.

Ebben a gyökeresen új helyzetben egész teológiánkat és egyházi gyakorlatunkat alapjaiban át kellett gondolnunk. Sok belső és külső küzdelem között egyik legdöntőbb felismerésünkké vált az egyház ige hirdető és társadalmi szolgálatának egysége földi küldetésében. A keresztyén szolgálat „közepe” a törvény és evangélium hirdetése, együtt a szentségek kiszolgáltatásával; tehát a kiengesztelés és megváltás krisztusi művének szolgálata. Egyházi életünk tapasztalatai alapján azt is hangsúlyozzuk, hogy csak ez az „evangéliumi centrum” őrizheti meg az egyházat attól, hogy ige hirdetése, teológiája és szociális tevékenysége alapjait valamilyen ideológiával keverje össze, és így megahamisítsa.

De az is nyilvánvalóvá lett előttünk, hogy az igeszolgálattól elválaszthatatlan és ugyancsak az egyház lényeges küldetéséhez tartozik a keresztyén szeretet széles körű társadalmi szolgálata. Az egyház „diakóniai életformája” — ellentétben Jézus gyülekezetének bármiféle világi, hatalmi igényével, az államegyházi életformával, a politikai oppozícióval vagy a politikai konformizmussal, de ugyanúgy a társadalomtól elkülönülő, „belső lelki körre” visszavonuló egyház kísértésével is — számunkra Isten igéje hirdetésének és a felebaráti szeretet szolgálatának együttes igenlését jelenti a szekuláris társadalomban, annak minden életterületén.

Meggyőződésünk szerint ez nem valamilyen kivételes út a szocializmus társadalmi viszonyai között, hanem az egyház eredeti, igazi útja. Egyházi életünknek ez az új perspektívája nem volt könnyen megszerezhető és minden hívünk számára azonnal belátható felismerés. Felszabadító ereje azonban főleg két vonatkozásban érvényesült. Egyfelől — mint utaltunk rá — ezen az úton az egyház a maga igazi erejére, az evangéliumnak és a belőle fakadó hitnek, szeretetnek a belső hatalmára épült rá. Nekünk magunknak is meglepő tapasztalat volt, milyen gyorsan találták meg az újtukat ebben az új helyzetben azok a gyülekezetek, melyeknél a hit ereje az új rend iránti nyitottsággal kapcsolódott össze. Másfelől ezen az úton az egyház — mint segítő és a társadalom javát előmozdító közösség — megmaradt a társadalom életének közepén.

Isten cselekvése és Jézus embersége

Az ige hirdetés és a társadalmi diakónia lényeges összetartozására vonatkozólag *alapvető teológiai érveink* a következők:

1. Isten dinamikus cselekvése világunkon belül mind a világfenntartás és kormányzás, mind a megváltás és megújítás munkáját magában foglalja. A világ megőrzésében és kormányzásában rejtetlen minden embert felhasznál; a világ megváltásában és megújításában pedig az egyház, a gyülekezet és hívő ember szolgálatával él Isten. Ha azonban a gyülekezet Isten teljes szeretetének és cselekvésének az eszköze, akkor nyilván része van *Isten mindkét fajta cselekvésében*. A világ megőrzésében is, a világ megújításában is. Ha az elsőt mint „világi feladatot” elhárítaná magától, akkor Isten világát és egyetemes gondviselő szeretetét tagadná meg. Ha a má-

sodikat áldozná fel az elsőért, akkor viszont Isten országát, az új teremtést, Isten megváltó szeretetét árulná el. Az evangélium szolgálata és az emberszeretet diakóniája együttesen az egyház engedelmessége Ura iránt.

2. *Jézus embersége* felől is ugyanide érkezünk. Isten emberré tétele Jézus Krisztusban azt jelenti, hogy Isten nemcsak az emberi lelket öleli át szeretetével, hanem teljes emberségünket, a maga idői-társadalmi realitásában. Jézus egyházának a küldetése sem lehet más, mint Jézus földi szolgálata volt kétezer évvel ezelőtt: az ige hirdetése és a szeretet cselekedetei az akkori társadalomban. Jézus bűnöket bocsát meg és kenyeret ad éhezőknek. Beteg lelkeket és beteg testeket gyógyít. A szeretet reális tetteit Ő maga kéri majd számon tőlünk az utolsó ítéletben.

3. A Krisztus-hit ezért szükségszerűen folytatódik a felebaráti szeretet munkájában. *A lutheri megigazulástan etikai ereje* és érvénye ma is abban van, hogy nem valami morális törvényt, erkölcsi elveket tesz meg a keresztyén életfolytatás alapjává. Hanem a személyes viszonyt a kegyelmes Isten és a megkegyelmezett bűnös közt. a hit mély bizodalmit a megfeszített és feltámadt Úr iránt. A lutheri megigazulás-hirdetés teljes üzenete, teljes dinamikája azonban csak úgy érvényesül, ha a hit szüntelenül átalakul tevékeny szeretetté a társadalom életében.

Ezekben — Isten cselekvésének, Jézus emberségének és a hit általi megigazulás etikai dinamizmusának megértésében — válik előttünk világossá, mennyire alapjaiban elhibázott a keresztyénségnek mint „belső, lelki ügynek” vagy „cselekvő, szociális keresztyénségnek” a kettészakítása és szembeállítás. A keresztyénség ez a kettő, *együtt és elválaszthatatlanul*. Eleven, személyes bizalom Krisztusban és aktív, segítő magatartás a személyes és közösségi élet minden területén (vö. CA XXVII, 49).

Az egész egyház diakóniája az emberért és társadalomért

Fontosnak tartjuk annak kiemelését, hogy az egész emberért és az egész társadalomban végzett diakóniai szolgálat nem csupán egyes hívők „világi szolgálata”, amikor ezek tehát mintegy elhagyják az egyházé élet terét. Ellenkezőleg, *az egyháznak és a gyülekezetnek ugyanolyan, Krisztustól kapott, eredeti szolgálata, mint az evangélium hirdetése*.

Meg kellene szabadulnunk végre attól az ál-egyháziasságtól, amely Isten szolgálatát csak a templom falai között, az oltárnál és a szószéken, meg az imádságban tudja elképzelni; de nem vállalja az egyház lényeges küldetéseként a szeretet nehéz és gyönyörös munkáját a világban.

Az előző, teológiai érvek mellett azt is meg kell itt mondanunk: ez a felfogás *szociológiai szempontból* is képtelenség lenne. Hiszen az egyház egyszerre Isten népe és társadalmi alakulat, amely akarva vagy akaratlanul is gazdasági, szociális és politikai tényező a világban. A kérdés csupán az, milyen hatások indulnak ki tőle a társa-

dalom és közösségi életre. Gát-e, akadály-e az Isten akarata szerinti történelmi fejlődés és az igazi humanitás útjában. Vagy segítőtje-e a világ és a társadalom jövőbe ívelő átalakulásának, az Isten szerint való, teljes humanitás kibontakozásának az emberi és társadalmi élet minden területén?

Az egyház diakóniájának új értelmezése

A „hit jócselekedetei” alapján véve ma sem mások, mint voltak Jézus idejében. A bajbajutottak, a szenvedők, a társadalom elcsúszottjai iránti *karitatív diakónia* fontosságának a legkisebb meggyengítése nélkül hangsúlyoznunk kell azonban a társadalom egésze felé forduló, szélesebb értelemben vett *szociális és politikai diakónia* döntő fontosságát a mai világban.

Világunk komplikáltsága és egysége következtében a felebaráti szeretet cselekedetei is komplikáltabbakká és szélesebb körűekké lettek. Hadd említsünk két konkrét példát! Ha egy éhezőn segíteni akarunk, megosztjuk vele a kenyérünket. De ha például *India* sok millió éhezőtől akarunk segíteni, akkor a klasszikus diakóniai módszer csak töredék-megoldást adhat. Az igazi segítséghez a fejlődő országok gazdasági-társadalmi szerkezetének, de ugyanakkor a nemzetközi gazdasági élet struktúrájának az átalakítása is szükséges lenne. Ez pedig — most csak a keresztyének segítő szolgálatát nézve — nem csupán egyéni feladat, hanem az egész egyház, az egész keresztyénség gazdasági-társadalmi aktivitását is megköveteli. Vagy egy másik példát említve, közismert a palesztinai *arab* menekültek százazreinek több évtizedes és legújabb tragédiája. Az egyházi segélyszervezetek itt alig túlbecsülhető, igen nagy karitatív, emberi segítséget nyújtottak. De vajon nem volna-e ezzel együtt sürgetően szükség a világ egyházainak közös „nemzetközi diakóniájára” is abban, hogy teljes segítséget nyújthassanak a kérdés gyökeres megoldásához, egy igazságos béke kialakításához a Közel-Keleten?

A mai egyházak — evangélikus egyházaink is — az előtt a *mélyreható döntés előtt* állnak: felismerik-e, érvényesítik-e szolgálatukban tétovázás és bizonytalanság nélkül az egyház társadalmi diakóniájának ezeket a sok millió szenvedő ember sorsát a legmélyebben érintő összefüggéseit? Vagy Isten iránt engedetlen és ugyanakkor — ettől elválaszthatatlanul — embertelenné is válnak-e egy éhező, szenvedő, atomháborús világpusztulás árnyékában élő világban, valamilyen szépen hangzó, de teológiailag alapjaiban hamis indoklással elhárítva maguktól a szeretet új, társadalmi és világméretű feladatait? Az utóbbi a keresztyénség tragédiája lenne a jövőbe vezető úton.

Társadalmi elkötelezettség és eszhatológia

Soha nem feledkezhetünk meg arról, hogy a földi utunkon előttünk álló etikai feladatok mindig „*közbeeső célok*”. Nem takarhatják el szemünk elől a végső célt: Isten országát, az örök életet. De földi céljainknak, diakóniai feladatainknak sem szabad elhalványulniuk,

miközben reménységgel várjuk Isten országát. Mert ebben az esetben a keresztyénség valóban „ópiummá válnék a nép számára”, bénítaná etikai felelősségünket és aktivitásunkat a szeretet és igazságosság gyakorlásában.

A *helyes eszhatológiai perspektíva* őriz meg minket a „keresztyén társadalom” illúziójától, de az „egyházi avantgardizmus” kísértésétől is. Nem engedni figyelmen kívül hagynunk, hogy a bűn valóság, magunkban is, másokban is. De reálisan számol a Feltámadott jelenlétével, Isten országa már most érvényesülő erőivel is. Ezért tudja reménységgel tenni a jót a társadalomban, és reménységgel várni a jó teljességét Isten országában.

2. A keresztyénség szemben a mai világkérdésekkel

(A felelős részvétel legfontosabb területei)

Az egyház társadalmi szolgálata a *humanitás* megőrzésére és Isten akarata szerinti, teljes kibontakozására irányul, a társadalom élete összefüggéseiben. Az egyház legfőbb diakóniai feladata tehát ezen a téren: az élet védelme, az anyagi-gazdasági életfeltételeknek, a szellemi-erkölcsi fejlődésnek és lelkiismereti szabadságnak, a társadalmi és politikai életkörülmények jogos és igazságos formáinak biztosítása minden ember számára. A mai világkérdések is ezen a területeken lépnek eléink. Közülük — az LVSZ előkészítő iratának sorrendjében — itt csak a legfontosabbakkal foglalkozunk.

Tudományos-technikai fejlődés és nevelés

Közismert az az óriási „ismeret-robbanás” és rohamos tudományos-technikai fejlődés, amely századunkban végbement. A belőle adódó, súlyos emberi problémák közül itt csak néhányra térhetünk ki. Figyelmünket elsősorban a keresztyén szociál-etikai feladatok felé fordítjuk — itt is, a következőkben is.

Valóban lenyűgöző az a hatalom, amely korunk tudománya és technikája révén került az ember kezébe. Behatolt az atomok világába, és kilépett a világűrbe. A gépekkel mérhetetlenül megnövelte erejét és uralmát a természet fölött. Ugyanakkor azonban súlyos emberi problémák árnyéka is rávetődik erre a rohamos fejlődésre. A tudomány és technika hatalmas, ajándékai *nem egyenlően és igazságosan* vannak elosztva az emberiségben. Sőt itt a legnagyobb az aránytalanság. Mivel pedig a tudomány anyagi gazdagságot is hoz, és az anyagi jólét feltétele a további, rohamos tudományos, technikai fejlődésnek, ezért modern világunkban itt hatalmas feszültség jelentkezik. Nemcsak egyes társadalmakon belül, hanem még inkább a világ népei, a tudomány és technika Krözusai és Lázárjai között. Pedig korunk tudománya először tenné lehetségessé a világtörténelemben, hogy minden éhező asztalára kenyér kerüljön, hogy minden ember osztozhassék a kultúra kincseiben.

Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a hatalmas tudás *erkölcsi felelősség* nélkül végzetes veszélyekbe sodorhatja a társadalmat, az

egész emberiséget. Az A-B-C fegyverek kérdésére még visszatérünk. Vannak a modern fejlődéssel járó, olyan veszélyek is, amelyeknek megoldása egyszerűen technikai kérdés, így például az „ökológiai probléma” (az industrializálódás és urbanizáció környezet-romboló hatásainak leküzdése). De vannak olyan veszélyek — és ezek igen nagyszámúak —, amelyek csak a gazdasági-társadalmi struktúrák világméretű átalakításával és a nevelés segítségével küzdhetők le (arányos tudományos-technikai fejlődés a népek és fajok között, az ember emberségét fenyegető „manipulációs veszély” elhárítása, egy uralkodó technokrata-elit kialakulásának a meggátolása, a tömegkommunikációs eszközök felelős felhasználása a humanitás érdekében, az erőszak- és sex-hullám leküzdésével stb.).

Az *egyház etikai feladatai* ezen a téren igen sokrétűek. Egyfelől segítenie kell a tudományos-technikai fejlődés és nevelés megbecsülését, a keresztyének között sokszor divatosá váló kultúrpeszsimizmussal és sötét krízis-hangulattal szemben. Másfelől figyelmet az emberi integritás megőrzésére: a tudományos-technikai fejlődés és nevelés helyes felhasználása a társadalom érdekében nemcsak magas fokú szakismereteket, hanem az intellektuális nevelés mellett magasfokú erkölcsiséget is kíván. Közreműködik továbbá olyan igazságos társadalmi struktúrák kialakításában, amelyek a kultúra közkinccsé tételére és a „tudományos-technikai úr” megszüntetésére irányulnak, útját állják a tudománnyal és technikával való manipulációs visszaélésnek, a technokratizmus kialakításának stb. Végül — s ez az egyház sajátos feladata — arról tanúskodik, hogy az embernek egyetlen egy dolog nincs a saját hatalmában: saját maga átformálása a teljes és igaz emberségre. Ez Isten kegyelmi ajándéka Jézus Krisztusban.

A szociális átalakulás szükségessége a mai világban

A világ éhezőinek, nincstelenjeinek, emberi mivoltukban megalmazottjainak kiáltása százmilliók ajkáról, átjárja világunkat. Az emberiség megmaradásának és humánus, békés fejlődésének egyik legfontosabb külső feltétele a *gazdasági-társadalmi* fejlődés: az elavult és igazságtalan szocio-ökonómiai struktúrák gyökeres átalakítása a világ nagy részében. Ehhez viszont elengedhetetlen a *politikai és nemzetközi* struktúrák olyan átformálása, hogy a politikai hatalomban igazságosan részesülhessenek a társadalom korábbi jogfosztottjai, a társadalmi fejlődés legtöbb terhét hordozó, dolgozó tömegek és a világ gazdasági-kulturális fejlődéséből kimaradt vagy kirekesztett népek és fajok. Ha a világfejlődésnek ezeket az összefüggéseit nem ismerjük fel, akkor a mai világ feszültségeinek legfőbb oka, a társadalmi és nemzetközi élet eseményeinek igazi háttere előtt csukjuk be a szemünket.

Ma már alig vannak különbségek a keresztyén szociáletikában arra nézve, hogy a teológusok is felismerték a *strukturális változások jelentőségét* a társadalom életében. Ez ma kétségtelenül a gazdasági, szociális és politikai konzervativizmus ellen hat a világ evangé-

likusságának életében is. A legtöbbet vitatott kérdés azonban az: hogyan, milyen formában és milyen módszerekkel vihető keresztül az elavult és igazságtalan struktúrák megváltoztatása: a struktúrák és intézmények lassú, fokozatos reformjával-e, vagy ezeknek a struktúráknak gyökeres, forradalmi átalakításával? Ez a kérdés a világ különböző részeiben más-más feleletet kíván, és nem is dönthető el általános, elvi kijelentésekkel.

A mi meggyőződésünk szerint — és itt ismét utalunk arra, hogy negyedszázad óta a legszélesebb körű forradalmi átalakuláson átment, abban benne élő egyház teológiai meggyőződése és társadalmi tapasztalatai alapján szólunk — az igazságosabb, humánusabb gazdasági, társadalmi és politikai rend mind evolúciós, mind revolúciós megvalósulási formái csak különböző módjai Isten történelmet alakító, rejtett világkormányzásának. Az emberiség nagy forradalmi nélkül a mai világ éppúgy nem léteznék, mint az intézmények és struktúrák állandó reformja nélkül. Mindkét átalakulási forma beletartozik Isten rejtett „világi kormányzásába”. Azok tehát nem közvetlenül „egyházi feladatok”, hanem a „világi hivatás” területére tartoznak.

Az egyház feladata itt az, hogy a végső lehetőségekig a békés, igazságos fejlődést segítse és az erőszakmentes utat helyezze előtérbe; de semmi esetre se legyen az igazságtalan gazdasági-társadalmi viszonyok védelmezője, a politikai konzervativizmus bástyája. Ahol azonban az igazságos és mélyreható reformok minden konkrét lehetősége teljesen reménytelenné vált és az elavult, igazságtalan struktúrák átformálása más módon nem lehetséges, ott a keresztyének felelősen dönthetnek lelkiismeretükben a forradalmi átalakulásban való részvétel mellett, akár az erőszakmentesség útján, akár a forradalmi erő igazságos felhasználásával, a gyűlölet és bosszú lelkülete nélkül, a szenvedők és elnyomottak érdekében. Az etikai döntés erre vonatkozólag nem írható elő, hanem a konkrét összefüggések lehető legteljesebb le mérése alapján, Isten előtt történik.

Ahol pedig ilyen radikális, humánus célzatú forradalmi átalakulás a keresztyének részvétele nélkül, sőt részben az egyházak társadalmi mulasztásainak igazságos isteni büntetéseként is, már végbement, ott számukra nemcsak nyitva áll, hanem erkölcsi elkötelezés is, segítenünk az új társadalmi rendnek az egész társadalom javát szolgáló, humánus törekvéseit és intézkedéseit. Krisztus egyháza nincs egyetlen társadalmi rendszerhez kötve. Társadalmi szolgálatában mindig az igazságos és humánus fejlődés oldalán kell állnia.

Gazdasági igazságosság és emberi jogok

Az anyagi-gazdasági javak aránytalan elosztásának megdöbbentő adatai ma világszerte közismertek. A LVSZ előkészítő irata ezért joggal emeli ki az emberi jogok közül és állítja előtérbe a gazdasági igazságosság kérdését. Az egyházakban és a keresztyéneknél gyakran megvan a hajlandóság a lelkiismereti szabadság és erkölcsi fejlődés egyoldalú kiemelésére az emberi jogok közül. Ez azonban ilyen

egyoldalú formájában embertelenséghez is vezethet. Mert az emberi élet védelmének és az élet nélkülözhetetlen anyagi alapjainak a biztosítása bizonyos prioritást követel meg, az emberi jogok integritásán belül. „Ha csak az evangéliumot ajánljuk fel a világ éhezőinek anélkül, hogy kenyetet adnánk nekik éhségük csillapítására, hűtlenné leszünk az evangéliumhoz” (Niemöller). Ez természetesen az emberi jogok kérdésének csak az egyik, de igen lényeges oldala.

Mit jelent a „gazdasági igazságosság” követelménye a mai világban? Két dolgot. Egyfelől a javak igazságos elosztását és a társadalom minden munkaképes tagjának részvételét a gazdasági fejlődésben. Másfelől azonban ugyanezt megkívánja nemzetközi viszonylatokban is, a fejlett és a fejlődő országok és a fajok viszonylatában. Az anyagi javakban való igazságosság ugyanakkor elválaszthatatlan a többi, alapvető emberi jog érvényesítésétől, a humanitás szellemi, erkölcsi és lelki kibontakozásának biztosításáról — a személyiség jogai és a közösség, a társadalom jogos érdekei helyes arányának fenntartásával — minden ember számára.

A világyűlés előkészítő irata részletesen foglalkozik az emberi jogok kodifikálásának (UNO-Charta és más, világi és egyházi határozatok) nagy jelentőségével, valamint egy nemzetközi törvénykódex szükségességével az alapvető emberi jogok biztosítására mindenütt a világon, nemre, fajra, vallásra és világnézetre való tekintet nélkül. A törvény „védelmező funkciójának” jelentőségét valóban nem lehet eléggé megbecsülnünk. Az emberi jogok törvénybeiktatása azonban — és ez hozzászólásunk legfontosabb része ebben a kérdésben — *elégtelen és hatástalan marad két másik, alapvető követelmény megvalósítása nélkül*. Ezek közül az egyik nélkülözhetetlen feltétel az elavult és igazságtalan gazdasági, társadalmi és politikai *struktúrák megváltoztatására*. A másik, ugyancsak elengedhetetlen feltétel az *emberek belső mentalitásának, erkölcsi magatartásának a gyökeres átformálása*: hogy minden embert elfogadjanak testvérüknek, a saját maguknak is igényelt jogokkal együtt, származásra, fajra, politikai rendszerre, meggyőződésre való tekintet nélkül.

Példaként hadd említsük itt az emberi jogok egyik mai, legveszélyesebb megsértését, a *faji igazságtalanságot* a világ egyes részeiben. Hiába biztosítaná a törvények védelmező funkciója a fajok egyenlő jogait a társadalomban és a világban, ha a meglévő gazdasági-társadalmi struktúrák megakadályozzák ennek érvényesülését, vagy ha a hatalom birtokában levők mentalitása szemben áll az igazságossággal. Egy másik példa: hiába mondaná ki a nemzetközi törvénykódex minden nép egyenlő jogát az élethez, az anyagi és szellemi fejlődéshez, ha a világgazdasági struktúrák alkalmatlansága és magas fejlettségű országok gazdasági önzése, a „szabad verseny” gazdasági elve a ténylegesen nagyon is egyenlőtlen erejű felek között, lehetlenné teszi a *fejlődő országok* és társadalmak feljutását a gazdasági-társadalmi fejlettség életszintjére. A gazdasági igazságossághoz tehát a *segélyek* — bármennyire szükségesek is — mégsem elegendők. Szükséges a *fejlődő országok* hozzásegítése ahhoz,

hogy maguk tudják fejleszteni mezőgazdaságukat, iparukat, kereskedelmüket, kultúrájukat. Ez nem éppen népszerű követelmény a fejlett országok mindegyike előtt, mert hiszen lemondani tudással jár a saját hatalmi előnyökről. De csak így lehet jövője világunknak: a közös és arányos, igazságos fejlődésben. Itt ismét jelentkezik a külső, strukturális változások mellett a belső, erkölcsi átformálódás elengedhetetlen követelménye.

A világ egyházainak — köztük a világ evangélikusságának is — fontos szerepük van abban, milyen irányt vesz a fent jellemzett, komplex és összefüggő világfejlődés. Végzetes veszély itt sok egyház, sok keresztyén közömbössége, sőt ellenszenvet ezek iránt a kérdések iránt, mintha azok csupán „politikai feladatok” lennének, és nem tartoznának „Isten ügyéhez”. A világ evangélikusságának ma egyik legsürgetőbb feladata — ha komolyan akarja venni Isten előtti, társadalmi felelősségét —, hogy reálisan megismerje és tudatosítsa ezeket az összefüggéseket; felébressze irántuk a gyülekezetek és keresztyének felelősségérzetét; segítsen a meglévő inszignia és az igazságosabb, humánusabb gazdasági, társadalmi és nemzetközi struktúrák kialakításában; ugyanakkor — és ez kiváltképpen egyházi feladat — segítsen az evangélium teljes hirdetésével és élésével az emberek szűklátókörű, elfogult vagy közömbös mentalitásának alapvető megváltoztatásához, ezekben a százmilliók életébe vágó, gyötrelmes emberi kérdésekben.

Diakónia a békéért

Egyesek felfogása szerint az egyház „időtlen intézmény”, ezért csak „időtlen kérdésekkel” szabad törődnie; ilyen időtlen valóság azonban csak „Isten békéje”, s ha az egyház a földi béke érdekében tesz lépéseket, átlépi Istentől kijelölt határait. Ez a felfogás azonban alapjaiban téves. *A földi béke* a legáltalánosabb feltétele az emberi élet megőrzésének, emberségünk kibontakozásának, a gazdasági-kulturális és erkölcsi-lelki fejlődésnek, sőt az egyházak zavartalan szolgálatának is. Ezért a béke *a legátfogóbb, legáltalánosabb szociál-etikai cél* számunkra itt a földön: megköveteli keresztyének és más vallások követői, hívők és nem hívők, minden nép, faj és társadalmi rendszer együttműködését az emberiség jövőjéért. Mik a legkiemelkedőbb kérdések és a legfontosabb egyházi, szociális-diakóniai feladatok ma ezen a döntően fontos területen?

A legelső feladatnak tartjuk mi is *a háború bármilyen formájának mint vitás kérdések „megoldási módjának” teljes elítélését* és a fáradozást a történelemből való kiküszöböléséért. Ma már ez nem illúzió, hanem mindenfajta fegyveres nemzetközi konfliktus atomháborúvá szélesülésének az akut veszélye miatt valóban az emberiség fennmaradásának a kérdése. Ezért elítéljük az ördögi A-B-C fegyverek bármilyen alkalmazását, a „korlátozott háborúk” minden formáját. És fontos keresztyén feladatnak tartjuk a militarizmus, a nacionalista önzés és elfogult sovinizmus, a hidegháborús szellem minél teljesebb kiirtását az emberek és a népek gondolkodásából. Mert ezek a háború útkészítői bennünk.

Az ettől elválaszthatatlan, *második* lényeges feladat ma világszerte a *béke megszervezése*. Ennek egyik része a tárgyalások útjának egyetemes, általános elfogadása a nemzetközi vitás kérdések megoldására, s ezért az ENSZ és rokon-intézményeinek erősítése. Másfelől: a leszerelési tárgyalások türelmes folytatása, hogy a már eddig is elért, jelentős eredmények (atom-csend, atom-stop) az atomfegyverkezési verseny korlátozásához és végső célként a világméretű, általános és ellenőrzött leszereléshez vezethessenek. Ez egyúttal a gazdasági-társadalmi igazságosság és a „harmadik világ” gyötrelmes kérdései megoldásának is egyik elengedhetetlen, anyagi feltétele. Végül, további fontos cél a blokkok korlátozott biztonsági rendszerének fokozatos felváltása egy világméretű, nemzetközi béke-renddel, ahol népek, fajok, rendszerek, vallások és világnézetek békés koegzisztenciában, majd proegzisztenciában élhetnek egymással. Az egyház mindenestre nem gondolhatja azt — s ezt azért említjük, mert vannak ilyen elképzelések —, hogy a tömbök és rendszerek fölött maga fogja majd megszervezni és erkölcsi irányítása alá vonni a világnak ezt a nemzetközi rendjét. Ilyen törekvése nemcsak illúzió lenne, hanem a teokratikus kísértés új formája is. Viszont annál fontosabb, hogy az egyházak és a keresztyének minden, számukra nyitva álló eszközzel támogassák azokat a törekvéseket a világban, amelyek ilyen nemzetközi béke-rend fokozatos kialakítására, embervilágunk békés jövőjének biztosítására irányulnak.

Harmadik megállapításunk: az egyházak béke-diakóniájának — éppúgy, mint minden komoly békére törekvésnek — *konkrét*nak és *reális*nak kell lennie. Nem maradhat meg pusztán általános elvénél és elképzeltetés nélküli, hatástalan béke-szólamoknál, ha valóban segíteni akar a sebek begyógyításában. A konkrét erőfeszítéseket és állásfoglalásokat egyszerre kívánja meg tőlünk a felebaráti szeretet nagy parancsolatának jézusi értelmezése és a szenvedők, haldoklók jajszava mai világunkban. Ilyen *konkrét feladatok* ma a világ egyházai, keresztyénsége előtt: teljes súlyukkal segíteni az igazságtalan és a keresztyénségre szégyent hozó vietnami háború mielőbbi felszámolásában; ugyanilyen módon segíteni a végzetes veszélyekkel terhes, közel-keleti helyzet igazságos rendezésében; és Európában, két megelőző világháború tűzfészkében, minden erejükkel támogatni a békés, tárgyalások útján történő rendezést. Más földrészekben hasonló, konkrét feladatok állnak a békéért végzett diakónia előtt.

A keresztyén szeretettel, értelmes és reális módon, Isten előtti felelősséggel végzett diakónia a békéért — ez ma a keresztyénség „nagy jócselekedete” a veszélyeztetett emberiség iránt!

3. Társadalmi részvételünk módszer-kérdései

A keresztyének társadalmi részvételének módozatai

A társadalmi felelősségnek az egyház egész életét minden szinten át kell hatnia, az egyes keresztyénektől a világ keresztyénségéig. Hogyan gyakorolhatja diakóniáját az egyház a társadalomban?

1. *Személytől-személyig.* Gondolnunk kell itt a személyes felebaráti szeretet ezer és ezer „kis jócselekedetére” azok iránt, akik az élet különféle terhei alatt szenvednek. Az anyagi gondoktól a magányosságig, a betegségtől és megfáradástól az életunalom és céltalanság csődbejutásáig. Ők mind a felebarátaink, akik személyes diakóniákra várnak. Jézus általunk akar segíteni rajtuk. De bennük is Ő maga lép elénk és vár segítségünkre.

2. *Intézményeken keresztül.* Korunk általános jelensége, hogy az állam és társadalom egyre inkább átveszi az intézményes szociális gondoskodást, amelyet régebben szinte kizárólag csak az egyház végzett. A szociális társadalmi segélynyújtás hatalmas kiszélesedésének — így a mi szocialista társadalmi rendünknek is — szívből örülhetünk. Az egyház diakóniai intézményei azonban így sem lesznek feleslegessé. Ha jól végzik munkájukat, megbecsült partnerei még egy nem keresztyén társadalomban is a világi szociális intézményeknek.

3. *A gyülekezet és az egyház társadalmi hatásán keresztül.* Társadalmi „részvételünk” nemcsak a bajbajutottak megsegítésére irányulhat, hanem a gyülekezet és az egyházi közösség hétköznapi életének társadalmi kisugárzásán, szociális hatásain keresztül is állandóan történik. Milyen hatások áradnak ki az egyes keresztyének, a keresztyén családok, a gyülekezetek és az egyházak életéből a többi család életére, a munka és hivatások hétköznapi világába, a gazdasági és kulturális élet, a nép és az állam élete különböző területeire? Csak sajnálkozni lehet azon, hogy a keresztyén társadalmi diakónia ilyen életmegnyilvánulásainak a rendkívüli fontosságát általában olyan kevéssé veszik észre és veszik komolyan az egyházi gyakorlatban.

4. *A világ keresztyénsége együttes részvételén át az emberiség sorskérdéseinek megoldás-keresésében.* Ezzel már az „univerzális diakónia” legszélesebb területére nézünk. Van-e a világ evangélikusságának és a világ keresztyénségének az előzőekben felsorolt világproblémákban valamilyen közös munkaterve, és van-e kidolgozott, közösen megvitatott metodikája a hatékony közreműködésre? Az egyházi világszervezetekben megindult ugyan ez a folyamat, de még csak a kezdet kezdeteinél tart. Mikor növünk fel arra, hogy a világ evangélikus egyházai és a világ keresztyénsége együtt és hatékonyan tudja kivenni a részét az emberiség sebeinek gyógyításában és a világunkra leselkedő, végzetes veszedelmek elhárításában?

Keresztyén részvételünk a szocialista társadalomban

Az egyházak társadalmi szolgálatának mindig *konkrét módon*, tehát legközvetlenebbül az őket körülvevő társadalomban kell végbemennie. Számunkra ez a *szocializmus* gazdasági-társadalmi rendje. Mivel gyakran találkoztunk — különösen a nyugati keresztyénségben — azzal a sokfelé terjesztett véleménnyel, hogy a keresztyén társadalmi diakónia a szocialista rendben csupán csak mint „alkalmazkodás” vagy mint „reménytelen kísérlet” lehetséges, azért sze-

retnénk hangsúlyozni, hogy végezzük és két okból is jó lelkiismerettel végezzük itt diakóniai tevékenységünk sokféle formáját.

1. A szocializmus gazdasági-társadalmi rendje sok vonatkozásban gyors és széles körű *szociális fejlődést* hozott magával társadalmunkban. A gazdasági nyomorúság felszámolása, a munkanélküliség megszüntetése, az iskolaügy és a kulturális színvonal felemelése, az általános és ingyenes társadalombiztosítás, a közösségi magatartásra és társadalmi felelősségre nevelés — sok más hasonlóval együtt — olyan etikai célok és eredmények, amelyeket mi, keresztyének is örömmel vallunk a magunkénak, segítünk és részesülünk bennük.

2. Az *ideológiai különbség*, a társadalmi környezet nyílt és világos világnézeti különbözősége nem akadály a egyházi szolgálatunknak. A keresztyén hit és a materialista világnézet között nyilván nem lehet helye semmiféle kompromisszumnak, sem összekeverésnek. A társadalom „ideológiai konformitása” azonban sohasem volt feltétele az egyház szolgálatának.

Az új társadalmi rendben élő egyház és keresztyének természetesen nemegyszer kerülnek új, szokatlan és nem is mindig feszült-ségmentes döntések elé. De ezekben az új helyzetekben is az a *nagyszerű feladat áll előttük, hogy életükkel tanúsíthatják: Krisztus evangéliuma nem a múlt ittmaradt emléke, nem is a történelmi fejlődés akadály; hanem a keresztyének hitén és szeretetét keresztül igazi, mély humanitás erői áramlanak bele társadalmunk új életrendjébe.* Az „egyház diakóniai életformája” — mint említettük — számunkra lemondást jelent régi társadalmi kiváltságokról, világi előnyökről („ecclesia praecedit”). Ugyanakkor ez az út lehetőséget ad templomaink százaiban, az egyházi sajtó és rádió útján, a lelkipásztori gondozásban az evangélium továbbadására és a felebaráti szeretet sokféle formában való gyakorlására, a humanitás minden szektorában és a társadalom életének különféle területein.

Az egyháznak a szocialista társadalomban való részvétele közelebbről két közérdekű, fontos kérdést vet fel.

Etikai kooperáció hívők és nemhívők között

A legtöbb mai társadalmi és világprobléma olyan természetű, hogy hatékony megoldása *megköveteli* a keresztyének és más vallások követői, hívők és nem hívők közötti etikai együttműködést. Hogyan lehetséges ez?

Aki éhséget csillapít, fájdalmakat enyhít, tudást terjeszt, a nagyobb gazdasági és társadalmi igazságosságért és a háborúk ellen küzd — tegye ezt hitből vagy valamilyen nem keresztyén ideológia és humanitás alapján — Isten világfenntartó szeretetének és az emberiségnek a közös, együttes szolgálatában áll. Ezért lehet a szekularizált, sőt tudatosan nem keresztyén társadalomban is olyan széles körű „*közös etikai szféra*”, vannak közös emberi-társadalmi célok, amelyek különböző hitű és világnézeti embereket összekötnek egymással.

Gondoljunk csak mindarra, ami a családi életben, a munka és hivatás világában, a kultúra és a földi béke vonatkozásában a saját népünk és az emberi társadalom életére nézve *egyformán érték*, egyformán „szent” hívők és nem hívők előtt! A Krisztusban megalapozott, keresztyén humanitás nemhogy kizárná, hanem még inkább kiemeli és teljes aktivitásával segíti a humanitás közös érdekeinek megőrzését, kibontakoztatását!

Szeretnénk aláhúzni ilyen vonatkozásban is a világgyűlés fő-témája harmadik részének megjelölését, mely a társadalomban való „*részvételről*” (*Mit-arbeit, participation*) beszél. Ha a világ evangélikus egyházai átérzik szociális küldetésük és felelősségük súlyát, akkor kevés sürgetőbb tennivalójuk van az éhező, szenvedő, emberiségükben megalázott százmilliókért, mint társadalmi és világviszonylatban komolyan felmérni és mielőbb realizálni a *közös emberi erőfeszítés* lehetőségeit a békéért, a nagyobb igazságosságért és több emberiségért a mai világban.

Dialógus keresztyének és marxisták között

A keresztyénség és más vallások, a keresztyénség és más világnézetek, a keresztyénség és a szaktudományok közötti dialógus ennek a társadalmon belüli és egyetemes emberi kooperációnak egyfelől szükséges feltétele, másfelől egyik hasznos gyümölcse. Emeljük ki itt közülük azt a kérdést, amely világviszonylatban is nagy érdeklődést keltett: a keresztyén—marxista dialógus problémáját!

Ez a dialógus társadalmunkban nem valamilyen távoli követelmény, hanem a legszélesebb területen folyik hívők és nem hívők között: gyárakban, földeken, hivatalokban, családokban és a társadalom mindennapi életének más területein. Eszköze nemcsak a szó, hanem a tett, a magatartás, az erkölcsi életfolytatás is. Ez a fajta, szélesebb értelemben vett dialógus az „*élet dialógusa*”. Természetes velejárója ez a keresztyének és marxisták együttélésének, közös emberi és társadalmi célokért fáradozásának egy társadalomban. Ugyanakkor azt is szüntelenül tapasztaljuk: a közös munka, a közös humánus elkötelezettség — hitünk bármiféle odaáldozása vagy meggyengülése nélkül — nyitottabbá tesz egymás számára is. Kölcsönösen tanulunk egymástól. És kölcsönösen elmélyülünk emberi, társadalmi feladataink jobb megértésében és végzésében.

Közben — előbb vagy utóbb — az alapvető, végső kérdésekről folytatott „*elvi dialógus*” is elkerülhetetlenné válik. Ez azonban nem vezetne célhoz nyilvános vitákban. A szűkebb értelemben vett, teoretikus dialógus elsősorban magas szinten folytatott párbeszéd, a szakemberek feladata.

Összefoglalva meggyőződésünk és tapasztalatunk az, hogy küldetésünk az evangélium hirdetésére és élésére egyáltalán nem áll ellentétben azzal, hogy hívők és nem hívők közös felelősséget érezzenek és együtt fáradozzanak közös, humánus emberi-társadalmi célokért. Sőt, a keresztyén szeretet univerzalitása egyenesen megköve-

teli ezt. Ez megnyitja az utat az „élet dialógusa” előtt, és előbb-utóbb megteremti a szükséges életfeltételeket a végső, elvi kérdések nyílt és őszinte megvitatásához is, mégpedig a közös humánus és az igazságosabb, emberségesebb világ perspektívájában.

Társadalmi részvételünk diakónia és nem „eszköz más célokra”

Végül még egy fontos szempontot kell megemlítenünk. A keresztyén részvétel a társadalom életében csak mint *igazi „diakónia”* gyakorolható helyesen. Tehát önzetlen, spontán, a hit hálájából eredő szolgálatként. Nem pedig mint „eszköz” valamilyen más cél elérésére!

Háromféle kísértés fenyegeti itt különösen az egyházat, Jézus követőit: 1. ha ezeket a cselekedeteket a saját lelki üdvösségük biztosítására akarják felhasználni („meritum-teológia”); 2. ha ilyen módon próbálják „biztosítani” az egyház jövőjét a társadalomban, vagy visszaszerezni régi befolyását, hatalmát és tekintélyét; 3. ha a diakóniai szolgálatot eszközként igyekeznek alkalmazni arra, hogy így nyerjék meg a szekularizált embert vagy a „harmadik világ” nemkeresztyéneit a keresztyén hit számára.

A diakónia azonban *sohasem eszköz* valamilyen más célra. Még az evangélium és a hit számára való megnyerés eszköze sem lehet! A szekularizált társadalom és a szegény, fejlődésben visszamaradt országok népe rendkívül érzékeny az ilyen, rejtett szándokokra és hátsó gondolatokra. Azonnal észreveszi az ilyen ki nem mondott célokat. Ilyesfajta kísérletekkel nemcsak a krisztusi, önzetlen és önfeláldozó agapé lényegéhez lennénk hűtlenekké, hanem végtelenül sokat ártanánk magának az evangélium hirdetésének és az egyház ügyének is. A keresztyén szeretet tettei a mi kezünkben soha, Isten kezében azonban az Ő titkon való akarata szerint útegyengetői lehetnek az evangéliumnak (Mt 5,16).

Az *újkorai történelem* során, elsősorban az ipari forradalom idején a munkássággal szemben elkövetett szociális mulasztásaival, a háborúk idején tanúsított magatartásával és a gyarmati területeken, a keresztyénység igen széles körben eljátszotta sok évszázados erkölcsi tekintélyét, amely régen döntő szót biztosított számára a társadalomban. Ma ez a „döntő szó” már a világ számos részében a múlté — és egyre inkább azzá lesz a szekularizálódó világtársadalomban is. A szónak, az egyház szavának a megbecsülése pedig amúgy is megrendült modern világunkban. Viszont ma is mindenütt nyitottak az emberek, nyitott a társadalom és a világ, a keresztyének jó és igaz *cselekedetei*, az egyház társadalmi-nemzetközi segítő szolgálata, a nagyobb gazdasági-szociális igazságosság és a több emberiség ügyében való fáradozása előtt. És ez sok területen nyithatja meg az utat — az előbb említettek érvényességével — a keresztyén üzenet meghallgatására és befogadására is, az emberek szívében.

A *világ evangélikussága* számára mindez különösen is időszerű kérdés. Az előző, negyedik világgyűlésre (Helsinki, 1963) készült ma-

gyar hozzászólás már nyomatékosan utalt rá, a lutheri megigazulás-
tan maga nem, de a világ lutheranizmusa annál inkább rászorul a
saját maga revíziójára, hogy egyoldalú „bensőségességéből” (Inner-
lichkeit) kilépjen az élet és a társadalom reális világába, és Jézus
Krisztusért közösséget vállaljon a mai emberrel, részt vegyen a világ
gyötrelmes emberi problémáinak megoldásában. Most az a halaszt-
hatatlan és sürgető feladat áll előttünk, hogy ezt a sokfelé megindult
teológiai és „élet-revíziót” átviszük a személyes és társadalmi dia-
kónia területére. És megszabadulva a szűk körű individualizmustól,
a merev konzervativizmusból és az egyoldalú ekkleziocentrizmusból,
az evangéliumból vett, kimeríthetetlen erővel végezzük ezt a dia-
kóniát a tudomány, a technika, a nevelés, a gazdasági és nemzetközi
élet gyökeresen átalakuló területein.

A világyűlés igazi eredménye annyi lesz majd, amennyi az ott
folytatott tanácskozásokból és az ott hozott, jó határozatokból ige-
hirdetéssé és a keresztyén szeretet segítő, világformáló diakóniájává
lesz századunk hetvenes éveiben. Mert tragikusan megosztott és vég-
zetes veszélyek árnyékában élő világba küldettünk el. Hadd idézzük
befejezésül *Luther* nagyon időszerű szavait:

„Kedves barátaim, Isten országa — s ez mi vagyunk — nem be-
szédben vagy szavakban áll, hanem cselekvésekben, tettekben és
gyakorlatban. Isten nemcsak hallgatókat akar, vagy olyan embere-
ket, akik ismételtetik az elmondottakat; hanem követőket, akik gya-
korolják is hitüket a szeretet által” (WA 10 III, 4).

Dr. Nagy Gyula

Küldetésünk a világban

ELŐSZÓ

ELKÜLDETTÜNK AZ EVANGÉLIUMMAL

1. Az evangélium ereje a mai ember számára
Isten, aki elküld
Az egyház megtérése
A megtérés gyümölcse
2. Küldetés vagy önfenntartás?
A struktúra kérdése
Az egy-ember-rendszer kérdése
3. Felkészülés és szolgálat
Az ige diakóniája
A szentségek diakóniája
A teológia diakóniája

ÖKUMENIKUS FELELŐSSÉGÜNK

Egység felé elküldetés és számadás között

1. Egység felé az emberért
Az egységtörekvések célja
A szekularizált világ mint közös probléma
Szolidaritás a szekularizált világgal
A szekuláris ökumenizmus mint az egyház eljövendő életformája
A szekuláris ökumenizmus teológiai alapjai
Az egyház sajátos küldetése
Az egyház és az emberiség egysége
A békéltetés szolgálata és az emberiség egysége
A sajátos keresztyén etika és az emberiség egysége
2. Egység felé a Krisztusban adott egység felől
Az egységtörekvések alapja
A nélkülözhetetlen egyetértés
Az egyedüli tekintély
Történetiség és tévedhetőség
Az apostoli hagyomány jelentősége
Az első keresztyén hitvallás aktualizálása
Krisztusban kapott szabadságunk
3. Egység felé a szolgálat közben
Az egység útja
Egység és sokféleség
Gyülekezeti és világszervezetek
Egyház és egyházak
Egyházi közösség és nyíltság
A szekuláris szolgálat kockázata
Egyházi semlegesség?
Nem-teológiai tényezők mint páratlan lehetőségek bázisai
A hit és a szolgálat egysége felé

FELELŐS RÉSZVÉTEL A MAI TÁRSADALOMBAN

1. „Elküldve a társadalom világába”
(Teológiai kérdések)
Az igehirdetés és a társadalmi diakónia összetartozása
Isten cselekvése és Jézus embersége
Az egyház diakóniája az emberért és társadalomért
Az egyház diakóniájának új értelmezése
Társadalmi elkötelezettség és eszhatológia
2. A keresztyénség szemben a mai világmérvő kérdésekkel
(A felelős részvétel legfontosabb területei)
Tudományos-technikai fejlődés és nevelés
A szociális átalakulás szükségessége a mai világban
Gazdaságosság és igazságosság és emberi jogok
Diakónia a békéért
3. Társadalmi részvételünk módszer-kérdései
A keresztyének társadalmi részvételének módjai
Keresztyén részvételünk a szocialista társadalomban
Etikai kooperáció hívők és nem hívők között
Dialogus keresztyének és marxisták között
Társadalmi részvételünk diakónia és nem „eszköz más célokra”.

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 7. VASÁRNAP

Cs 13,45—49

Az ige megértéséhez

Pálnak Antiochiában elhangzott igehirdetése az első — Péteré mellett —, amelyet Lukács részletesen feljegyez az Actában. Nyilvánvaló, hogy Lukács ezt a szöveget szabadon veszi át a hagyományból, mert nem valószínű, hogy Pál leírt beszédét vitte volna magával akkor, amikor missziói útjáról visszatérve Jeruzsálembe ment az apostoli konventre.

Ha Pál különböző gyülekezetekben elmondott prédikációit összehasonlítjuk, meglátjuk belőlük az apostol zsenialitását, ti., hogy hogyan kell különböző összetételű gyülekezetnek prédikálni. Antiochiában a zsinagógában beszél, nyilván zsidó gyülekezetnek. Feltételezi az ŐT ismeretét. Athénben az Areopaguson a hallgatók műveltségét figyelembe véve szól. Amikor az efezusi gyülekezet véneinek prédikál, hitben élő gyülekezetet tart szem előtt. Pál apostol igehirdetési módszere is világos bizonyossága annak, hogy az evangélium a maga végtelen gazdagságával nincs kötve semmiféle módszerhez, formához. Így világos Pálnak az a mondata is: „Mindenkí számára mindenné lettem...” (1 Kor 9,19—23). Élni kell tudni a lehetőséggel.

Antiochiában a zsinagógában tartja meg beszédét Pál. Mint rabbinak joga van prédikálni; sőt, mint más gyülekezetben is előfordult, itt is kérték erre. A zsidó istentiszteleti rendben a felszólalás helye a törvény és lekió felolvasása után volt. (v. ö. 15. v.)

Pál igehirdetésének kiinduló pontja az üdvtörténet, Isten kiválasztó cselekedete, amely egyedül Isten szabad akarata és döntése alapján történt. Pál beszéde nem tartozik textusunkhoz. Nem is részletezzük. Mégis egyszerű olvasni, hogyan jut el Pál Dávid nevének említésével a tkp-i prédikációhoz, a Jézus Krisztusról szóló bizonyosságtételhez.

Jézus küldetett a világ üdvösségére, mert bűnbocsánat és megigazulás Mózes törvényé alapján nem lehetséges. Hiszen a törvény csak engedtlenségünket mutatja meg. Jézus Krisztusban adatik számunkra az üdvösség megszerzésének egyetlen lehetősége. Az a tény pedig, hogy Jézus meghalt a kereszten, nem változtatja meg ezt az igazságot, mert Isten feltámasztotta Őt a halálból. *Tehát a húsvét az igehirdetés alapja.* A feltámadás tényét két dologgal igazolja: hivatkozik a tanúkra, akik látták a feltámadottat (v. ö. 1 Kor 15) — hivatkozik az írásokra, hogy mindennek úgy kellett történnie.

Végül Pál Jézus melletti döntésre hívja fel a hallgatóságot. Az igehirdetésben elhangzottak elfogadása vagy megtagadása a hallgató

számára az élet vagy halál választását jelenti. Még nem mondja ki az apostol, de szavaiból már kivehető, ha ti nem viszonyultok a kérdéshez pozitívan, akkor másokhoz, a pogányokhoz fordul.

Pál igehirdetése, annak elfogadása sok szempontból problémát jelentett egy zsidó gyülekezet számára. Szenvedő és meghaló Krisztus a Dávid trónját helyreállító hőssel szemben, — a hit a törvény betöltése helyett... A zsidók egyelőre azonban nem fordulnak szembe vele, sőt arra kéri az apostolt, hogy a következő szombaton folytassa beszédét.

A 42. vers kétféle fordításban áll előttünk: a Károlyi-féle fordítás szövege: „mikor pedig kimentek a zsidók zsinagógájából, kérték a pogányok...” A revideált fordítás szövege: „mikor pedig kimentek a zsinagógából, kérték őket...” Egyes kéziratokban az előbbi szöveg szerepel. A Nestle a második szöveget hozza. Így fordítják a német és finn fordítók is. A lényeg azonban az, hogy akár zsidók, akár pogányok voltak akiknek ajkáról a kérés elhangzott, a következő szombaton újra ott vannak a zsinagógában. A közelben eltelt hét pedig alkalmat adott az apostoloknak, hogy személyes beszélgetéssel folytassák a zsinagógában megkezdett munkát. Mindennek az eredménye a — 43. vers szerint — hívő közösség valószínű megalakulása (v. ö. 52. v.).

A kutatók egy része feleslegesnek tartja vagy a 42. vagy a 43. verset. Így érvelnek: a két vers nem illik egymás mellé, hiszen mind a kettő két különböző jelenetet rögzít. A 44. verset előkészítik azzal, hogy kéri Pált és Barnabást, hogy a legközelebbi szombaton újra szóljanak. A másik jelenet: a „templom előtt” a zsidók — akik kezdetűl nem tanúsítanak ellenséges magatartást — istenfélő emberek, követik az apostolokat. Ez már az említett hívő közösség megalakulására utal.

Pontosan mi történt az eltelt hét alatt? Lukács nem tartja fontosnak ennek leírását. A döntő: szombaton tele volt a zsinagóga zsidókkal és pogányokkal. Majdnem az egész város jelen van. A zsidók — bár az ő zsinagógiájukban történik minden —, nem nézik jó szemmel a történeteket. S ekkor lényeges dolog történik: a zsidók Pál ellen fordulnak. *Igy döntöttek.*

Itt következik igen döntő mondanivalója: *az elutasítás és annak következménye.* Ez pedig kettős:

a) A zsidók elutasítják Jézust; ez azt jelenti, hogy az örök életet utasították el. Azáltal, hogy Jézust nem fogadták el, saját magukat ítélik el, mert nyilvánvalóvá válik, hogy nem méltók a kegyelemre, az örök életre. Tudniuk kell az Antiochiabelieknek, hogy ezzel a tettükkel ugyanazt az átkot vették magukra, mint jeruzsálemi társaik, akik Jézust keresztre feszítették.

b) Jézus visszautasítása nem akadályozhatja meg Isten ügyének továbbterjedését. Pál és Barnabás elfordulnak azoktól, akik nem fogadják el megváltójuknak Jézust, és a pogányok felé fordulnak. A pogányok között meghallgatásra találnak, hitet találnak; s közöttük kap szabad utat Isten ügyének terjedése. Pál ajkáról elhangzik az „Ószöv-i missziói parancs”: „Pogányok világosságául rendelvelek téged, hogy légy üdvösségül a föld határáig” (v. ö. Ézs 49,6).

Öröm tölti be erre a nagyszerű hírre a pogányok szívét (48).

Nekik is adatott evangélium. Egy predestinációra utaló kifejezéssel adja tudtunkra Lukács, hogy a pogányok sem mind öröklük Isten országát — s ez megdöbbenő! — közülük is csak azok, akik az „örök életre elválasztattak”!

A zsidók ellenállásának látható eredménye: az apostoloknak távozniuk kell. Jézus parancsa szerint járnak el, mikor lábukról a port is leverik távoztukban Ikoniumba. Munkájuk azonban nem eredménytelen, hiszen egy új gyülekezet munkájuk gyümölcse.

Gondolatok az igehirdetéshez

Nem a zsidóság magatartásának magyarázatása, sorsának elemzése a feladatunk. — A megigazulás kérdése hitből-e, törvény által-e, a mai gyülekezetnek nem kérdése. — Amivel mi a gyülekezetnek, egyáltalán a világnak tartozunk, az a feltámadott Jézus Krisztusról szóló bizonyoságtétel. A benne való hit. Ez az egyház szolgálatának (diakóniájának) legfontosabb része. Ennek az evangéliumi üzenetnek az elfogadása nemcsak majdani üdvösségünknek, de mindennapi életünknek döntő tényezője. Ezért mondja Luther azt, hogy „az egyháznak igazi kincse: az Isten dicsőségéről a kegyelméről szóló legszentebb evangélium”. (62. tétel). Egy olyan világban, ahol egy-két gyülekezeti tag hajlamos magasabbrendű „kiválasztottságról” beszélni, a nemhívók életét önelégülten szemlélni s őket nagyképpen bírálni, erről a „kincsről” szóló evangéliumnak kell megszólalnia. De ugyanúgy meg kell szólalni ennek az üzenetnek a pesszimisták számára is, akik így szoktak keseregni: mi lesz az egyházzal, ha a mi nemzedékünk kihal? Igehirdetésünk alapja a húsvét legyen; ennek az igehirdetésnek szabad útja legyen, mert Isten ez által hív a sötétségből a világosságra, a halálból az életre. Ez az igehirdetés állít döntés elé.

Zöld utat az Isten igéjének. Ebbe a mondatba foglalnám össze azt, amit alább vázlatképpen ajánlanék.

Ahol az ige megszólal — az által maga az Isten jut szóhoz hatalmas cselekedeteivel. Ahol az ember erre figyel, Istenre magára figyel.

I. Az a fontos, hogy Krisztusról hangozzék a bizonyoságtétel, hogy Isten igéje döntés elé állíthatson. Ha az ember Jézus Krisztust megveti, saját üdvösségét veszti el. A döntés, minden embernek egyéni kérdése. Jézus Krisztus mellett döntés életet jelent. Az élet jelenti az üdvösséget és a keresztyén életet itt ebben a világban. A diakónia végzése az emberek között, az emberiség, a világ javára.

II. Isten az evangélium ügyét mindenképpen továbbviszi; nem lehet feltartóztatni. Amennyiben a hallott ige nem hozza meg a várt eredményt és hiába hív minket Krisztus, úgy nem bennünk, hanem másban, de folytatódik az Isten munkája. Isten ügye nincs sem egy néphez, sem egy földrajzi egységhez kötve. Helytelen döntésünk esetén minket ez sem vigasztalhat!

III. Az evangélium szolgálatának ügye nincs emberekhez kötve. Nincs pótolhatatlan szolga. Pál és Barnabás elmennek, még a port is lerázzák lábukról. De akiket a Szentlélek elhívott, azok örömmel és hálaadással magasztalják az Istent.

Kósa László

Mi ingerelte fel a zsidókat? Pusztán a féltékenység? Az apostolok népszerűségét irigyelték meg? Vagy mélyebb okok is közrejátszottak abban, hogy becsmérelték Pált és Barnabást? (23) — A vallási fanatizmus szomorú és tipikus esetével van itt dolgunk. Kiválasztottságuk hamis öntudata ragadtatta el őket. A tehetetlenség sokszor becsmérlésre készítet. Az irigység mások eredményeinek kibérbítésére ösztönöz. Isten a rosszból is jót hoz elő. Itt is láthatjuk, hogy ha egy ajtó bezáródik, új ajtó nyílik helyette. Isten megnyitotta a pogányok szívének ajtaját, hogy örömmel fogadják az evangéliumot. (23) — Hogyan állunk a predesztinációval? Mit hiszünk ezzel kapcsolatban? Itt ugyanis arról is szó van. Csak azok hisznek, akiket Isten üdvösségre rendelt? Akik nem hisznek, azért nem hisznek, mert ők nincsenek kiválasztva? Felelősek vagyunk-e hát azért, hogy hiszünk, vagy nem? Nem kérdés ez! Aki hisz, az meggyőződéssel vallja, hogy Isten juttatta hitre. (23) — Hogyan alkalmazható ma a gyülekezeti életben a zsidó—pogány ellentét? Pálnál az egyház, mint „lelki Izrael” a zsidó nép örökebe lép. Erre gondolva Isten küldötte elfordulhatnak-e a templomtól, mint ahogy akkor Pál és Barnabás elfordult a zsinagógától? Az igehirdetésnek való ellenállás feljogosítja-e az igehirdetőt arra, hogy más, könnyebb missziói terület után nézzen? (1a) — Az igehirdetőknek több sikert ígérő munkatérrel választása helyes energiagazdálkodásnak tűnik. Szükséges-e ezt igével megalapozni (47. v.) és lehet-e mögötte Isten ítéletét látni a szembenállók felett? Talán nem következett volna be a zsidó nép évezredek mérhetetlen szenvedése, ha az első század keresztyén missziója nem mondott volna le olyan könnyen a zsidóság megnyeréséről. (1a)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 8. VASÁRNAP

1Jn 4,6—8

Néhány szó textusunkról

János apostol „harci” helyzetben írja levelét olyan gyülekezetnek, melynek sorsáért különösen is aggódik. A gyülekezetben hamis próféták kezdtek el működni és tévántításokkal igen komoly zavart okoztak. Olyan tévántítók ellen harcol — és ez a veszélyes a dologban —, akik azt vallják magukról, hogy ismerik Istent, szeretik Istent és igaz közösségük van Istennel. Ezek ellen kell az apostolnak harcolni. Úgy írja meg levelét, hogy a „harci helyzetet” szem előtt tartva és állandóan utalva arra, bizonyosságot tesz mindarról, amit ő megtapasztalt Isten kegyelméről azalatt az idő alatt, és később is, amíg Jézus követője lehetett, mint tanítvány.

6. v. „Mi az Istentől vagyunk.” Ezt a vallomást elmondják azok a tévántítók is, akik ellen János harcol. De csak úgy, hogy azt a Jézust kihagyják a „számításból”, akin keresztül pedig megalapozottan mondható el ez a vallomás.

János tehát ismételten is aláhúzza, hogy hitvallásunk alapja Isten, akit azonban csak Jézus Krisztuson keresztül ismerhetünk meg valójában. Olyannak, amilyen, tehát mennyei Atyánknak. Aki tehát Jézus Krisztust nem fogadja el, az nem mondhatja el magáról azt a valómást, amit János elmondhatott.

Világosan meghúzza tehát János apostol a vonalat, hogy hol van a választóvonal az „igaz” és „hamis” hívő között. Ismeri Istent — elfogadja-e Jézust: hívő; a másik oldal: elfogadja-e Jézust, ha nem, nem ismerheti Istent se, tehát nem lehet igaz hívő.

7—8. v. Úgy tűnik, hogy ezek a versek már más gondolatkörbe vezetnek, mint a 6. vers, amikor a „szeretet” mindenekfölöttiségéről beszél az apostol. Pedig a kapcsolat nagyon szoros.

Arról van itt ugyanis szó, hogy csak az tud igazán, fenntartás nélkül, önzetlenül és kitartóan szeretni, aki Jézus Krisztuson keresztül valójában megismerte Istent. Enélkül az „ismeret” nélkül nincs igazi szeretet sem. Vagyis arról van szó, hogy az igaz hívő az, aki úgy tud szeretni, ahogy Isten szereti az embert.

„Szeretteim, szeressük egymást, mert a szeretet Istentől van.” A keresztyénység nagyon sokat beszélt és beszél ma is a szeretetről. (Felebaráti szeretet; ellenség szeretete, stb.)

Legnagyobb feladata ma is a keresztyénségnek a szeretet gyakorlása. Csak úgy válik hitelessé a szavunk, ha igazi szeretet támasztja azt alá. Szeretet — ami az önfeláldozó, szolgáló életben nyilvánul meg — Istentől kapott hatalmas feladata minden keresztyén embernek. Szeretet a családban, munkahelyen, hazánkban, világban, ellenségek és barátok között kimeríthetetlen feladatot ró ránk. Mindezt nem azért kell tennie a keresztyénségnek, mert más is igyekszik a szeretet gyakorlására, nem is azért, hogy ezáltal esetleg én is kapjak szeretetet másoktól, hanem azért, mert a „szeretet Istentől van.” Vagyis a szeretetünk alapja Istennek a szeretete és parancsa. Isten megértett és elfogadott kegyelme ösztönöz bennünket naponként a szeretet gyakorlására.

Ez a szeretet nem is egy öncélú valami, hanem a szeretet gyakorlása egyúttal választóvízzé is lesz. Az igazi szeretet gyakorlása éles és látható határt húz az igaz hívő — „Istentől született” — illetve a „névleges” hívő közé.

Igaz szeretet — amiről a Szentírás annyit beszél —, valójában csak igaz Isten-ismeretből táplálkozhat.

„... az Isten szeretet”. Ez a kijelentés és tény az alapja minden szeretetcselekedetünknek. Vagyis arról van szó, arról tesz bizonyosságot az apostol, amit saját életében megtapasztalt Jézus Krisztusban, hogy az Isten a szeretet letéteményese. Ez a tény a nagypénteki kereszten és a húsvéti üres síron keresztül lesz bizonyosság az ember számára is. „Úgy szerette Isten a világot, hogy az ő egyszülött fiát adta...”

Jézus Krisztuson keresztül lett Isten a Szeretet, amelynek a követeése minden hívőnek feladata.

Itt kapcsolódik nagyon világosan a 6. verssel ez a szakasz: Csak az tud igazán szeretni, aki megismerte Jézus Krisztuson keresztül Istent, aki maga a Szeretet.

Igehirdetés felé

1. *Mire alapozódik istenismeretünk?* Vagyis van-e alapja keresztyénségünknek? Így is fogalmazhatom, miért nevezem magamat hívő embernek? Gyülekezeteink egyes tagjai közt ma is él az a felfogás, hogy eljárók templomba, fizetek az egyház céljaira, akkor én igaz keresztyén ember vagyok. Ha tovább feszegetjük a kérdést, hogy tulajdonképpen miért is teszi mindezt, nem biztos, hogy konkrét válaszokat kapnánk. Sokan elütnék a kérdést azzal, hogy a hittanórákon, konfirmációban mindent megtanultam, tudom nagyon jól, hogy ki az Isten és mivel tartozom neki.

De valójában tisztában van a mai ember Istennel? Ismerjük Istent? Amikor ezt a kérdést felteszem, akkor mindjárt fel kell tennem Jézus Krisztus kérdését is, ami még kevésbé lesz egyértelmű a mai ember számára, mint Isten! El tudja-e mondani a mai ember, hogy Jézus Krisztus az én megváltóm? (Mire? miért? hogyan? stb.) Isten és Jézus Krisztus pedig nem választható szét, nagyon is összetartozik.

El tudja-e tehát mondani a mai ember, amit János apostol mond magáról és a gyülekezetről: „Mi az Istentől valók vagyunk”? Egyházunk és lelkészeink szavát várják a templomos hívek, hogy megértsék, mit jelent az, hogy Istentől valók vagyunk!

2. *Szeressük egymást!* Hitünk alapját, istentiszteletünk megalapozását a szeretet parancsolata teszi érthetőbbé és kézzelfoghatóvá az ember számára. Az apostol arról beszél, hogy az ismeri Istent, aki szeretni tud. Nem olyan szeretetről van szó, amilyen pl. az anyai szeretet. Sokkal többről!

Ha egy kicsit komolyan végiggondoljuk ezt a felszólítást, akkor döbbenünk rá csak igazán, hogy mennyire nehéz is ez. Hiszen itt olyan szeretetről van szó, amely önzetlen, amely személyválogatás nélküli, amely csak a másikat nézi és nem az ént! Keresztyén emberek is tették már fel nagyon sokszor azt a kérdést, hogyan lehetséges az ellenség szeretete?

Hogyan lehetséges egy bűnöző szeretete? Híveinktől nagyon sokszor hallottunk már olyan kérdést is, hogyan szerethetek én keresztyén létemre olyan embert, aki más világnézetben van? János apostol nagyon világos választ ad: Szeressétek egymást! mert arról ismerhető meg Isten igazi követője, hogy tud önzetlenül és forrón szeretni.

Ez a szeretet nemcsak ismertetőjel, hanem feladat is. A mi körünkben különösen is előtérbe került feladat. Az egyház léte fordul meg azon, hogy tud-e úgy szeretni, ahogy Isten várja tőlünk. Tud-e a keresztyén ember úgy élni, szolgálni, hogy önzetlenül, nem saját magára nézve, hanem a másikat embert előtérbe állítva végezze munkáját? Ma, amikor annyi probléma és nehézség, háborúk és pusztítások vannak világszerte, nagyon is szükséges és indokolt, hogy az egyház, minden egyes keresztyén ember életével és szolgálatával példát adjon másoknak is a szeretet igaz életéről.

Istenismeretünk alapjairól volt az előbb szó. Ha a szeretet cselekedetei tükröződnek életünkben, csak akkor nevezhetjük magunkat igaz keresztyéneknek.

3. *Isten szeretet!* Nagyon jól tudjuk azt is, hogy a szeretet élése mennyire nehéz dolog. Isten itt is segítségünkre siet Jézus példájával. A kereszt ténye és Jézus egész élete példázza számunkra is, hogy mit jelent igazán szeretni. Életünk feláldozását is vállalni kell a szeretet

érdekében. Tőlünk ezt nem kívánja senki, csak azt, hogy mi is így szerezzünk.

Isten személye, minden cselekedete arról tanúskodik, hogy Ő maga a szeretet. Életünket is neki köszönhetjük.

Hálánkat és köszönetünket csak úgy törleszthetjük Neki, ha mi is szeretjük Őt. Isten szeretete azonban csak — Jézus is ezt példázza — a felebaráton keresztül, a felebaráti szereteten keresztül képzelhető el és valósítható meg.

Ismerjük-e Istent? — tettem fel a kérdést. Ha egész életünk a szeretet cselekedeteit tükrözi és elfogadjuk Isten szeretetét, akkor mondhatjuk csak el, hogy Istent megismertük Jézus Krisztusban és követjük Őt.

ifj. Kendeh György

Laikus kérdések és szempontok 1Jn 4,6—8-hoz

Zseniálisan fogalmaz János apostol, mikor a szeretetet teszi a keresztyén vallás központi elvévé. Ez az elv bizonyára túlél minden változást. (27b) — Miért oly kevés mégis a megvalósulása? Keveslem azt, hogy a szeretethez elég az istenismeret. Meg kellene mutatni az emberek szeretetreméltó voltát és meg kellene éreztetnie a szeretetreméltó Istent. Az a szép költői kifejezés, hogy Isten szeretet, csak akkor lesz megfogható, ha tovább olvassuk az ígét. (27b). — Kinek nehezebb hívőnek lenni, a primitív vagy a művelt embernek? Legnehezebb talán a félműveltnak. Azt tartom, hogy Istent az ígéből lehet megismerni, sőt abból nemcsak ismeretet, hanem indítást nyerünk a szeretetre. (27b). — A szeretet az öregek hangneme, az öregek témája, az öregek ereje. Az agg János apostol a hagyomány szerint mindig erről prédikált, Pápan az agg Gyurácz püspök is. De a családokban is: egy anya eltart 8 gyermeket, de 8 gyermek nem tud eltartani egy édesanyját. Az a szeretet, amely „Istentől van”, sokban különbözik lobbanó érzelmeinktől: nem egy személyre irányul, hanem sokak közössége, nem önző, hanem adni kíván. Maga a felszólító mód: Szeressük egymást! — nem elégséges. (27b) — Első felolvasásra semmilyen kérdés nem vetődött fel. Sokszor hallott, megszokott szövegnek találták. (4a) — Hol húzódik az az éles határ a „világból valók, és az Istentől valók” között? Hol fedezhető fel az ún. „antikrisztusi lelkület” mai világunkban? Nagyon világos beszédre van szükség, hogy a prédikáció ne vezessen a sokszor hallott és igen helytelen „világellenesség” vonalába! Isten szeretete, amely a textus középpontja, éppen azáltal olyan nagy és határtalan, hogy az egész világért való! (4a) — Nagyon öntelten hangzik ez: „Mi az Istentől valók vagyunk.” Az „igazság lelke” és „tévelygés lelke” ugyancsak könnyen félremagyarázható fogalmak! Mi a helyes, jézusi magatartás a „más vallók” iránt, akár egyházon belüliekről, akár a keresztyéniségen kívüliekről van szó. Mindenfajta szeretet Istentől származik és azt jelenti, hogy az illető „ismeri Istent”? A kor legnagyobb társadalmi—politikai—pszichológiai kérdései a szeretet eltorzulásaira, hiányára vezethetők vissza (elidegenedés!). Ha ezekben a kérdésekben a társadalmi igazságosságra, politikai békére, humánus szempontjai által az egymás iránti fokozottabb felelősségvállalásra törekszünk, ezek által megoldhatjuk az Isten-kérdést is? Az „Isten szeretet” kifejezés komoly magyarázatra szorul! (4a).

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 9. VASÁRNAP

2 Tim 2,19—21

Exegézis

Mint annyi más esetben, az igeszakasz értelme most is csak a környezetének, a kontextusnak ismeretében nyílik meg előttünk. Timóteus gyülekezete a gnosztikus tévtanítók bomlasztó hatása alá került. Hime-neus és Filétus olyan tanítást képvisel, amely a görög gondolkodású keresztényének számára elfogadhatóbbá teszi a feltámadásról szóló üzenetet. Ennek a tévtanításnak lényegéről most ne essék szó, mert a találgatások ismertetése messzire vezetne, és a kijelölt igeszakasz magyarázatában amúgy sincs szerepe. Igénk két hasonlatban mutat rá a helyes keresztény gondolkodásra és magatartásra, az egyház kebelén belül fel-lepő tévtanítás szomorú tényével szemben.

Noha a hasonlatoknak éppen az a szerepük, hogy valamit plasztikus-sá tegyenek számunkra, ezek a hasonlatok maguk is magyarázatra szorulnak. Ez kétségtelen páli vonása a levélnek. Pálra jellemzőek a nehézkes, a képzavar határát súroló hasonlatok. (Pl. 2. Kor. 5, 1 kk.) A páli hasonlatok korántsem olyan kicsiszoltak és kihegyezettek, mint Jézus hasonlatai, s meglehetősen nehéz a kulcsot megtalálni hozzájuk.

19. Az első hasonlat az építkezés köréből való. A fundamentum — egyébként gyakori kép a Bibliában — itt önmagában, a felépítmény nélkül szerepel. Nehéz magyarázatot találni a pecsét szerepére a fundamentumon. Azt tudjuk, hogy a római légiók pecsétes téglákat használtak az építkezéseikhez, de hogy a fundamentumot külön is pecséttel látták volna el, arra nincs kortörténeti bizonyíték. A Bauer-szótár szerint a „szfragisz” szó jelentheti a pecsét lenyomatát, s így a pecsétre vésett tömör mondatokat is. Én ezt az utóbbi lehetőséget tartom valószínűnek. A pecsét itt nem a tulajdonjogot vagy a hitelességet hangsúlyozza, hanem egyszerűen a fundamentum jellegét kifejező két tömör, véset-szerű mondatra utal. Egyes magyarázók lehetségesnek tartják, hogy a „pecsét” a keresztiséget takarja. Valóban, a második században a keresztiséget gyakran nevezik „pecsét”-nek, de nem valószínű, hogy a sokkal korábbi pásztorlevelek már ebben az értelemben használják a szót. Nem valószínű ez a feltevés azért sem, mert nem volna logikus a keresztiséget tekinteni megingathatatlan fundamentumnak, amikor a tévtanítók is nyilvánvalóan megkeresztelt tagjai a gyülekezetnek.

Mi az a fundamentum, amelyet nem tud kikezdeni a tévtanítás? Jézus Krisztus — mint 1 Kor 3,11-ben? A fundamentális keresztény tanítások — mint 1 Kor 15-ben? Schlatterrel együtt azt hiszem, hogy a fundamentum képe itt komplexebb tartalmat takar. Istennek az egyházban végzett munkájáról van itt szó. Erre mutat a két mondat, amely az Ószövetségben jártas olvasót a Kóré csoportjának esetére emlékezteti, vagyis Isten akarata közvetítőjének tartja mint Mózeset és Áront. Mózes nem bocsátkozik vitába, mert az Úr úgymint ismeri azt, aki az övé, s amellett ki is áll. A népet viszont felszólítja Mózes, hogy „különüljön el” azoktól, akik nem bizonyultak Isten választott vezetőinek.

A hasonlat vizsgálatát és egyben intést ad a tévtanítás bomlasztó tevékenysége és veszedelme közepette élő Timóteusnak és a gyülekezetnek. Nemcsak a tévtanítók, hanem Isten is dolgozik. Maradandó az egyházban csak az lehet, amely Isten igazságát tartalmazza. Előbb-utóbb elválik, hogy ki tanít az Úr nevében. Nincs tehát az igaz és ha-

mis tanítás dolgában megbízható egyházi fórum. Isten azonban szüntelenül végzi igazságtevő munkáját. A gyülekezetnek pedig késznek kell lennie arra, hogy elforduljon attól, bármilyen testre szabott is legyen az, amiről kiderül, hogy nincs köze Isten igazságához.

20—21. v. A második hasonlat megértését megnehezíti, hogy a kép nem egészen töretlen. Az világos, hogy egy háztartásban különféle anyagú edények vannak, de abban már eltérnek a fordítások, hogy a különbséget az edény anyagában vagy a rendeltetésében látják. Az 1952-es és az új próbafordítás szerint az arany és ezüst edények tisztességre, míg a fa és cserépedények pedig gyalázatra valók. Ebben az esetben nehéz elképzelni a 21. v.-ben hangsúlyossá váló „megtisztítást”. Mert akkor — ha valaki tisztán tartja magát, — fa vagy agyagedényből arany vagy ezüst edénnyé kell válnia. Ez pedig a hasonlatot elviselhetlenné tenné nyilvánvaló képtelenségével. Szerintem, és a kommentérok is ezen a nyomon haladnak, a Károli-fordítás helyesebben adja vissza a szöveg értelmét. A Rm. 9,21-el való párhuzam is lehetővé teszi, hogy az eredeti szöveget 20. b-ben így olvassuk: „... az egyik (ti. edény) tisztes tartalom (hordozására), a másik pedig gyalázatos tartalom (hordozására) való”. Így nem az edény anyagára kerül a hangsúly, amely a hasonlatot a predestináció irányába tolná el, hanem a tartalmára. Ebben az esetben érthetővé válik a hasonlat második fele: Még a szemétdoból is válhat megbecsült „edény”, ha megszabadul tartalmától, s becsebb tartalom hordozójává válik.

A háztartás képe az egyház helyzetét tükrözi. Az ige világosan szembe fordul az egyház donatista felfogásával. Az egyház nem tiszta, hanem „corpus mixtum”. Megtalálhatók benne az igazi kincset, de a szemetet tartalmazó edények, emberek is. Az igaz tanítók és tévitanítók egymás mellett élnek, s teljes biztonssággal nem lehet őket különválasztani. Ezzel igénk ugyanarra figyelmeztet, mint Jézusnak a búzáról és konkolyról szóló példázata. Az egyházban betöltött szerep azonban nem végzetyszerű. Ha valaki a hamis tanításoktól elfordul, akkor szolgálata — az edény léténél ez az értelme — értékesé válik, mert a helyes tanítás mindig jó cselekedeteket készít fel, ahogy a hamis tanítás mindig gátjává válik a szolgálatnak. A textus vége ismét Jézus tanítását csendíti meg: „Gyümölcsjeikről ismeritek meg a fát...” (Mt 7, 16.) Itt Jézus is a tévitanítókról, illetve azok felismeréséről beszél. A szeretet vagy szeretetlenség árulkodik a tanítás igaz vagy hamis voltáról, mert a tanítás és élet között eltérhetetlen kapcsolat van. Az egyházban hallható nagy hangzavarban ez nyújt eligazodást.

Meditáció

Korunk hajlik a praktikizmusra. A használhatóság szempontja gyakran nagyobb súllyal esik a latba, mint az igazságé. Az életet nem vagyunk hajlandók alávetni az elveknek. Ez a praktikizmus az egyházi gondolkodásban is érezteti hatását. Hol vannak ma a késhegyre menő teológiai viták! Sokkal inkább leköt annak a sok gordiuszi csomónak a bogoztatása, amelyet a mai élet produkál az egyház számára. De a goethei elv: „Szürke minden teória, de zöld az élet arany fája” — az igazságnak egyik oldala csupán. A tanítás és az élet között mély összefüggés van. A helytelen élet helytelen elméletből fakad. S fordítva is áll — oh, emberi körmönfonság! —: helytelen gyakorlatot hamis elmélettel támogatunk meg. Gondoljunk csak arra, hogy a keresztyén tanításnak a polgári gondolkodással történt összefonódása milyen közöm-

bösséget szült az egyházban a közösség ügyeivel szemben! Az elmúlt 25 év sok példával szolgál nekünk arra is, hogy a szocialista társadalommal való szembenállásukat egyesek hogyan öltöztették tetszetős teológiai rendszerekbe. Éppen ezért nem aludhat el az igazság szenvedélye az egyházban. Egyáltalán nem mindegy, hogy mit tanítunk. Ennek a tanításnak azonban a szolgálatnak arra az útjára kell tekintenie és reagálnia, amelyben ma kell Isten népének járnia.

Talán azért félünk az igaz tanítás kérdésének felvetésétől, mert úgy érezzük, hogy ingoványos talajra tévedünk. Nem kell az egyháztörténet kétezer esztendő múltját megbolygatnunk, elég csupán egy mai gyülekezetet megfigyelnünk, hogy észrevehessük azt a nagy és kaotikus hangzavart, amely a keresztyén tanítás tekintetében jellemez ma is bennünket. Igazán messze vagyunk attól, hogy a keresztyén tanítás impozáns egyöntetűséggel állhasson a kereső ember elé.

Kétségtelen, hogy ebben a tanításbeli sokféleségben nagy szerepe van az emberi bűnnek. A féltékenység, dicsőségvágy már az Újszövetség korában sok tév tanítás mozgatórugója volt. Nem árt ha egyszer világossá tesszük magunk és a gyülekezet számára, hogy nézefeinket, főleg a keresztyén embernek az aktuális tennivalóira vonatkozó nézeteit, — mennyire meghatározzák az érdekeink, — sokkal inkább, mint az érdekeinket a nézeteink. Ilyenkor nem vitatkozásra van szükség, hanem az érdekek lelepleződésére és megterésre. Nem véletlen, hogy a tév tanítás veszélyének kitett gyülekezetnek nem a tévedéstől, hanem a „hamisság”-tól (adikia) kell elállnia. Ha vannak a gyülekezetben olyanok, akik például az egyház békeszolgálatát kifogásolják, akkor ezt valójában nem az „egyház tisztaságáért” teszik, mint hangoztatják, hanem a hazánkban végbement társadalmi változások iránti ellenszenvből. Jó alkalmat nyújt tehát ez az ige nekünk arra, hogy tiszta vizet öntsünk a pohárba sok olyan kérdésben, amelyben gyülekezeteink egy része még nem tud lépést tartani egyházunk egészével.

A tanításbeli különbségeknek azonban oka lehet az is, hogy az evangéliumot a változó korok változó embereinek kell tovább adnunk. Isten népe új történelmi feladatok elé kerülhet, amelyekben a régi „patronok”-kal már nem lehet boldogulni. Himeneus és Filétus abban nem hibáztatható, hogy a görög emberek számára akarta az evangéliumot megfogalmazni. A hiba abban volt, hogy a „modernség” kedvéért magát az evangéliumot áldozták fel. Bőven találunk példát ma is erre az eljárásra, amikor a keresztyén tanításból nem marad más, mint a szeretetnek üres fogalma. Egyházunk nem így akar modern lenni. Vállalja a kereszt botrányát. De mindannak a következményét, ami Jézus Krisztussal történt, ma akarjuk megérteni, a mi esetünkben a szocializmust építő társadalomban. Ha igaz az, hogy nem minden helyes, ami újszerű, igaz az is, hogy nem minden tanítás helyes csak azért, mert a múltban szentül hittünk benne. A mi korunkban már téves tanításnak kell látnunk például a szeretetszolgálatnak a nyomor enyhítésében kimerülő felfogását. Figyeljünk fel igénk világos útmutatására: Bár szembeszáll az evangéliumtól elszakadó új tanítással, nem kötelez el bennünket a régi mellett sem!

A sokféle tanításnak a keresztyénségben tapasztalható sokszor diszsonáns hangzavarában ki képviseli az igazságot? A keresztyénség minden időben lázasan kereste azt a „pecsétet”, amely hitelesítheti a tévedhetetlen keresztyén tanítást. Volt, amikor az apostolokban, a hitvallásokban, a pápai tekintélyben, vagy magában a Szentírásban vélte ezt

a biztosítékot megtalálni. Nincs arra módom, hogy bizonyítsam: hány-szor éppen azok hordozták a keresztyén igazságot, akiket az előbbiek mérlegén eretnekeknek bélyegeztek. Be kell látnunk, hogy mi nem „ismerjük fel”, vagyis nem tudunk százszázalékos bizonyossággal dönteni arról, hogy ki az „övé”, azaz ki az, aki Isten akaratát képviseli és cselekszi.

Ne gondoljuk azonban, hogy ezért azután az egyházban minden cseppfolyós és bizonytalan, s a tévtanítók az egyházat büntetlenül szabad vadászterületüknek tekinthetik. Ha mi emberek tévedhetünk is emberekről alkotott ítéletünkben, Isten azonban nem. Az egyház elsősorban Isten munkaterülete, s ha mi nem is tudjuk a bűzát a konkolytól elválasztani, Isten ítéletének rostáján csak az marad meg, ami Tőle van. Nekünk állandóan készen kell lennünk arra, hogy Isten jobb belátásra vezessen. Az igaz tanítás egyetlen keresztyén közösségnek sem zsákmánya, az csak az Isten iránti engedelmisségben kristályosodhat mindaddig, míg a „rész szerint való el nem múlik”.

Az egyház sem tanításában sem tagjaiban nem tekinthető befejezettnek, beérkezettnek, tökéletesnek. Nem „ekklézia triumfáns”, hanem „ekklézia militans”. Olyan háztartás, amelyben mindenfajta és mindenféle rendeltetésű edény van. Az edény hasonlata arra utal, hogy életünk értelme és célja a szolgálat. Valamit mindig hordozunk és tovább adunk, csak az a kérdés, hogy az visszatartó szemét-e, vagy életető kenyér. Az edény tartalma az alapige összefüggésében elsősorban a tanítás, a teológiánk, de ez szoros kölcsönhatásban áll az egész életünk tartalmával. A hamis tanítást el kell utasítanunk magunktól, mert az bénítólag hat szolgálatunkra. Az „egészséges tanítást” viszont éppen az jellemzi, hogy felszabadít a szeretet cselekedeteire. Így ad Isten kezünkbe egy használható próbakövet a sokféle tanítás megítélésére. Ahogy Jézus is mondta: „Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.” (Mt, 7, 16.)

Ha növekszik a felelősség, az áldozatvállalás, a személyválogatás nélküli szeretet hatóköre, akkor jól tanítunk, akkor valamit megragadtunk Isten akaratából, akkor sikerült az evangéliumnak találkoznia korunkkal.

Cserháti Sándor

Laikus kérdések és szempontok 2 Tim 2,19—21-hez

Kiket ismer az Úr? Hát nem úgy van, hogy Isten mindenkit ismer? Az igét úgy is lehet érteni, hogy vannak olyanok Isten „háztartásában”, akiket Isten eleve alávaló tartalom hordozására rendelt? Az edény hasonlata a lelkünkre, vagy az egész életünkre utal? A különféle edények a különféle lelki adományokat jelentik? (22) — A tévtanítás ma is reális veszedelem a gyülekezetek számára. Tudjuk, hogy a jehovisták milyen rámenősen tudják képviselni a maguk igazát. De ahogy mi a jehovistákat tévtanítóknak tartjuk, úgy tartanak a katolikusok bennünket annak. Hol az igazság? (22) — Isten háztartása az egész világ, amelyben mindenkinek van valami szerepe, nemcsak a keresztyéneknek. (22) — Ha az ember találva érzi magát, akkor az igehirdető iránt ellenszenvet kezd érezni. Hogyan lehet ebből az ingatag szubjektivitásból kilábalni? Kik a bűnösök? A hamis tanítók, vagy az

áldozataik is? (22) — A fundamentum azt jelenti, hogy Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz. Isten országában tehát nincs fejlődés, az ige ma is ugyanazt mondja, mint egykor. Azt tartjuk igazságnak, ami kényelmünket biztosítja és előmozdítja. Ez az ige arra tanít, hogy nem lehet az igazsággal így visszaélni. (22) — Mit jelent az Istennek erős fundamentuma? Önkéntelenül valami vasbeton szerkezet jut az eszembe. A „pecsét” az ismertetőjel értelmében felfogható, mert így érthető a következő megállapítás: Ismeri az Úr az övéit. (17) — Jézus, mint egy „hatalmas röntgenező” belülről is ismer. De akkor miért nem óvja meg és miért engedi, hogy a gonoszság beférkőzzön a gyülekezetbe? (17) — Két vonatkozását látom az „Isten fundamentumának”. Az egyik, hogy ő képes egyedül megállapítani, ki az igazi egyháztag. A másik az, hogy a komoly hívőnek nem lehet „megjátsszani magát”, hanem az életével kell bizonyítani, hogy Krisztushoz tartozik. (17) — Az edény-hasonlat és a nagy ház vonatkoztatható-e az egyházra és tagjaira? Álcázva nem lehet élni, mert előbb-utóbb kitör az, ami a szív mélyén van. Az életformánk a döntő. Az mutatja meg, hogy milyen edényei vagyunk Istennek. Az ismertető jele keresztyénységünknek, hogy mit tudunk adni szívünk jókincseiből másoknak. Az a rendeltetésünk, hogy hasznosak legyünk az Isten számára. (17)

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 10. VASÁRNAP

1 Móz 15,1—6

Istennél nincs lehetetlen!

Fordítás

Ajánlom a Magyar Bibliatanács Ószövetségi Bizottságának új fordítását:

1. Ezek után az események után így szólt az ÚR Ábrámhoz látomásban; Ne félj Ábrám! Én vagyok a pajzsod; jutalmad igen bőséges. 2. De Ábrám azt mondta: Uram, Uram! Mit adhatsz nekem hiszen gyermektelen vagyok és házamat a damaszkuszi Eliézer öröklí. 3. Nem adtál nekem magot, — mondta Ábrám — azért a házamban született szolga lesz az örökösöm. 4. Ekkor így szól hozzá az ÚR: Nem ő lesz az örökösöd, hanem az lesz az örökösöd, aki a te ágyékból fog származni. 5. Azután kivette az Úr és azt mondta: Tekints föl az égbe és számold meg a csillagokat, ha meg tudod számolni. Azt mondta neki: Ennyi lesz a te magod. 6. Ábrám hitt az Úrnak, aki ezért igaznak fogadta el őt.

A textusról

Nehéz formatörténetileg analizálni a fejezet kijelölt textusát. Biztosra vehető, hogy a szerző az elochista forrást „dolgozta be” a szakaszba. Wellhausen szerint erre bizonyíték a 6. és 7. versek közötti hézag. Úgy tűnik, mintha a fejezet anyagtörténetileg két elbeszélés lenne. Sok az ellentmondás ahhoz, hogy a fejezeten belül organikus elbeszélő összhangot fedezhessünk fel: 5. vers: éjjel — 12. vers: naplemente.

6. vers: Ábrahám hite — 8. vers: kételkedése stb.

Mindenesetre a perikópa kijelölt szakasza egységes egész.

1. vers: „Aħar haddöbarim háéleħ” — az Elohistánál megszokott kifejezés, de bizonyos esetekben a Jahvistánál is (22,20, 39,7). Különben az egész Hexateuch számára idegen, viszont annál gyakoribb a prófétai irodalomban. Isten szava szól valakihez — ez a prófétai jelenék terminus technikus: a szerző Ábrámot úgy mutatja be, mint *nábi-t* (20,7). Ez a szövegbeni ábrázolás viszonylag késői időre vezethet vissza, mikor az Isten-embere és a próféta fogalma azonos volt. A szerző és a környezet — melyben a hagyomány elevenen élt —, Isten közeledését Ábrámmal nem tudta másképpen elképzelni, mint „álom” útján, s Ábrámnak Istentől kapott prófétai meghatalmazásával. Az antik gondolkodás szerint az istenség, álomban, félálomban, vagy extázisban jelenik meg (IV. Móz 24,3 kk, Jób 4,12—16). Különben az álomról sincs szó, mint Isten megjelenési módjáról a Hexateuchban — kivéve Bálám esetét: IV. Móz 24,4.16. Annak az álomban való „átélésnek”, mely itt az 5. versben van, pompás leírása a Jób 4,12—16-ban olvasható leírás: sajátos, pszichés kíséretűnettel felfokozott átélés. Mindenetre Isten közeledésének ez a „leírása” a mai generációnak sokkal elfogadhatóbb, mint például amit Gen 2. és 18. fejezeteiben olvashatunk, amikor is test szerint jelenik meg az Isten.

„Ne félj... én vagyok a pajzsod!” — az elochista szerző ezen igéi meghatározott szituációt tételeznek fel: Ábrám rászorul arra, hogy Isten legyen a pajzsa. Félelemmel van tele, mely okáról az előbbiekből következtethetünk: Isten parancsára el kell hagynia lakóhelyét. Idegen terep, védtelen, félelemmel teli Ábrám. A képies kifejezés „Isten az ő pajzsa” gyakori az énekekben: Zsolt 3,4, 18,3,31, Dt 33,29. Ezek mind a vallásos líra termékei. Az, amit a versben Luther „jutalom”-mal fordít, átvitt értelemben kereset is lehet. A késői irodalomban azonban vallásos értelmű és Isten szabad adományaként szerepel (És 40,10, Jer 31,16). Mindenetre itt sem arról van szó, hogy az Isten valamilyen vizsontszolgáltatás miatt adna jutalmat Ábrámnak. A kegyelemmel teli hihetetlen jutalom arra vonatkozik, ami Ábrám magjából lesz!

2. vers: Ábrám rezignáltan visszautasítja Istent. Szinte túl bátor magatartás, mellyel reagál az ígéretre: mit tudna neki adni Isten? Antik levegőt áraszt ez a reakció: aki gyermek nélkül hal meg, akinek ezt a nehéz bánatot kell elviselnie, akinek gyermekében való öröme sem adott meg, mit kaphatna még?! Ábrámnak ez a magatartása és más helyen tett kijelentései (16. 18. fej), nyíltan engednek következtetni arra, hogy Ábrámnak nagyon régi vágya, hogy gyermeke legyen. Jóllehet sohasem kéri kifejezetten Istent a gyermekáldásért. Akadályozza őt ebben az a nagy hódolat, mellyel Istennel szemben viselkedik. Panaszkodni azt azonban tud, a mostani szakaszban. Természetesen ehhez kívánczik a konkrét tény: már öreg, régóta házasságban. Viszont mostani panaszkodásával elárulja szíve egyetlen vágyát: nincs gyermeke.

„...és házamat a damaszkuszi Eliézer öröklí”. Problematikus ennek a versnek a fordítása. A „mesek” kifejezés (hapaksz legomenon) ismeretlen. A „*dammesek*” szót sem lehet egyértelműen damaszkuszival fordítani, miután értelmetlen lenne a mondat. Semmit nem segítenek a különféle fordítási verziók, vagy korrigációk. Eliézer mássalhangzói (neve) Ábrám fő szolgájának nevére értendők. A kérdéses dolog azonban az, hogy csak itt szerepel. Nyilván Eliézer az, akit örököseül fogad fiúgyermek hiányában. Ez a tény viszont nem törvényszerű, hiszen ilyen

örökösödési törvényt Izrael nem ismert. Gunkel szerint az egész mondatot törölni kell, figyelmen kívül kell hagyni.

3. vers: a gyermektelen Ábrám előrelátható szolgáló-örököse nem vásárolt rabszolga. Házában nevelkedett. Mégis tragédia ez számára. Igen érdekes, hogy a szerző az öröklés lehetőségében egyáltalán nem gondol Lótra, Ábrám rokonára. Valószínű, hogy nem ismerte?! (Gunkel). A rabszolgának nincs apja, nem úgy nevezik, hogy „X Y fia”, hanem csak úgy „ennek és ennek a háznak a fia”.

5. vers: A csillagos ég, szép és reményt keltő kép Izrael népének megszámlálhatatlan nemzedékéről. — Mégsem jelenthet Ábrámnak a kép, a megszámlálhatatlanság az adott situációban megkönnyebbülést. Hiszen gyermektelen egyelőre! Még annyit sem jelent mint a 9. versben az áldozat ceremóniájának megfogható valósága. Azt hiszem éppen ellenkezőleg: azzal, hogy Isten az első versben mondott megfoghatatlan, elképzelhetetlen ígérését most „számszerűen” is kézzelfoghatóvá akarja tenni, még inkább fokozza a paradoxont.

6. vers: Úgy tűnik, mintha a csillagos égre tekintő Ábrámról lenné a képet a szerző és az olvasót teszi „aktívvá”: súlyos teológiai ítéletet közöl: „vöheemin” — és hitt (Ábrám). Meg kell állapítani, hogy Ábrám esetében ez a hit nem unicum. Már előbb megmutatja hitét, amikor Isten parancsára elhagyja otthonát. Most az *előzőleg* már meglévő hitét *bizonyítja*. Hitt (vöhemin) az Igének — megbízott Isten ígérétében!! A „cödák” annak a tulajdonsága, aki igaz („cádók”), ez pedig állapotot jelent, Istenhez való viszonyulást. Vallásos összefüggésben tehát; jó magatartás Isten felé; kegyes élet, Isten hűséges szolgálata. Feltétel nélküli hit Isten ígérétében!

Az igehirdetéshez

Negatív illusztráció: március elején volt a tv-ben egy riportműsor egy gyermekotthonból. Megdöbbentő volt a gyermekek nyilatkozata: szüleik nem vállalják őket, nem látogatják, nem akarnak tudomást venni róluk. Szabadulnak a felesleges „kolonc”-tól. Ábrámnak élete vágya egy gyermek volt. Mennyi álmatlan éjszaka, mennyi látószólag szertefoszlott álom lehetett mindkettejük életében. Egyetlen dolog miatt: nem volt gyermekük. (Az tudja mit jelent ez, akinek nem lehet gyermeke!!). Ők *akartak* gyermeket. Erre életük végén Isten azt ígéri Ábrámnak, hogy lesz gyermeke!

1. Isten ígéréte *képtelenség!* Nemcsak biológiailag, hanem józan ésszel mérve is az.

A döntő itt nem a képtelenség, hanem az, hogy Isten szól Ábrámhoz. Megjelenik néki szavával. Keresi az embert, élete tanácstalan, kiútalan helyzetében ígér. Mennyi képtelen helyzetben hallgattuk Isten szavát... Ki hitte negyed százada, hogy Isten szavának, ígérétének ekkora hitele van? Ilyen lehetőségeket ad!? Hála Istennek voltak akik látták, meghallófták. Nem képtelen az Isten ígéréte — csak emberileg — hanem csodálatos ajándék. Szól, megkeres. Utat mutat, helyet jelöl ki számunkra. Mennyi ígérertet szalaszthattunk el... Úgy tűnt, Ábrámnak is lehetetlen dolgot ígért. Úgy tűnt régente, lehetetlen újjá éledni. Lehetett!!!

2. Istennél nincs lehetetlenség. Ábrahám nem latolgat. Kezdeti rezignáltsága hitében feloldódik. Aki Istennel számol, aki megkapja szavát — bármily furcsa is — az tud előre tekinteni.

Ábrahám nem a fizikai lehetetlenségre gondol, de *hisz!* Ez lesz igazsága. Egyházunk megújulásának idején nem a nehézségekre, a szinte megoldhatatlan feladatokra gondoltak, hanem nekidőltek a „lehetetlen” megoldásának Isten segítségével. Csak az kételkedik és latolgat, aki nem tud igazán bízni Istenben. Az akar mártírkodni muzeális tanokon, aki nem hallja az igazán Istentől jövő szót. Az nem halad, aki méricskél a lehető és lehetetlen között — saját teljesítőképességének megfelelően. Istennél nincs lehetetlen! Aki *hisz* benne, azt átsegíti mindenben, annak megold mindent. Hiszen átéltük...

3. Ábrám hitt! Tudott, *mert* hinni a lehetetlenben. Tapasztalata közvetlenül — az elmúlt évek — elég sivár, mégis Isten szavára feltétel nélkül épít. Isten mondta — biztosan meglesz. Ő ígérte — megadja! Ez az a hit, mely nélkül nincs Neki szolgáló élet.

Ábrámnak — nemzedékének — az életet jelentette a gyermekáldás. A hit nagy próbája volt életük. Öregem, gyermek, s a bele vetett remény nélkül leélni egy életet. Mégis *hitt* a lehetetlenben. Ennek jutalma lett: Izsák, a megígért gyermek.

Tapasztalhattuk, nincs lehetetlen Istennél. Hinni kell! Bízni kell! A mai generáció azt hiszem élő tanú Ábrám hitének jutalmára: sokat, a legtöbbet, a szolgálat, a munka, a bizonyosságtétel nagy lehetőségét kaptuk meg Istentől. De tegyük, az elfogadott ajándékkal éljünk Isten akarata és parancsa szerint (Ábrám kész egyetlen fiát feláldozni Istennek!).

Solymár Péter

Laikus kérdések és szempontok 1 Móz 15,1—6-hoz

Az álom és a látomás a művészi ábrázolásnak is egy ősrégi formája s a modern irodalomban is gyakran felbukkan (Egri Péter: „Álom, látomás, valóság” c. könyve, Kafka, Proust, Joyce, Tolsztoj stb. műveiben), Ábrám hitét ott látom nagynak, amikor egy álmot mer egyértelműen kinyilatkoztatásnak értelmezni és bizalmát arra helyezni. Ábrám kívánságának oka meglehetősen materiális, mert csak attól fél, hogy vagyona idegenre száll. Istennek sokkal messzebbmenő tervei voltak Ábrám fiával. (25 a) (A vagyon idegenre szállása nem pusztán anyagi kérdés, azzal adja vissza Istennek, hogy nem teljesül ígérete. *Szerk.*) — Nem lehetne-e valahogyan kitérni a családtervezés mai kérdéseire? A „mag” kifejezést kerülném, s helyette a „gyermek” kifejezést használnám. (25 a) — Ragyogó kép a „végtelen sok” ábrázolására a „mint a csillag”, ez a kép kiállta az idők változását: ma sem megszámlálható! A történet elvesztette csattanóját, mert mindenki tudja, hogy végül is megszületett Izsák. Nem mernék egy gyermektelen házaspár felé ilyen szöveggel menni! (25 a) — Miután az ígehirdetésben főleg az utolsó mondat eszmei tartalma hasznosítható, átgondolandó e tétel helyes, vagy helytelen volta. Bár Ábrám esetét a „hit példájául” szokták emlegetni, mégsem hozható párhuzamba a mi hitünkkel, hiszen míg Ábrám tényleg a teljes abszurdításban hitt, addig a keresztyén hitnek reális, történeti alapja van. Lehet így is mondani: „Hitt Ábrám, ezért igaza lett”? Szó sincs arról, mintha Ábrám erkölcsi példakép lenne, ő sem volt „igaz” ember csak „tulajdoníttatott” neki az igazság. (25 a) — Mit jelent az, hogy Isten látomásban szólt Ábrámhoz? Hogyan lehetséges, hogy Ábrám egész drámai módon beszél az Úrral? Ábrámnál Isten kez-

deményezett. Mi pedig akkor imádkozunk, ha van problémánk. (30) — Vajon az Istennel való találkozás az önmagunkra-találás? Mit akar Isten megjutalmazni Ábrámnak, ha eddig nem volt igazsága előtte? Nem igazságtalan az Isten, amikor az eddigi életéből semmit sem ismer el? Nem ellenkezik ez Máté 25,40-nel? Abban hasonlítunk Ábrámhoz, hogy sokszor „nem nézzük ki Istenből”, hogy alapvető problémáinkat meg tudja oldani. És Isten mégis új dolgot kezd vele. (30) — Mire vonatkozik a „Ne félj!?” A beszélgetésre, vagy valami másra? A XX. században már a természetnek való kiszolgáltatottság nem áll fenn, nincs félelemre ok. A félelem inkább a bűn világából fakadó problémákkal való szembenézést jelzi. (30) — Hitt az Úrnak. Még értékesebb lett volna a hit, ha nem az „anyagias” megoldást hiszi el, hanem Istenben hisz! Úgy gondolom Ábrám újszövetségi parallelje Mária, aki ugyancsak kételkedve fogadja Isten ígérését, mégis meghajol előtte és vállalja (30).

TEPLOMSZENTELESI EMLÉKÜNNEP

Jer 7,1—11

Az eredeti szöveg többlete

1. v. A DÁBÁR jelenti Istennek örökérvényű ígését. Megfelel a görög LOGOSZ-nak. — 2. v. SAAR = kapu, ajtó. A tábor, a város és a templom bejáratának megjelölésére szolgált. Itt a templom külső udvarának a belső udvarba vezető kapujáról van szó, ahonnan jól láthatta és hallhatta mindenki a prófétát. — 3. v. DEREK = út. Átvitt értelemben magatartás, jellem. V. ö. Jer 18,11; 26,13; 35,15; 2Kir 17, 13—14. SÁKAN = ideiglenesen letelepedni. Istenre vonatkoztatva Istennek népe között való jelenlétét, munkáját jelenti. V. ö. Ex 25,8 és Nu 5,3. — 4. v. DIBRÉ HASSEKER = hazug beszédek, hamis próféciák, üres jelszavak. — 5. v. MIS-PÁT = jog, törvénykezés alkalmával hozott ítélet. E vers világosan mutatja, hogy a társadalmi igazság és az Isten iránti hűség csak együtt érvényes és hiteles. — 6. v. GÉR = jövevény, az az ember, aki egyedül, vagy családjával együtt háború, forradalom, éhínség, járvány vagy vérbosszú miatt elhagyta otthonát és másutt keresett és kapott menedékhelyet. Mint jövevény, birtokot nem szerezhetett és a kultuszban sem vehetett részt. — 11. v. RÁITI értelemszerű fordítása: én is így látom, én is annak látom.

Exegézis

Textusunk megértéséhez feltétlen el kell olvasnunk a 26. fejezetet is. Innen lesz világos, hogy Jeremiás ezt a templomi beszédét Jójákim király uralkodásának első esztendejében, tehát 609/8-ban tartotta. Miután Jósiás király 609 nyarán elesett a megiddói csatában, utóda Jójákim király uralkodásának első esztendejében nagy ünnepség volt Jeruzsálemben. Az ünnep jellegét nem ismerjük, de tudjuk, hogy vidékről és Jeruzsálemből egyaránt nagy sokaság vesz részt a rítuson. A templomban nyüzsögnek az emberek, patakokban folyik az áldozati állatok vére. S mikor a nép mindezt átéli, s látja az ősrégi templomot, önkén-

telenül eszébe jut, hogy egy évszázaddal ezelőtt 701-ben szinte csodával határosan hogyan mentette meg Isten Jeruzsálemet és a templomot. A szír csapatok bekerítették Jeruzsálemet, s amikor már úgy látszott, hogy minden elveszett, Szanherib elvonult Jeruzsálem falai alól, anélkül, hogy egyetlen nyilat lőtt volna a városra. S amikor minderre emlékeznek, hála helyett a szívük büszkeséggel és dacos göggel telik meg: Mégis csak vagyunk valakik! Jeruzsálem és a templom bevehetetlen, hiszen a templomban maga Isten van jelen. S Isten mindig megvédi a templomot, a szent várost. Országok, népek tűnnek el, de Jeruzsálem megmarad örökké! Nem is lehet ez másképp, hiszen ha Izrael elpusztulna, ki szolgálná az Urat! Ebben a büszke és önigazságában kéjelgő gyülekezetben mondja el Jeremiás próféta templomi prédikációját, szólatatja meg Isten üzenetét:

1. Ne bízzatok régi és hamis jelszavakban! A jelszavakat, még ha azok helyesek is, nem lehet mindig isméltogatni. Az igaz, hogy Ézsaiás hitről szóló igehirdetése (Ézs 7,1kk) egy évszázaddal ezelőtt igaz volt. Isten megkegyelmezett népének és a templomnak. De nem azért, hogy népének szívét gög és büszkeség fogja el, hanem azért, hogy megtérjen, s végezze feladatát a népek között, jelenítse meg az embereknek Isten szeretetét. S Isten kegyelmére, s a régi idők példáira hivatkozva nem lehet „megspórolni” a megtérést, Isten mai akarátának meglátását és követését.

2. Isten jelenlétét nem a templom épülete, még csak nem is a kultusz tiszta és folyamatos végzése biztosítja. Sokan úgy gondolták, hogy a 621-ben bevezetett Jósiás-féle kultusz-reform menti most meg Izraelt a háborús időben. Pedig a kultusz tisztasága önmagában még semmit sem jelent. A tiszta és helyes kultuszt is lehet tisztátalan szívvel, egyéni és társadalmi bűnökkel terheltén gyakorolni. S ekkor a kultusz nemcsak képmutatássá, hanem egyenesen károsá és veszélyessé válhat, mert azt hiteti el, hogy Isten jelenlétét, s ezáltal a megmenekülést a kultusz egyszerű végzésével biztosítani lehet. Ezért szól oly határozottan és keményen Isten üzenete: „Jobbítsátok meg magatartásokat és cselekedeteiteket, a társadalomról vallott régi felfogásokat, mert ha azok nem jobbak, mint a jósiási reform előtt voltak, akkor hazugság az egész vallásos sürgés-forgás és erkölcsi reform. Csak ha ez megtörténik, akkor lakozom veletek ezen a helyen, akkor találkozhatunk egymással úgy, hogy haragom nem emészt meg benneteket.” (Pálfy.)

3. Az Isten jelenlététől és hűségétől elválaszthatatlan az a követelmény, hogy Isten népe a tízparancsolatban vázolt társadalmi igazság munkálója és megvalósítója legyen. Nem elég a kultusz, az Isten jelenlétének átélése a templomban. Nem elég megelégedni azzal, hogy van gyülekezet, s hogy a templomban, az ünnepnapok idején legyünk közösségben Istennel. Isten azt akarja, hogy az ő jelenlétét kivigyük a templom és az istentisztelet világából a mindennapi életbe. Ezt pedig csak úgy tehetjük, ha a családban, a társadalomban, az egész világon nemcsak képviseljük a szentírásban foglalt társadalmi igazságokat, hanem mindent megteszünk azok megvalósulásáért. Jeremiás ezt így foglalja össze: igazságot tesztek ember és embertársa között, jövevényt, árvát és özvegyet nem sanyargattok, ártatlan vért nem ontotok. Ebben a néhány tételben szinte benne van az egész szociálétika.

Izrael népe nem szívlelte meg Isten üzenetét. A vezetők fellázították Jeremiás ellen a népet, s a templomi beszéd Jeremiásnak majd-

nem az életébe került és Izrael népe feltartóztatathatatlantul rohant Isten ítélete, a pusztulás felé. De Jeremiás prédikációja Isten népe számára minden időben örök figyelmeztetés marad.

Igehirdetési vázlat

Templomszentelés emlékünnepén felidézzük emlékezetünkben a régi időket: hogyan építették fel óriási áldozatokkal őseink templomukat, hogyan őrizte meg Isten azt története folyamán vészben, viharban egyaránt. S mikor erre emlékezünk, nagy a kísértés, hogy a hála és bűnbánat érzése helyett gőg és fennhéjás legyen úrrá rajtunk: Lám, bármit is mond, vagy tesz a világ, Isten temploma mégis áll, s hirdeti Isten dicsőségét. E kísértés elkerülése céljából jó, ha Jeremiás templomi prédikációja nyomán megszívleljük: mi is teszi templomunkat igazán templommá?

1. Ha mindig Isten aktuális üzenete szólal meg benne. Pedig Isten aktuális üzeneteit nem mindig szeretjük, mert azok lelepleznek, nyugtalanítanak, döntésre szólítanak. E helyett jobban szeretjük a szólásokat, kegyes frázisokat, amelyek sokszor semmit nem mondanak. Pedig ezek a kegyes frázisok és szólások nagyon veszélyesek. Elaltatják lelkiismeretünket, s abba a hamis biztonságérzetbe ringatnak, hogy nincs semmi baj, minden rendben van. Ezért, ha sokszor kellemetlenek is és nem is szeretjük, vegyük komolyan Isten aktuális üzeneteit, mert itt kezdődik, hogy templomunk valóban templommá legyen.

2. De ennél még többre is szükség van. Nem elég Isten aktuális üzeneteinek meghallása, átélése, ha mindez csak a templom, az ünnep, a gyülekezet világában marad. Isten azért szólít meg aktuális üzenetével a templomban, hogy ezt az üzenetet kivigyük a mindennapi életbe és próbáljuk megélni. A templom azért simul bele környezetébe, hogy ezzel is jelképezze: Isten szeretetével, áldásával az emberek között, a világban akar jelen lenni. S erre elsősorban bennünk, hívő embereket, a mi szeretetünket és szolgálatunkat akarja felhasználni.

3. Isten mindig úgy akar jelen lenni a világban, hogy lehajol az elesettekhez, kinyújtja segítő kezét mindenütt, ahol segítségre van szükség. S az igazi istentisztelet az, hogy alázatosan és engedelmesen belesimulunk Isten kezébe, hogy ebben legyen legyünk eszközeivé. Hogy ne legyen háború a földön, hogy az egyik ember ne zsákmányolja ki a másikat, hogy minden ember tisztelje a másokban az embert. A templomi istentisztelet értelme az, hogy Isten kiapadhatatlan erőforrásából ehhez nyújtson segítő kezét.

Templomunk úgy lesz Isten jelenlétének helye, ha ilyen funkciót tölt be életünkben. S templomszentelési emlékünnepünkön ehhez kérjük Isten áldó kegyelmét!

Dr. Selmeczi János

Laiikus kérdések és szempontok Jer 7,1—11-hez

Nem azért hangzik-e fel a sok „kívülálló” ajkán reánk, templombajárókra ez az ítélet: „kegyesek”, „szenteskedők” stb., mert azt látják, hogy a templomon kívüli életünk nem Krisztus szerint való? (18) — Megtérés, újonnanszületés nélkül nem tudjuk imádni az Urat. Ján 3,3, 4,23. — Úgy látszik, minden időben kísértés volt, hogy Isten kinyilat-

kozásait valami hitbizomány-félének tekintsék, ami megváltoztathat-
lanul öröklődik, s amit eltékoználni sem lehet. (18) — Ebből a vakaságból
az ember nem is tud kiszakadni, ezért csak hálás lehet minden olyan
jellegű „kemény beszédért”, ami megpróbálja belőle kiragadni. (18) —
A 11. versnek „valorizálását” pár évszázaddal később Jézus megtette.
Olvassuk fel párhuzamosan a Mt 21,13-at, segít a lényeg megértésében!
A templom nem búvóhely, asyllum az igazságszolgáltatás elől, hanem
az Istennel való kapcsolatfelvétel áldott helye! (18) — Igazán annyira
el tud vakulni az ember, hogy Istennek szinte gúnyosan (vagy inkább
humorosan?!) kell megjegyeznie, hogy „én is látok!” Megdöbbenő ez,
ha Istent igazán Istennek, s az embert igazán embernek tudjuk látni.
(18) — Régi templomok kórusainak mellvédjére fel volt festve egy
háromszögben az „Isten szeme” figyelmeztetésül, hogy amikor a gyüle-
kezet istentisztelet végeztével kifelé fordult a templomból, még egy
utolsó figyelmeztetést kapjon a kórus felől: „Íme, én is látok!” (18) —
Jeremiás nem a „magáét” szólja. De honnét veszi ezt a bizonyosságot?
Hogyan beszélt Jeremiással az Úr? Miért nem szólnak az igehirdetők
ma ezzel a határozottsággal? (30) — Nem az-e a hiba, hogy túl sokat
beszélünk Istenről, s kevesebbet halljuk az ő szavát? Isten nem min-
den „imádójával” vállal közösséget. Eszünkbe jut Jézus szava: 7,21. (30)
— Isten feltételeket szab. Itt az „igazán” hangsúlyos. Egyezik ez azzal,
hogy „gonoszul gondolkodó bírakká” ne legyenek a gyülekezetben?
(Jak 2,4). Azt jelenti ez, hogy ne tegyenek különbséget ember és ember
között? (30) — Isten nincs mindenütt jelen? A templomban is csak
feltételesen? Hogyan fér össze Isten mindenhatóságával az, hogy em-
berek magatartása szabja meg, hogy Isten jelen van-e? (30)

FELVÉTEL A TEOLÓGIAI AKADÉMIÁRA

Evangélikus Egyházunk lelkészeinek kiképzése a budapesti Teológiai Akadémián történik.

Akik a Teológiai Akadémiára felvételüket óhajtják, felvételi kérvényüket — az Akadémia Felvételi Bizottságához címezve — legkésőbb július 31-ig küldjék be a Dékáni Hivatalhoz (Budapest, VIII., Üllői út 24. II.).

A felvételi kérvényhez a következő okmányokat kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban kell mellékelni: a) születési bizonyítvány, b) a legmagasabb iskolai végzettség bizonyítványa, c) helyhatósági vagy más bizonyítvány, amely a kérvényező lakását, szociális helyzetét, szüleinek foglalkozását és kereseti, ill. szociális viszonyait feltünteti, d) orvosi bizonyítvány (részletes), e) kereszteleési bizonyítvány, f) konfirmációi bizonyítvány, g) részletes önéletrajz, mely feltárja a kérvényező családi és társadalmi körülményeit, valamint a lelkési szolgálatra indulás okait, h) esetleges egyházi működésről szóló bizonyítvány. A felvételhez szükséges továbbá az illetékes lelkésznek és esetleg még a vallástanító lelkésznek részletes bizonyítványa, mindenesetre annak a lelkésznek a jelentkezőt részletesen jellemző bizonyítványa, a lelkési pályára való alkalmasságáról, aki a folyamodónak a legutóbbi években lelkipásztora volt. Ezt a lelkési bizonyítványt a lelkési hivatal a kérvénnyel egyidejűleg levélben, közvetlenül az Akadémia dékánja címére küldje meg. Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolatot „egyházi használatra” megjelöléssel egyházközségi lelkész is hitelesítheti. Az akadémiai tanulmányi idő öt esztendő.

A felvételi kérvénnyel egyidőben a jelentkezők kérjék felvételüket a Teológus Otthonba is, ahol az Akadémia hallgatói lakást és ellátást kapnak. Ez a kérvény is a dékáni hivatalba küldendő, részletes önéletrajz kíséretében.